

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Cyrilometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské výchovy

Křesťanská výchova

Jitka Šebková

Ježíšova podobenství o milosrdenství
v tištěných katechetických pomůckách
pro katechezi dětí

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Dr. Ludvík Dřímál, Th. D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....
Jitka Šebková

V Brně 15. 4. 2009

Děkuji panu docentu Dr. Ludvíku Dřímaloovi, Th.D., za odborné vedení práce, ochotu, trpělivost a cenné rady a připomínky.

Obsah

Seznam zkratek	6
Úvod.....	7
1. Písmo svaté jako pramen katecheze.....	9
1.1. Podobenství jako literární druh	11
1.1.1. Ježíšova podobenství o milosrdenství.....	15
1.1.1.1. Nástin exegeze podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,30-37).....	15
1.1.1.2. Nástin exegeze podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32).....	19
1.1.1.3. Nástin exegeze podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19-31).....	22
2. Hlavní Ježíšova podobenství ve vybraných katechetických pomůckách	25
2.1. Pomůcky k přípravě na svátost smíření	25
2.1.1. BLECHSCHMIDT, Meinulf, KAUFMANN, Esther, FACKLER, Marianne, MUROŇOVÁ, Eva, HAVEL, Tomáš Cyril, MARKOVÁ, Karolína. Dnes budu tvým hostem. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007	25
2.1.1.1. K Lk 15,11-32	26
2.1.1.2. Shrnutí	32
2.1.2. BRTNÍK, Josef, NEČASOVÁ, Zdeňka. Svátost smíření aneb Cesta hříšníka, kterému jde Bůh vstříc. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 1998, 16 s.	34
2.1.2.1. K Lk 15,11-32	34
2.1.2.2. Shrnutí	36
2.1.3. KAŇA, Jiří, SCHRÖTTEROVÁ, Pavla. Odpust'.	
Praha: Portál, 1994, 61 s.	36
2.1.3.1. K Lk 15,11-32	36
2.1.3.2. Shrnutí	37
2.1.4. MUCHOVÁ, Ludmila. A přece přinášejí štěstí... Metodika k výchově svědomí dětí mladšího školního věku a ke slavení první svátosti smíření. České Budějovice: Sdružení sv. J. Neumanna, 1999, 54 s.	37
2.1.4.1. K Lk 10,30-37	38
2.1.4.2. K Lk 15,11-32	40
2.1.4.3. Shrnutí	43
2.1.5. NEUBAUER, Ferdinand. Cestička k Bohu. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, 195 s.	44
2.1.5.1. K Lk 15,11-32	44
2.1.5.2. Shrnutí	46
2.1.6. PLHOŇ, Jiří. Jsme tvé děti, Pane Ježíši. Příprava k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie. Rosice u Brna: Gloria, 2003, 61 s.	46
2.1.6.1. K Lk 15,11-32	47
2.1.6.2. Shrnutí	48
2.1.7. STUDENÝ, Jaroslav. První svaté přijímání. Olomouc: Vlastním nákladem, 1996, 80 s.	48
2.1.7.1. K Lk 10,30-37	49
2.1.7.2. K Lk 15,11-32	49

2.2. Pomůcky k biblické katechezi.....	50
2.2.1. Bůh mluví ke svým dětem. Texty z Bible. 4. vydání. Estella: Kirche in Not, 2001, 96 s.	50
2.2.1.1. K Lk 10,30-37	51
2.2.1.2. K Lk 15,11-32	51
2.2.1.3. K Lk 16,19-31	52
2.2.1.4. Shrnutí	52
2.2.2. KAMMELBERGER, K., BLEDL, H. Obrázková Bible k církevnímu roku. Pro děti, mládež, rodiče a vychovatele. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 129 s.	52
2.2.2.1. K Lk 10,30-37	53
2.2.2.2. K Lk 15,11-32	53
2.2.2.3. K Lk 16,19-31	54
2.2.2.4. Shrnutí	54
2.2.3. MASTRANDREA, Tommaso, PEREGO, Giacomo. Katedrála moudrého písaře. Biblické příběhy pro malé i větší děti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 124 s.	55
2.2.3.1. K Lk 10,30-37	55
2.2.3.2. K Lk 15,11-32	57
2.2.3.3. Shrnutí	59
2.2.4. ZEHNALOVÁ, Jana. Nebraňte dětem přicházet. Katecheze dětí při bohoslužbě. Nedělní cyklus C (od začátku školního roku), celý nedělní cyklus A. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2006, 148 s. ...	59
2.2.4.1. K Lk 15,11-32	60
2.2.4.2. K Lk 16,19-31	62
2.2.4.3. Shrnutí	64
2.3. Další pomůcky	64
2.3.1. BUTTERWORTH, Nick, INKPEN, Mick. Ježíšova podobenství. Oblíbené biblické příběhy. Praha: Kalich, 2005, 210 s.	64
2.3.1.1. K Lk 10,30-37	65
2.3.2. Marnotratný syn. Praha: Biblická společnost ČSFR, 1990, 36. s.	65
2.3.2.1. K Lk 15,11-32	66
2.3.3. Milosrdný Samaritán. Praha: Biblická společnost ČSFR, 1990, 36. s.	67
2.3.3.1. K Lk 10,30-37	67
2.3.4. MED, Oldřich. Katolický katechismus Dějiny spásy. Praha: Česká katolická Charita, 1985, 79 s.	68
2.3.4.1. K Lk 10,30-37	69
2.3.4.2. K Lk 15,11-32	69
2.3.4.3. K Lk 16,19-31	69
2.3.4.4. Shrnutí	70
2.3.5. ROCKOVÁ, Lois. Ježíš. Encyklopedie. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 128 s.	70
2.3.5.1. K Lk 10,30-37	71
2.3.5.2. K Lk 15,11-32	72
2.3.5.3. K Lk 16,19-31	74
2.3.5.4. Shrnutí	74
3. Zhodnocení	76
Závěr	80
Seznam použitých pramenů a literatury.....	82

Seznam zkratek

aj.	a jiné
apošt.	apoštolský(á)
Cat. trad.	Catechesi tradendae
CMTF	Cyrilometodějská teologická fakulta
č.	číslo
ČBK	Česká biskupská konference
čl.	článek
ČSFR	Československá federativní republika
ČSR	Československá republika
ed.	editor
kap.	kapitola
kol.	kolektiv
mj.	mimo jiné
např.	například
př.	příklad
roč.	ročník
s.	strana
srov.	srovnej
sv.	svatý(á)
tj.	to je
tzv.	tak zvaný(á/é)
UP	Univerzita Palackého v Olomouci
vat./VAT.	vatikánský

Zkratky biblických knih jsou uvedeny podle: *Bible. Písmo svaté Starého a Nového Zákona. Český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 1995.

Latinské zkratky koncilních dokumentů jsou uvedeny podle přehledu in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Úvod

Ježíš Kristus nám svým životem a učením zjevuje nekonečně milosrdného Boha (srov. Ef 2,4) jako svého Otce. Téma milosrdenství objevuje již ve Starém zákoně, nejvíce se však projevilo na Jeho Synu, Ježíši Kristu. Tajemství milosrdného Boha ukryl Ježíš nejednou do podobenství, které lidem vyprávěl. Sám pak projevil svou lásku smrtí na kříži. Církev má přes všechny rozpory v dnešním světě nést a předávat obraz milosrdného Boha Otce, a tak uskutečňovat milosrdenství ve svém poslání. K tomu nás v současnosti vybízejí i dokumenty 2. vat. koncilu, abychom vytvářeli lidštvější svět. „Proto musí církev v každém, a zvláště v současném úseku dějin pokládat za jeden ze svých hlavních úkolů hlásat a uvádět do života tajemství milosrdenství, které nám v nejvyšším stupni bylo zjeveno v Ježíši Kristu.“¹

Tématu milosrdenství věnoval na počátku 80. let minulého století papež Jan Pavel II. encykliku „*Dives in misericordia*“ (O Božím milosrdenství), současný papež Benedikt XVI. se o milosrdné lásce a jejich projevech též zmiňuje ve svých encyklikách.² Pastýři církve, nástupci apoštola Petra si uvědomují, že těžká a nejistá doba nás vede k tomu, abychom opět objevili v Kristu tvář Otce, který je vskutku „Otcem milosrdenství a veškeré útěchy“ (2 K 1,3).

Katecheze pomáhá, vychovává a posiluje ve víře, která by měla dospět k poznání milosrdného Boha. Záleží tak mj. na katechezi, katechetech, pomůckách, a také na nás samotných, jaký obraz o milosrdném Otci si vytvoříme. Tajemství Božího milosrdenství není vrcholem, ke kterému dospějeme až na konci svého života, ale je přístupnou pravdou od nejtěplejšího věku. Je tudíž důležité, jak jsou podobenství o milosrdenství předkládány v tištěných katechetických pomůckách pro katechezi dětí.

Diplomová práce je rozvržena do tří kapitol. Katecheze je služba Božímu slovu, proto první kapitola této práce pojednává o Písmu svatém jako prameni katecheze. Kapitola se zabývá také podobenstvím jako literárním druhem a pokouší se nastínit exegezi tří vybraných podobenství z Lukášova evangelia, jejichž společným rysem je milosrdenství – Lk 10,30-37; 15,11-32; 16,19-31. Druhá kapitola je věnována analýze těchto podobenství v šestnácti vybraných tištěných katechetických pomůckách pro katechezi dětí. Pomůcky jsou určeny především pro menší věk dětí bez výrazných zdravotních omezení. Třetí kapitola

¹ 2. VAT. KONCIL, konstituce *Gaudium et spes* čl. 40.

² Srov. JAN PAVEL II., encyklika *Dives in misericordia*. O Božím milosrdenství. (30.11.1980). Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008; BENEDIKT XVI., encyklika *Deus caritas est*. Bůh je láska. (25.12.2005). Praha: Paulínky, 2006; BENEDIKT XVI., encyklika *Spe salvi*. O křesťanské naději. (30.11.2007). Praha: Paulínky, 2008.

se pokusí zhodnotit souhrnně provedenou analýzu podobenství a nastínit některá úskalí, které se při interpretaci podobenství mohou vyskytnout. Práce je doplněna o seznam použitých pramenů a literatury.

1. Písmo svaté jako pramen katecheze

Písmo svaté, Boží slovo, má být centrem života církve. Podle koncilní konstituce *Dei Verbum* Písmo svaté tvoří spolu se svatou tradicí „jediný a neporušitelný poklad Božího slova svěřeného církvi“.³ Jak již zmíněná konstituce udává, „Bůh se ve své dobrotě a moudrosti rozhodl zjevit sebe samého a oznámit tajemství své vůle (srov. Ef 1,9): že lidé prostřednictvím Krista, vtěleného Slova, mají v Duchu Svatém přístup k Otci a stávají se účastnými božské přirozenosti“.⁴ Prostředníkem a zároveň i plností (vrcholem) celého zjevení je Ježíš Kristus – On nám zjevuje pravdu o Bohu a spáse člověka.⁵ Aby toto zjevení ke spáse všech národů zůstalo neporušené a předávalo se všem pokolením, dal Kristus apoštolům příkaz kázat evangelium jako „pramen veškeré spasitelné pravdy i celého mravního řádu všem lidem a sdělovat jim Boží dary“.⁶ Pokud tedy základem zjevení je osoba Ježíše Krista, pak tedy i On by měl být základem veškerého hlásání a katecheze. Jak píše Jan Pavel II., každá opravdová katecheze má kristocentrický ráz, tj. „ve středu a těžišti katecheze je osoba Ježíše Krista Nazaretského“.⁷

Katecheze „se snaží rozvíjet pochopení Kristova tajemství ve světle Božího slova tak, aby jím byl proniknut celý člověk“.⁸ Kristovo tajemství pro katechezi čerpáme z živého pramene Božího slova, zejména z Nového zákona – evangelií. Písmo je tedy životodárný zdroj služby slova, která zahrnuje nejen pastorační kázání, ale i katechezi a různé typy křesťanského vzdělání.⁹ Přitom se však nesmí opomenout, že uspořádaná a souvislá katecheze se liší ode všech ostatních forem hlásání Božího slova.¹⁰

Synoda biskupů v Římě v roce 2008 se zabývala Božím slovem v životě a poslání církve. Jednu z diskutovaných otázek pastoračních cílů této synody lze vyjádřit takto: Jak šířit a posílit praxi setkávání se s Božím slovem jako pramenem života? Nabízí se odpověď: Skrze katechezi. Tato služba Božímu slovu by mohla být odpovědí i na další diskutované body synody.¹¹ Pokud jde o katechezi v církvi, byla vždy považována za jednu z jejích základních

³ JAN PAVEL II., apošt. exhortace *Catechesi tradendae* (Cat. trad.) čl. 27.

⁴ 2. VAT. KONCIL, konstituce *Dei Verbum* čl. 2.

⁵ Srov. tamtéž.

⁶ Tamtéž, čl. 7.

⁷ Cat. trad. čl. 5.

⁸ Tamtéž.

⁹ Srov. DV čl. 24.

¹⁰ Srov. Cat. trad. čl. 21.

¹¹ Jak posílit poznávání Božího slova na rovině osobní zkušenosti; Jak pomoci dnešnímu křesťanu a člověku dobré vůle naslouchat Božímu slovu; Jak odpovídat na Boží slovo a jak s Bohem hovořit. In AMBROS, P. Slovo Boží v životě a poslání církve. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 8.

povinností daných samotným Kristem (srov. Mt 28,19-20). Apoštolům byla svěřena moc a poslání „hlásat lidem to, co sami slyšeli, vlastníma očima viděli, bedlivě pozorovali a čeho se svými rukama dotýkali, o Slovu života“ (srov. 1 J 1,1).

Jednou z vlastností dobrého katechety je otevřenost a poslušnost Duchu Svatému – vzývat ho, být s ním ve spojení a snažit se poznávat jeho skutečná vnuknutí.¹² Katecheta jako člověk ve službě Božímu slovu nejedná jako majitel tohoto slova, má jen „určitým způsobem přivádět někoho ke zkoumání Kristova tajemství ve všech jeho rozměrech“.¹³

- Odhalit v Kristově osobě celý věčný Boží plán, jenž se v ní dovršuje.
- Odhalovat a pochopit význam Kristových slov, činů, a znamení, jež konal, protože v nich je skryto a současně zjevováno jeho tajemství.
- Uvést do styku s Ježíšem Kristem, do společenství s ním, do důvěrného vztahu k němu.¹⁴

Výše řečené požadavky předpokládají důvěrný vztah katechety k Božímu slovu, jeho poznání a naslouchání jemu.¹⁵ Katecheta by měl mít sám Bibli správně začleněnou do celku víry a měl by umět naslouchat, číst a vykládat si text Bible v živé tradici celé církve. To znamená, že by měl disponovat třemi kompetencemi: exegetickou, duchovní a komunikativní.¹⁶

Vztah katecheze k Písmu svatému lze vyjádřit i cíli, ke kterým katecheze jako služba Božímu slovu směřuje:

- Naslouchat a učit naslouchat Bohu, který promlouvá prostřednictvím Písma a tradice církve tady a teď. – Vede ke snaze vyhnout se nebezpečí, že zaměníme Boží slovo za svá očekávání a za své projekce.
- Zkoumat znamení časů. – Katecheta kromě věrnosti Bohu žije též problémy a potřebami lidí kolem sebe, tzn. dbá na znamení doby. Bible je mu světlem, které mu pomáhá rozlišovat.
- Aktualizovat velké události dějin spásy. – „Nadčasový a modelový charakter“ některých událostí je znovu a novým způsobem čten ve světle událostí našich současníků.

¹² Srov. Cat. trad. čl. 72.

¹³ Tamtéž, čl. 5.

¹⁴ Srov. tamtéž.

¹⁵ Srov. DŘÍMAL, L. Přístupy k Božímu slovu v Bibli v oblasti katecheze. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 105-118.

¹⁶ Srov. tamtéž., 110-115.

- Vytvářet jazyk k vyjádření naší víry. – Katecheze je prostředí, kde se vytváří nové výrazové prostředky v souvislosti s dnešními kulturami. Katecheze je prostředím inkulturace víry a katecheté by měli disponovat schopností komunikovat v oblasti víry dvojitým jazykem: společným jazykem církve a jazykem vlastní kultury.¹⁷

Nároky, které ze vztahu mezi katechezí a Písmem svatým plynou, by možná mohly někoho odradit, a ten by pak na katechezi a na povolání katechety mohl resignovat. Církev však k tomuto povolání a službě katechety zve. Patří to k úkolům církve. Přitom církev jako „velká katechetka“ nejen že sama vyučuje, ale zároveň se neobejde bez toho, aniž by sama katechezi přijímala.¹⁸ Boží slovo má moc, která se projevuje a je tvůrčí. Katecheze ve službě Božímu slovu má pak podíl na všem, co je jím tvořeno a vykonáno. Na prvním místě však vede člověka k plnému, otevřenému a svobodnému životu zde na zemi v souladu s Boží vůlí. Katecheze má vést k tomu, aby „se křesťané dokázali obhájit před každým, kdo se táže po důvodech jejich naděje“ (1 Pt 3,15).

1.1. Podobenství jako literární druh

Podobenství¹⁹ je jedním z velmi starých literárních druhů. Vyskytuje se již ve Starém zákoně. Východní mentalita si libovala ve vyprávěních a historkách pro poučení srovnáním, a tak se dochovalo podobenství ve výrociích starozákonních mudrců, proroků (Př, Sd, Iz, Kr, S), obrazné řeči mají také místo v apokalyptické literatuře (Ez, Da, Ezd).²⁰ Podobenství i jemu podobný literární druh – alegorii – nacházíme v evangeliích hojně.²¹ Evangelium jako radostná zvěst v první řadě nastoluje Boží království v osobě Ježíše Krista, proto jsou podobenství o království tak četně zastoupena.²²

Pro Ježíše se podobenství stalo formou, jak přiblížit lidem něco z neviditelného světa – Boží království. V podobenstvích se objevuje symbolismus, protože skutečnosti zjevené Bohem jsou tak v nich zobrazeny pomocí

¹⁷ Srov. ALBERICH, E. – DŘÍMAL, L. *Katechetika*, Portál, Praha 2008, s. 71.

¹⁸ Srov. Cat. trad. čl. 45.

¹⁹ Z řeckého „parabolé“, doslova „postavení vedle sebe“, přirovnání; etymologicky je podobenství blízké alegorii, která „říká věci jiným způsobem“. Srov. „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.). *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 783; TICHÝ, L. Co je to podobenství? *Studia theologica*, 2004. Roč. VI., č. 1, s. 2.

²⁰ Srov. „Podobenství“, in LÉON-DUFOUR, X. (ed). *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, s. 328; „Podobenství“ in von ALLMEN, J.-J. a kol. *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991, s. 192.

²¹ „V každém podobenství jde o dvě složky, o obraznou a věcnou, které tvoří dohromady celek. Pojmy ‚obraz‘ a ‚věc‘ slouží k rozlišení mezi tím, co podobenství staví před oči, a tím, co chce povědět. Na rozdíl od podobenství se obraz a věc v alegorii kryjí.“ In MÁNEK, J. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972, s. 9.

²² Srov. „Podobenství“, in LÉON-DUFOUR, X. (ed), *Slovník biblické teologie*, s. 329. „Evangelijní podobenství představují víc než jednu třetinu zaznamenaných Ježíšových slov.“ In MÁNEK, J., s. 11.

pozemských věcí, které jsou člověku blízké. Ježíšova podobenství čerpají svou látku z přírody a ze známých zvyklostí lidí. Stavebními kameny jsou obrazy událostí a obyčejných věcí každodenního života, které jsou lidem snadno přístupné.²³ Podobenství nám tak dokonce dochovala obraz života se silným semitským koloritem v Palestině v prvním století po Kristu.²⁴ Používáním známých obrazů se Ježíš pohyboval při vyprávění na úrovni svých posluchačů. Tak jim sděloval dosud neznámé poselství a tím nejpřiměřenějším jazykem vyjadřoval zvěst o Božím království.²⁵ Podobenství byla snadno zapamatovatelná, protože nebyla dlouhá a abstraktní. Dala se snadno aplikovat na potřeby posluchačů.²⁶

V podobenstvích se někdy objevují neuvěřitelné paradoxy, nepravděpodobné události. Cílem je uvidět věci z jiného hlediska a postavit posluchače a čtenáře do nové situace, záměrně je přivést k úvaze, např. nad neobvyklým jednáním některých postav. Podobenství se snaží pomoci lidem vidět věci novým způsobem, „pomáhají objasňovat, přesvědčovat a směřovat posluchače k bodu, kdy se musí rozhodnout“.²⁷ Jde o rozhodnutí, jaké stanovisko k Ježíši Kristu zaujmout. Posluchači mohli nesouhlasit a zjevení obsažené v podobenství odmítnout. Boží království totiž nepřicházelo tak, jak je Židé čekali, „muselo být pochopeno ve víře, právě tak jako skutečnost, že Ježíš je Kristus. Podobenství se podílejí na Kristově tajemství, rozumíme jim, jestliže přijmeme Krista a uvěříme v něj.“²⁸

Výklad podobenství nebývá snadný a jednoznačný. Záleží na množství alegorických prvků, které podobenství skoro vždy obsahují.²⁹ V Bibli nalezneme i podobenství, které je vysvětleno celé, např. Mt 13,18-23.36-43. Právě pro svou působnost zpočátku postrádá doslovný význam a vyznívá jako hádanka. Při výkladu podobenství je třeba soustředit se na rozhodující bod výpovědi – pouze na jednu větu, jednu myšlenku. „Tomuto společnému jmenovateli mezi vysvětlovanou skutečností a vyprávěným příběhem se říká *tertium comparationis* (tj. třetí prvek ve srovnání).“³⁰ Pokud bychom věnovali pozornost všem detailům obsažených v evangelních podobenstvích, nelze je pak správně vysvětlit.

²³ Např. kvas se vkládá do mouky, pastýř hledá ovci, semeno je zaseto. Srov. in MÁNEK, J., s. 6; dále srov. MERRILL, C. T. *O Novém zákoně*. Nedatováno, s. 192.

²⁴ Srov. FITZMEYER, J. A. *Co říká Nový zákon o Kristu. Otázky a odpovědi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 58.

²⁵ Srov. „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783.

²⁶ Srov. MERRILL, C. T., s. 193.

²⁷ „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783.

²⁸ „Podobenství“, in von ALLMEN, J.-J. a kol., *Biblický slovník*, s. 193.

²⁹ Srov. „Podobenství“, in LÉON-DUFOUR, X. (ed), *Slovník biblické teologie*, s. 329.

³⁰ TICHÝ, L. Co je to podobenství? *Studia theologica*, 2004. Roč. VI., č. 1, s. 3.

V historii se objevila „tendence alegorizovat v podobenstvích drobné detaily a používat je k vyučování pravd, které ani v nejmenším neměly s příběhem nic společného a vůbec nezapadaly do původního kontextu“.³¹ Tento přístup vyvolal kritickou reakci badatelů, kteří považovali alegorizaci za práci prvotní církve. Další badatelé si naopak mysleli, že podobenství se „musí chápat pouze v původním historickém rámci, v kontextu Ježíšovy služby a jeho učení“.³² Joachim Jeremias byl jedním z biblistů, kteří se snažili objasnit mnohé historické nebo věcné detaily Ježíšových podobenství. Ne všechna řešení byla přesvědčivá. „Velký důraz na zjištění původní podoby podobenství může také vést k přehlížení poselství textů v té podobě, v jaké je máme v novozákonních evangeliích.“³³

Jen u několika málo evangelijních podobenství nám klíč k výkladu poskytuje přímo kontext podobenství.³⁴ Moderní biblisté považují podobenství za umělecký žánr, „jehož interpretace není zcela závislá na rekonstrukci původního kontextu a formy. Ježíšova podobenství mohou poskytnout nový, svěží aspekt vlastního významu.“³⁵ Výklad podobenství se však musí zakládat na co nejlepším pochopení původního Ježíšova poselství, nelze se snížit na vyznění obecných pravd.

Vzhledem k tomu, že hranice mezi alegorií a podobenstvím není vždy ostrá, můžeme připustit, že některá z Ježíšových vyprávění mohla vést k několika ponaučením, netýkala se tedy pouze jednoho bodu. Např. podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32) zdůrazňuje otcovu radost, s kterou odpouští svému synu činícímu pokání, a hřích žárlivosti staršího, samospravedlivého bratra.³⁶ Aby podrobnosti neodváděly posluchače jinam, je podobenství stavěno velmi úsporně a nezabývá se detaily.³⁷ Ústřední postava znázorňuje nejčastěji nebeského Otce (Mt 21,28; Lk 15,11) nebo Krista.³⁸ Naopak přehlédnutí některých aspektů by mohlo vést k mylné interpretaci, např. v podobenství o marnotratném synu by se učení o pokání jevilo jako nepodstatné pro křesťanství; podobenstvím o milosrdném Samaritánovi by se dospělo k závěru, že praktická služba druhým lidem je jádrem celého křesťanství.

³¹ „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783.

³² Tamtéž.

³³ TICHÝ, L. Co je to podobenství? *Studia theologica*, 2004. Roč. VI., č. 1, s. 5.

³⁴ Např. podobenství o milosrdném Samařanu (Lk 10,25), o dvou dlužnících (Lk 7,41), o dětech na tržišti (Lk 7,31n) a o hřivnách (Lk 19,11).

³⁵ „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783.

³⁶ Srov. „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783; „Podobenství“ in von ALLMEN, J.-J. a kol., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1991, s. 192.

³⁷ „Příběhy jsou vyprávěny velice prostě, bez zbytečných podrobností. Smysl podobenství je vždy jasný.“ In MERRILL, C. T., s. 192.

³⁸ Srov. „Podobenství“, in LÉON-DUFOUR, X. (ed), *Slovník biblické teologie*, s. 330.

Hlavní smysl podobenství vyplývá někdy ze samotného příběhu, bývá objasněn pomocí otázek, jindy je zdůrazněn závěrečnou větou, nebo jeho podstatu řekne sám Ježíš.³⁹ Ve většině případů však příběh zůstává otevřený a je na posluchači, aby si z něj vyvodil závěr. Různorodá podobenství nám tak poukazují na mnoho věcí: přítomnost Božího království mezi lidmi, vytrvalost v modlitbě, důležitost odpuštění, službu druhým, využití svěřených darů, bdělost, věrnost služebníků apod.⁴⁰

Podobenství stejně jako alegorii lze přiřadit k vyučovacím metodám. Používali ji i rabíni, když se při výkladu Písma opírali o události z dávné minulosti nebo obraznou řečí mluvili o obyčejných událostech ze života. Často takové lekce začínaly otázkou: „Čemu se podobá...?“ Stejný postup používal také Ježíš, např. na začátku podobenství „Království nebeské je podobné...“ (Mt 13,24.31).⁴¹ Podobenství se využívalo jako oprávněný postup pro předání morální a duchovní pravdy. Mezi méně problematická podobenství, která sdělují morální poučky, patří i Lk 8,16n; 10,30-37; 11,5-8.⁴² „Křesťanští kazatelé všech dob se pokoušeli dodat svým kázáním nový náboj a předat Boží poselství neotřelým způsobem.“⁴³ Proto i Ježíš tuto formu využíval. „Někteří badatelé zdůrazňují, že Ježíš stál v tradici židovských podobenství a že úroveň jeho a rabínských podobenství je obdobná či stejná. Naproti tomu jiní vidí Ježíšova podobenství aspoň v jistém smyslu jako pro něho typická, originální, ba jedinečná.“⁴⁴ Podle C. T. Merrilla znal Ježíš tehdejší pedagogické praktiky vyučovacích metod a „používal je účinněji než rabíni“.⁴⁵ Proto se lidé jeho učení divili, Ježíš byl mistrem mezi současnými učiteli. „Podobenství jiných učitelů lze od jejich autorů do jisté míry izolovat, ale Ježíš a jeho podobenství jsou od sebe neoddělitelná. Neporozumíme-li jemu, nepochopíme ani jeho podobenství.“⁴⁶ Pokud člověk odmítne pochopit Ježíšovo podobenství a rozhodne se pro jiný způsob života, může se na něm vyplnit Izaiášovo proroctví o zatvrzení srdce (srov. Iz 6,9n).

Podobenství jako literární druh umožňuje mluvit srozumitelně.⁴⁷ Ježíš navíc usiluje o posluchače, vypravuje podobenství nejen pro objasnění věci, ale působí

³⁹ Srov. MERRILL, C. T., s. 192.

⁴⁰ Srov. „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 784.

⁴¹ „Podobenství“, in LÉON-DUFOUR, X. (ed), *Slovník biblické teologie*, s. 330.

⁴² Tamtéž.

⁴³ „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783.

⁴⁴ TICHÝ, L. Co je to podobenství? *Studia theologica*, 2004. Roč. VI., č. 1, s. 7.

⁴⁵ MERRILL, C. T., s. 191.

⁴⁶ „Podobenství“, in DOUGLAS, J. D. (ed.), *Nový biblický slovník*, s. 783.

⁴⁷ „Průměrný posluchač mu snadno porozumí, protože okamžitě postřehne vztah podobenství ke svému každodennímu životu.“ In MERRILL, C. T., s. 193.

na posluchače, chce získat jejich souhlas a přivést je k rozhodnutí.⁴⁸ Téma Božího království a sama Ježíšova osoba byly novými a tajemnými věcmi, které musely být zjevovány postupně a s ohledem na nestejnou chápavost posluchačů. I z důvodu postupného zjevování volil Ježíš často řeč v podobenstvích, která umožňovala nahlédnout do jeho učení a vybízela k zamyšlení. Byla to jedna z Ježíšových výukových metod, kdy podobenstvím oslovoval rozum, a ten se pak otvíral víře.⁴⁹

Ježíš používal ve svém učení různé metody, podobenství však povýšil na vyučovací metodu. Každé podobenství bylo pro posluchače názornou lekcí – k věcem známým, i když právě nepřítomným, přirovnával duchovní pravdy. Témat, o kterých Ježíš hovořil a jimž vyučoval, bylo mnoho. Předkládal je s mocí Božího Syna, aby je člověk přijal. Přístup, který je obsažen v podobenství, pomáhal lidem nepozorovaně nalézat sami sebe a svobodně se otevřít Bohu.⁵⁰

1.1.1. Ježíšova podobenství o milosrdenství

V odborné literatuře můžeme najít Ježíšova podobenství rozdělená podle mnoha kritérií. Největší skupinu tvoří podobenství pojednávající o Božím království. V odborné literatuře můžeme nalézt různorodá dělení. Mezi Ježíšovými podobenstvími mají své významné postavení také podobenství o milosrdenství.

V druhé kapitole této práce bude provedena analýza tří podobenství ve vybraných katechetických pomůckách. Jedná se o Ježíšova podobenství z Lukášova evangelia: o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,30-37), o marnotratném synu (Lk 15,11-32) a o boháči a Lazarovi (Lk 16,19-31). Jednotlivým prvkem těchto tří podobenství je téma milosrdenství, které se v nich objevuje. Stručná exegeze jednotlivých podobenství napomáhá k objevení poselství i způsobu, jak podobenství o milosrdenství hovoří.

Následující text obsahuje stručnou exegezi vybraných podobenství, ze které budu vycházet v některých bodech analýzy.

1.1.1.1. Nástin exegeze podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,30-37)

Podobenství o milosrdném Samaritánovi je v Lukášově evangeliu ojedinelé a patří k jednomu z nejznámějších a nejkrásnějších Ježíšových podobenství. Lze

⁴⁸ Srov. MÁNEK, J., s. 13.

⁴⁹ Srov. „Podobenství“, in LÉON-DUFOUR, X. (ed), *Slovník biblické teologie*, s. 330.

⁵⁰ Srov. MERRILL, C. T., s. 193; GRŮN, A. 50× Ježíš. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 144.

je přiřadit k tzv. příkladným vyprávěním,⁵¹ která sloužila v určitých situacích jako didaktické modely. V tomto podobenství jde o „příklad poskytující praktický model křesťanského jednání a důležitou roli hraje výpověď samotného vyprávěného příkladu“.⁵² Samotný text příběhu (Lk 10,30-35), který je nesku- tečný,⁵³ je Ježíšovou odpovědí na konkrétní otázku učitele Zákona: „Kdo je můj bližní?“ Abychom pochopili význam podobenství, je potřeba nahlédnout do kontextu podobenství, kterým je dialog mezi Ježíšem a učitelem Zákona.

Učitel zákona chtěl Ježíše zkoušet otázkou: „Mistře, co mám dělat, abych dostal jako dědictví věčný život?“ (Lk 10,25). Ježíš se ho otázal, co na to říká Zákona. Když zákoník správně cituje největší přikázání Zákona,⁵⁴ dostává od Ježíše pochvalu. V Lukášově verzi je příkazu lásky k bližnímu dána stejná důležitost jako příkazu lásce k Bohu.⁵⁵ Aby se zákoník ospravedlnil, táže se, kdo je bližní. Chce od Ježíše slyšet jasné vymezení – hranici, kdo je bližní a kdo ne.⁵⁶ Příběh podobenství (Lk 10,30-35), který má poměrně jednoduchou strukturu, vylíčené situace a popis dvojího protikladného jednání (lhostejnost a opomenutí oproti soucitu a tvůrčímu jednání),⁵⁷ by mohl existovat i sám o sobě, ale vytrhnutí z biblického kontextu by snížilo význam a působnost tohoto podo- benství.

Na začátku příběhu jde jeden člověk z Jeruzaléma do Jericha. Na této poměrně náročné a nebezpečné cestě je přepaden lupiči, kteří jej nechali na místě činu v bezvědomí. Tak se z muže bez přesnějšího určení, čili jakoby člověka každého času, který trpí od jiných lidí,⁵⁸ stal člověk „potřebující nezbytnou pomoc pro přežití“.⁵⁹ Je tedy odkázán na pomoc druhého, protože sám si nepomůže, je v krajní nouzi. Kolem tohoto polomrtvého procházejí postupně tři

⁵¹ Biblisté k příkladným vyprávěním ještě řadí podobenství o boháči a stodolách (Lk 12,16-21), o boháčovi a Lazarovi a farizeji a celníkovi (Lk 18,9-14). Srov. In MAREČEK, P. *Láska jako požadavek spásy. Podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,25-37)*. *Studia theologica*, 2004. Roč. VI., č. 3, s. 14.

⁵² Tamtéž, s. 14.

⁵³ Tamtéž, s. 15; J. RATZINGER však část příběhu o přepadení člověka jdoucího do Jericha považuje za pravděpodobný. In RATZINGER, J. *Ježíš Nazaretský*. 1. vydání. Brno: Barrister&Principal, 2007, s. 141.

⁵⁴ Zákoník spojuje dva úryvky Zákona (Dt 6,5 a Lv 19,18), které dohromady tvoří „zlaté pravidlo“, „Sumu Zákona“. „Mt 22,37 a Mk 12,30 zařazují tento citát do Ježíšova jeruzalémského vystoupení jako odpověď na otázku týkající se „největšího přikázání.“ In JOHNSON, L. T. *Sacra pagina. Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 192.

⁵⁵ Srov. JOHNSON, L. T., s. 195.

⁵⁶ Podle zákoníkovy otázky lze usoudit, že zákoník je přesvědčen, že láska má hranice. Ve starověku totiž vedly hranice mezi těmi, kdo jsou blízcí a kdo ne, kdo stojí vně a mimo společenství. Přesná definice bližního Zákona však chyběla a neurčité znění vedlo k různým výkladům. Lukášova verze je ojedinelá tím, že obě přikázání (Dt 6,5 a Lv 19,18) spojuje. Dále srov. JOHNSON, L. T., s. 193.

⁵⁷ MAREČEK, P., *Láska jako požadavek spásy*, s. 16.

⁵⁸ Srov. MÁNEK, J., s. 144.

⁵⁹ MAREČEK, P., *Láska jako požadavek spásy*, s. 21.

muži. Dva z nich – kněz a levita – ubožákovi nijak nepomohli (Lk 10,31n). Důvodem k tomu mohlo být striktní naplňování židovských předpisů pro lidi jim odpovídajících vrstev. Jisté však je, že kněz ani levita nejsou ospravedlněni ze svého chování.⁶⁰ Třetím člověkem, který prochází kolem zraněného, je Samaritán. Tato postava byla pro židovské posluchače jistým překvapením příběhu. Samaritán byl totiž někým, „kdo nepatří ke společenství solidarity Izraele a v přepadeném nemusí vidět ‚bližního‘“.⁶¹ Důvodem, pro který se Samaritán začal zabývat polomrtvým, bylo slitování (Lk 10,33) – byl zasažen soucitem („bleskem milosrdenství“), a „sám se stal bližním, bez ohledu na otázky a nebezpečí“.⁶² Samaritán pak poskytl zraněnému první pomoc a udělal velkoryse vše, co postižený potřeboval (Lk 10,34-35).

Bezcitné chování kněze a levity v podobenství s jednáním Samaritána ostře kontrastuje. Ježíš sice nekárá zástupce vysoce postavených vrstev, ale podobstvím poukazuje na to, jak striktní dodržování příkazů a vnější zbožnost nemusí mít nic společného s bliženeckou láskou, a tím s projevy milosrdenství.⁶³ Postavu Samaritána, který je vlastně hrdinou příběhu, zvolil Ježíš záměrně. Žida se Samaritánem spojovalo v době vyprávění pouze člověčenství, proto prokázaná láska nemohla být přičtena užšímu náboženskému nebo národnímu zájmu či sympatii. Pomoc jednoho člověka druhému se nemá na nic vázat. Je to něco, co má mít místo mezi lidmi bez ohledu na náboženství, národnost, rasu, barvu pleti. Soucitné jednání Samaritána je pak odrazem soucitného projevu Boha.⁶⁴ Samaritán se tak jako „nenáviděný nepřítel stává hrdinou s lidským srdcem“.⁶⁵

Na konci příběhu pokládá Ježíš zákoníkovi otázku: „Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, kdo upadl mezi lupiče?“ (Lk 10,36). Zákoník si mohl na základě vyprávění sám odpovědět, nebylo to však pro něj příjemné. Ježíš totiž zákoníkovu otázku „kdo je můj bližní“ významově posunul. Nevymezil, kdo je, a kdo není hoden naší pozornosti, lásky. Podobenství říká, že důležité je, abychom podobně jako Samaritán my sami „ze sebe udělali bližního, abychom se učili být bližními z nitra.“⁶⁶ Stát se bližním znamená „stávat se milujícím, mít

⁶⁰ Srov. MAREČEK, P., *Láska jako požadavek spásy*, s. 22; MÁNEK, J., s. 145-146.

⁶¹ RATZINGER, J., s. 141.

⁶² Tamtéž, s. 142. Vyjádření ‚bylo mu ho líto‘ se v Lk 7,13 připisuje Ježíšovi ‚v souvislosti s vnitřním citem, který doprovází milosrdenství. Ježíš projevuje soucit, který požaduje od svých učedníků v Lk 6,36‘. In JOHNSON, L. T., s. 139.

⁶³ „Neexistuje žádná skutečná služba Bohu, která není službou bližnímu nebo se neprojevuje ve službě bližnímu, neboť ‚milovat bližního jako sám sebe je víc, než přinášet Bohu oběti a dary‘ (Mk 12,33b).“ In MAREČEK, P., *Láska jako požadavek spásy*, s. 23.

⁶⁴ Srov. tamtéž, s. 24.

⁶⁵ JOHNSON, L. T., s. 195.

⁶⁶ RATZINGER, J., s. 142.

srdce přístupné otřesu bídou druhých. Pak najdu svého bližního, a nebo lépe: pak budu já nalezen jím.⁶⁷

Podobenství o milosrdném Samaritánovi tak otvírá všem „novou univerzalitu, spočívající v tom, že já se z nitra stávám bratrem všech těch, které potkávám a kteří potřebují pomoc.“⁶⁸ Ježíš tak boří starozákonní hranice pojmu „bližní“ a stanovuje nové pojetí: „Každý, kdo trpí nouzí, ze mne činí bližního.“⁶⁹ Ježíšova slova zákoníkovi na závěr perikopy „Jdi a jednej také tak“ jsou výzvou i pro nás a naším úkolem na celý život, jenž vede k životu věčnému. Nouze jakéhokoliv člověka, a to nejen hmotná, se týká i nás a „volá na nás, abychom měli oči i srdce bližního a také odvahu k lásce k bližnímu.“⁷⁰ Odvaze k prokazování lásky je však třeba se učit, a to lze tehdy, naučíme-li se vidět, jaké služby v mém okolí je třeba, a je-li tato služba pro mne úkolem.

Přestože evangelista Lukáš nejméně ze všech evangelistů směřoval k alegorii, budilo toto podobenství často alegorizující tendence. Je známo několik komentářů církevních otců nebo středověkých teologů.⁷¹ Některé ztotožňovaly Ježíše Krista se Samaritánem, jiné s polomrtvým. Alegorie sama nás může odvádět od pravého významu podobenství. Pokud nás však podobenství zvou různým způsobem k víře v Boží království, potažmo v Krista, pak není christologický výklad zcela chybný.⁷²

Za hlavní myšlenku tohoto podobenství lze považovat prokazování milosrdenství – lásky k bližnímu, kterým je každý člověk, a tato láska je výrazem (mírou) lásky k Bohu. Podobenství o milosrdném Samaritánovi nás upozorňuje na otázku, zda „ritualistický přístup k povinnostem nás nevede k zanedbání milosrdenství“.⁷³ Podobenství také staví každému posluchači či čtenáři zrcadlo: pokud se domníváš, že jsi blízko Bohu, a přitom nedokážeš překonat sektářské hranice a nenávisť, můžeš být od Boha skutečně velmi daleko.

⁶⁷ RATZINGER, J., s. 142.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ MAREČEK, P., *Láska jako požadavek spásy*, s. 26.; srov.: „Ten, kdo je naším bližním, proto toho jsme také my bližní.“ In MÁNEK, J., s. 149.

⁷⁰ RATZINGER, J., s. 143.

⁷¹ Srov. tamtéž, s. 143-145.

⁷² Tamtéž, s. 143.

⁷³ Srov. MÁNEK, J., s. 150.

1.1.1.2. Nástin exegeze podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32)

Podobenství o marnotratném synu je nejobsáhlejším podobenstvím Nového zákona a inspirovalo v historii mnoho literárních, výtvarných i hudebních děl. Jistou zvláštností tohoto podobenství je i název. Seznámíme-li se totiž s podobenstvím, zjistíme, že zcela nevystihuje příběh. Proto bývá označováno různě.⁷⁴ Příhodně se o podobenství mluví jako o „podobenství o milosrdném otci“, protože tento název vystihuje jednání a význam hlavní postavy podobenství – otce, který prožívá ztrátu, nalezení, radost a společné slavení. „Tento kompozičně složitý příběh se nezaměřuje na ztrátu a znovunalezení materiálního jmění, ale týká se osobních vztahů. Tím, že toto podobenství výstižně, s takovou psychologickou a duchovní hloubkou postihuje vzájemné vztahy, umožňuje výklad v mnoha rovinách.“⁷⁵

Již na začátku je představen otec, který měl dva syny. Otec je tak hlavní postavou tohoto podobenství, a ne syn (synové), jak to vyplývá z kompozice podobenství (postava otce sjednocuje obě části podobenství) i z jednání (milosrdného a laskavého) k oběma synům. Širší kontext tohoto podobenství tvoří po úvodním verši (Lk 15,1n) další dvě podobenství – o ztracené minci (Lk 15,3-7) a ztracené ovci (Lk 15,8-10). „Tato tři podobenství jsou odpovědí na reptání učitelů Zákona a farizejů (Lk 15,2) a zároveň chtějí povzbudit a ujistit hříšníky o Boží lásce a jeho velkorysém a milosrdném odpuštění.“⁷⁶ Všechna tři podobenství v Lk 15 totiž ospravedlňují Ježíšovo jednání k celníkům a hříšníkům. Farizeové sice nebránili návratu hříšných zpět do společenství, ale kladli si podmínky a chtěli důkazy pokání. Ježíšova reakce vyprávěním podobenství ukazuje na lásku a slitování, milost bez podmínek, protože pokání samo se už otevírá Boží lásce. Obě předcházející podobenství obsahují stejné poselství, jež podobenství o marnotratném synu jen potvrzuje a vyjevuje. Sjednocující tematikou všech tří podobenství je radost, která „doprovází nebo by měla doprovázet nalezení toho, co bylo ztraceno a je nalezeno (Lk 15,6.9.32)“.⁷⁷

Podobenství samo se skládá ze dvou částí – 1. příběh mladšího syna, který sestává ze dvou dějství: odchod z domova a jeho návrat (Lk 15,12-24); 2. příběh staršího bratra, který odmítá otcovo jednání vůči mladšímu bratrovi po jeho

⁷⁴ Srov. MAREČEK, P. Společenství s Otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32). *Studia theologica*, 2004. Roč. VI., č. 4, s. 1-2.

⁷⁵ JOHNSON, L. T., s. 258.

⁷⁶ MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 3.

⁷⁷ Tamtéž, s. 3.

návratu (Lk 15,25-32).⁷⁸ Konce obou dějství vyzývají prostřednictvím otce k radosti ve společenství.

Mladší syn je představen jako syn, jenž nedokáže ocenit společenství s otcem. Touží po nezávislosti a svobodném životě. Žádá otce o dědictví, které mu připadá, a odchází do daleké země, přitom tento odchod je nejen geografickým, ale i psychologickým vzdálením se od otce.⁷⁹ „Svobodným“ životem daleko od otce však syn časem dospěl k velké nouzi, dokonce k otrocké službě.⁸⁰ Tento moment je však důležitý, protože v něm dochází ke změně, k obrácení. Bída a ponížení dovedly syna k úvaze činit pokání. Když si syn připravuje své vyznání otci, nevymlouvá se, zbytečně nevysvětluje. Ježíš tak představuje posluchačům a čtenářům pokání ve velmi čisté podobě.⁸¹ „Synova slova také dobře vystihují spojitost mezi vztahem k Bohu a vztahem k lidem.“⁸² Z podobenství není jasné, zda synovo rozhodnutí vrátit se je projevem skutečné a upřímné konverze, nebo zda mu šlo o osobní zájmy. Toto rozlišení je však zbytečné, důležité je pokorné přiznání viny a důvěra, se kterou se syn k otci vrací.

V líčení návratu syna je zásadní jednání otce, jež určuje láska a soucit. Očekávání synova návratu, připravenost a hlavně reakce při přijetí syna – to jsou důležité prvky tohoto příběhu, které dokazují neochvějnou otcovskou lásku.⁸³ Výraz, kterým je zde vyjádřen soucit, lze najít jen v evangeliích, a to v podobě podobenství o milosrdném Samaritánovi a o nemilosrdném služebníkovi.⁸⁴ Tento výraz je projevem Božího slitování, které se zjevilo v Ježíši Kristu, a soucit je odrazem projevu soucitu Boha.

Gesta, kterým vyjevuje otec přijetí syna (objetí, polibky, mlčení bez výčitek atd.), jsou zároveň výrazem odpuštění. Toto výlučné a bezpodmínečné otcovo přijetí je projevem jeho milosrdenství a vrcholem podobenství.⁸⁵ Věci, které otec nařídí donést synovi (oděv, prsten, obuv), jsou symboly synovského postavení, na které zbloudilý syn neměl právo. Pokud je syn dostává, je to čin z milosti

⁷⁸ Existovala námitka, že 2. část je přidána později. Již na začátku je však zmínka o dvou synech. „Z tohoto hlediska se vyprávění o něm (druhém synu) jeví jako integrální součást celého příběhu.“ In MÁNEK, J., s. 171.

⁷⁹ „Geografické a kulturně-historické podmínky místa pobytu mladšího syna nezastávají zásadní důležitost v poselství podobenství.“ In MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 6.

⁸⁰ Syn ztrácí všechno: peníze, postavení, práci i přátele. Navíc pro žida bylo pasení vepřů jako nečistých zvířat velmi potupné. „Tak vede falešná autonomie k otroctví.“ In RATZINGER, J., s. 146.

⁸¹ Srov. SOKOL, J. *Zůstat na zemi*. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 185.

⁸² JOHNSON, L. T., s. 255.

⁸³ Podrobnější výklad in MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 10.

⁸⁴ Srov. JOHNSON, L. T., s. 256. Otcův soucit v podobenství vyjadřuje evangelista Lukáš stejným slovem jako v Lk 7,13 přisuzovaném Ježíšovi a jako v Lk 10,33 milosrdného Samařana.

⁸⁵ „U Židů nebylo slitování otce nad dětmi něčím neobvyklým. Nebylo však samozřejmé a bylo zpravidla doprovázeno podmínkami, které stanovil otec.“ In MÁNEK, J., s. 175.

nesrovnatelný s návratem do původního postavení. Je to nové stvoření. Obraz hostiny je pak znamením radosti, která se má projevit i ve společenství.⁸⁶

Druhá část podobenství řeší otázku přijetí marnotratného syna. Starší syn, který se dozví o návratu svého bratra, nevstoupí nejprve na hostinu, kde se slaví a raduje. Nechce vyjít ven, a tak dává najevo svůj hněv. „Otec vyjadřuje svou lásku tím, že vyjde ven i ke staršímu synovi.“⁸⁷ Syn se cítí více uražen způsobem, jakým otec přijal svého syna, než pouhým faktem, že se bratr vrátil. Jeho reakce odhaluje pravý vztah k otci.⁸⁸ Ze slov je patrné, že tenhle syn svůj vztah k otci zakládal na předpisu, zásluze a odměně (Lk 15,29). V pečlivé snaze nepřekročit daná nařízení budoval svoji falešnou dokonalost, která mu neumožnila „vstoupit do otcova způsobu uvažování, které se zakládá na milosrdné a činorodé lásce“.⁸⁹ O tomto synovi se pak dá říci, že byl také „mimo domov“, a proto mu otec též vychází vstříc a hovoří s ním. Otec neospravedlňuje své laskavé a něžné chování, které vychází ze srdce. Pouze osvětluje své jednání a vyjadřuje touhu po společenství, „vynakládá veškeré úsilí, aby měl i svého staršího syna zcela u sebe, v plném společenství se sebou včetně uvažování“.⁹⁰

Podobenství neříká, jak reagoval starší bratr. Tento otevřený konec je záměrný, protože tady podobenství „bezprostředně přechází ve skutečnost: těmito otcovými slovy mluví Ježíš do srdce nerudných farizejů a učitelů Zákona, kteří se rozčilovali nad jeho dobrotou k hříšníkům. ... Podobenství nevypráví nějaké vzdálené věci, pojednává o tom, co se skrze Pána děje teď a tady. Uchází se o srdce protivníků; žádá je, aby i oni vešli a slavili v této hodině návratu a smíření. Tato slova zůstávají v evangeliu jako prosba a pozvání.“⁹¹ Společnou oslavou návratu syna Ježíš v podobenství ukazuje, že v životě nejsme jenom syny, ale také bratry. Návrat každého jednotlivce k otci je tedy současně návratem do společenství, k bratřím.⁹²

Na závěr vidíme, že obě části podobenství o marnotratném synu tvoří jednotu – v obou částech je uveden rozdílný charakter Božího odpuštění, jednání Boha vůči dvěma typům lidí: „hříšníkům, kteří se k němu navrací, a sprá-

⁸⁶ Podobně se dělili o radost z nalezení ztracených věcí i žena a pastýř ze dvou předcházejících podobenství.

⁸⁷ JOHNSON, L. T., s. 256.

⁸⁸ „Rozhořčení staršího syna ozřejmuje falešnost jeho vztahu s otcem, který se pouze zdánlivě jevil jako vztah věrný a harmonický. Návrat mladšího syna nechává vyjít najevo protikladné reakce.“ In MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 14; „S velkou trpkostí nese otcovu radost nad návratem marnotratného bratra.“ In JOHNSON, L. T., s. 259.

⁸⁹ MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 14.

⁹⁰ Tamtéž, s. 16.

⁹¹ RATZINGER, J., s. 149.

⁹² Srov. MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 18.

vedlivým, kteří se cítí být ukřivdění“.⁹³ Jednání otce v tomto podobenství je totožné s jednáním Boha, není to skutečný příběh pozemského otce. Podobenství má zjevovací charakter – Ježíš na lidském jednání demonstruje jednání samotného Boha, proto jak jedná Bůh, tak by měl jednat i pozemský otec. Zároveň v tomto podobenství ospravedlňuje Ježíš své chování, identifikuje se s jednáním otce.⁹⁴ Podobenství už svou kompozicí směřuje proti domnělým spravedlivým, kteří nemohou snést Ježíšovo přijímání hříšníků.

1.1.1.3. Nástin exegeze podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19-31)

Evangelista Lukáš zvláště nezdůvodňuje, proč Ježíš vypráví učedníkům podobenství o boháči a Lazarovi. Tuto látku však najdeme pouze v Lukášově evangeliu. Hned na první pohled se můžeme domnívat, že jde o vztah mezi bohatým (boháčem) a chudým (Lazarem).⁹⁵ Ubozí a chudí nacházeli u Ježíše vždy pochopení, Lukáš ve svém evangeliu vyjadřuje též solidaritu s chudými. Vzhledem k tomu, že větší část podobenství nám představuje život po smrti, nabízí se jako téma posmrtný život. Z podobenství vyznívá, jak život na věčnosti závisí na prožitém životě už zde na zemi.

Na začátku jsou představeny dvě rozdílné postavy: bohatý člověk, který je oproti biblickým zvyklostem beze jména, a chudák, který se jmenuje Lazar.⁹⁶ „Bohatý člověk jméno nepotřebuje, protože na něm není nic osobního ani osobitého. Je to člověk, který prostě žije v bezprostřední jistotě svého majetku a hmotného zajištění.“⁹⁷ Lazar, jak již jeho jméno napovídá, spoléhá více na Boží pomoc než na vlastní síly a zabezpečení. Ježíš dále popisuje životní styl boháče i bědný život Lazara – jeden měl všechno, druhý nic. Do okamžiku smrti obou postav není zjevné žádné provinění, to však vyplyne následně ze situace.

Ježíš předkládá v podobenství obrazy pekla a ráje, které byly pro tehdejší židy srozumitelné. Stejně jako boháč se nedostal do hádu (pekla) za své bohatství, tak by bylo mylné se domnívat, že Lazar se ocitl v ráji proto, že žil v bídě. Život v nedostatku a nemoci vedl Lazara k uvědomění, jak je závislý na Bohu, na jeho přízni a milosti. Když boháč uviděl Lazara v Abrahámově náručí, bylo to pro něj pravděpodobně velké překvapení. Nepředpokládal, že jeho postavení po smrti bude takové. Izraelité si dlouho mysleli, že Bůh už na zemi „odměňuje spravedlivého a hříšníka trestá, že tedy hříchu odpovídá neštěstí

⁹³ MAREČEK, P., *Společenství s Otcem*, s. 17.

⁹⁴ Srov. RATZINGER, J., s. 149.

⁹⁵ „Lukáš mistrně vykreslil (Lk 16,21) bezstarostnou hýřivost bohatého muže a podobně líčí situaci chudákovu.“ In JOHNSON, L. T., s. 269.

⁹⁶ Jméno Lazar je odvozeno z Eleazar („Bůh pomůže“).

⁹⁷ SOKOL, J. s. 189.

a spravedlnosti štěstí.“⁹⁸ Bůh však měří jinak než my. Vzdálenost boháče od Boha vyjádřená nepřekročitelnou propastí je vzdáleností od Boha a jeho lásky, kterou boháč neprojevoval druhým na zemi. Jak paradoxně zní, když boháč prosí Lazara o svlažení rtů trochou vody, když on sám mu na zemi nikdy neposloužil. „Ironie epizod spočívá v tom, že nyní prosí o ‚smilování‘ ten, který neprojevil slitování almužnou vůči chudákovi.“⁹⁹

Vinou bohatého tak není jednoznačně jeho bohatství, protože být bohatý a mít se dobře – to samo o sobě není žádné provinění. Prohřeškem je jeho bezohlednost, sobectví a neochota projevit Lazarovi soucit, milosrdenství. Je téměř nemožné, aby boháč za života neviděl chudáka před vraty svého domu. Jak paradoxně vyznívá, když po smrti boháč Lazara uvidí a hned mu prostřednictvím Abraháma chce zadávat úkoly. Boháčův styl života (Lk 16,19) byl pravděpodobně natolik hlučný, že neměl na zemi čas vidět některé věci a lidi kolem sebe. Jak vyplývá dále z podobenství, na tom, zda svého Lazara vidíme nebo nevidíme a jaký postoj k němu máme, závisí celá naše věčnost. Pokud nám není lhostejný život na věčnosti, tak nám nesmí být už tady na zemi lhostejná existence ubohých. Podobenství nás vede k otázce: Kde je náš Lazar? Ježíš nás chce tímto podobenstvím upozornit na to, že každý člověk, který žije v nouzi, má být pro nás ostatní výčitkou a výzvou: Tady leží člověk; co s ním uděláš?

Jedním z vrcholů podobenství je tedy vylíčení protikladu života na zemi a po smrti. Druhý vrchol lze spatřit v prosbě boháče, jenž po své zkušenosti žádá o varování svých bratrů, aby se nedostali do míst muk, kam se dostal on svým chováním. Když Ježíš v podobenství ústy Abraháma odmítne poslat Lazara ze záhroby s varovnou zprávou, ví, že tento zázrak by mnohé nepřesvědčil. Vždyť ani samotné Ježíšovo zmrtvýchvstání nebylo dostačujícím prostředkem k tomu, aby v něho lidé uvěřili. Písmo (výroky proroků a Mojžíše) každému jasně říká, jak žít s ohledem na věčnost. Kdo nemyslí na svou duši a skončí v pekle, nemá se vlastně na co vymluvit.¹⁰⁰

Podobenství od začátku vychází ze skutečnosti, že ve světě existují lidé mající přebytek, nebo nedostatek. Tento fakt nemění nic na tom, že vztah k Bohu se projevuje naším vztahem k bližnímu, zvláště k slabému a ubohému. Toto podobenství rozhodně nepodporuje myšlenku, že je dobré žít v bídě a nebojovat za odstraňování negativních sociálních jevů a nespravedlnosti ve světě. Podobenství také podtrhuje význam přítomnosti – moje budoucnost, věčný život

⁹⁸ RATZINGER, J., s. 151.

⁹⁹ JOHNSON, L. T., s. 270.

¹⁰⁰ „Ve starozákonním pojetí spravedlnosti je obsažena povinnost nakrmit hladového a postarat se o nějaký přístřešek pro bezdomovce. Jedná se o základní věci, které potřebuje každý člověk.“ In SOKOL, J., s. 191; srov. JOHNSON, L. T., s. 270.

záleží na tom, co dělám ve svém životě právě teď. Ježíš příběhem o boháči a Lazarovi při pohledu na Boží soud znovu probouzel vědomí odpovědnosti a vyzýval k aktivitě – „ve velkém měřítku světových dějin, stejně jako v malém měřítku naší každodennosti“.¹⁰¹ Podobenství totiž jasně říká, že boháč a Lazar na tom po smrti nejsou stejně.

Podobenství o milosrdném Samaritánovi, marnotratném synu a boháči a Lazarovi spojuje téma milosrdenství, které má v každém podobenství jiný odstín. Milosrdný Samaritán dává příklad, jak prokazovat milosrdenství potřebnému bez podmínek. Otec ve svém milosrdenství odpouští svému marnotratnému synu a svého staršího syna vybízí k radosti a ke stejnému postoji milosrdenství, kterým je otec naplněn.¹⁰² Poslední podobenství vybízí k projevům milosrdenství „dokud je čas“ – nezáleží na tom, co máš, ale jaké máš srdce, duchovní zrak a jak využiješ přítomné chvíle k dobrým skutkům. Podobné vyznění nese i podobenství o posledním soudu (srov. Mt 25,31-46). To ukazuje, že k získání podílu na věčném životě člověku nepomůže množství znalostí, velikost majetku a konexe, ale láska k Bohu a k bližnímu, které určují naše jednání.

¹⁰¹ RATZINGER, J., s. 153.

¹⁰² Srov. JOHNSON, L. T., s. 259.

2. Hlavní Ježíšova podobenství ve vybraných katechetických pomůckách

Následující text obsahuje analýzu jednotlivých katechetických pomůcek. Pro přehlednost jsou pomůcky, které vykazují společné rysy, uspořádány do oddílů. V kapitole 2.1. najdeme pomůcky zabývající se přípravou na přijetí svátosti smíření; kapitola 2.2. zahrnuje pomůcky pracující s biblickým textem, nebo využívající biblická témata; do kapitoly 2.3. jsou zařazeny pomůcky bez výrazných souvislostí k sobě navzájem. Analýza pomůcek podléhá zpravidla této struktuře: stručný popis pomůcky, analýza zkoumaného podobenství o milosrdenství, pokus o zhodnocení a shrnutí, které je ohlédnutím zpět nad celou pomůckou ve vztahu k hledanému podobenství.

Analýza se pokouší hledat odpovědi na otázky: v jakém kontextu se vybraná podobenství objevují, zda je vyjádřen základní (literární) smysl biblického textu, jak je pracováno s podobenstvími jako uceleným biblickým textem. Další otázkou je, jakými metodami se s podobenstvími pracuje, zda se v pomůcce vyskytuje ještě další podobenství, a jakou roli pak vybraná podobenství ve vztahu k nim mají. Za povšimnutí stojí i ilustrace k podobenstvím. Mohou totiž dotvářet podobenství a vystihnout jejich smysl různým způsobem.

2.1. Pomůcky k přípravě na svátost smíření

2.1.1. BLECHSCHMIDT, Meinulf, KAUFMANN, Esther, FACKLER, Marianne, MUROŇOVÁ, Eva, HAVEL, Tomáš Cyril, MARKOVÁ, Karolína. *Dnes budu tvým hostem*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007.

Pomůcka „Dnes budu tvým hostem“ sestává z „Metodiky pro přípravu dětí mladšího školního věku ke svátosti smíření a svátosti eucharistie“ pro katechetu či vedoucí přípravy, ze složky „Pracovních listů“ pro děti a dvou sešitků „Effatha“ a „Marana tha“¹⁰³ pro děti a rodiče. Materiál se snaží „umístit přípravu dětí do společenství rodiny a farnosti. ... Prostor rodiny a farnosti neodtržený od liturgie pak otevírá cestu pro katechezi v pravém slova smyslu“.¹⁰⁴ V úvodu metodiky je řečeno, že materiál má sloužit katechezi jako doprovázení na cestě víry. Příprava by pak měla mít „všechny náležitosti, které katechezi přísluší, tedy také rozměr slavení ve společenství rodiny a farnosti“.¹⁰⁵ Metodický materiál je koncipován v duchu celistvé výchovy. Příprava obsahuje dvacet osm setkání

¹⁰³ „Effatha“ – Otevři se! – sešitek ke slavení svátosti smíření; „Marana tha“ – Pane, přijď! – sešitek ke slavení svátosti eucharistie.

¹⁰⁴ BLECHSCHMIDT, M., KAUFMANN, E., FACKLER, M., MUROŇOVÁ, E., HAVEL, T. C., MARKOVÁ, K. *Dnes budu tvým hostem*. Metodika. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007, s. 5.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 7.

(lekcí, katechezí) ve třech tematických celcích.¹⁰⁶ Přitom jde o setkání různorodá: setkání dětí, setkání dětí a rodičů, rodičovské setkání a setkání při bohoslužbě.¹⁰⁷ Materiál není pouze naukový, primárně při přípravách a setkáních tedy nejde o získání informací a poznatků, ale o získání postoje a vztahu – k sobě, ke světu, k druhým, předně pak k Bohu a osobě Ježíše Krista.

Každé setkání sestává ze tří kroků, jejichž souslednost je důležité respektovat a dodržovat:

- úvodní část – V této části se děti koncentrují na téma; vytváří se prostor pro vyjádření vlastní zkušenosti; různými prostředky vzniká celistvý vjem; na vše je počítáno s dostatkem času; dochází k určité ritualizaci. „Připravujeme tak prostor pro vyprávění biblického příběhu nejen ve vnější atmosféře skupiny, ale i ve vnitřním světě dětí a jejich zkušeností.“¹⁰⁸

- seznámení s biblickým textem – Dochází k seznámení s textem, dále také k objasnění poselství biblického příběhu. Texty jsou zaměřeny na osobnost Ježíše Krista a jeho činy.

- odpověď – Zde se má propojit poselství s konkrétní zkušeností dítěte. Vytváří se prostor pro položení otázek týkajících se Ježíše ve vztahu k osobě dítěte a odpovědí na ně.

2.1.1.1. K Lk 15,11-32

Podobenství o marnotratném synu je zařazeno do II. tematického celku týkajícího se svátosti smíření¹⁰⁹ a jsou mu věnovány tři setkání – dvě setkání dětí, jedno setkání rodičů. Název zní „Podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci“. Kromě analyzovaného podobenství obsahuje celek biblické texty, kde Ježíš uzdravuje člověka z různých neduhů a nemocí.¹¹⁰ Právě tyto příběhy, kdy Ježíš přichází k člověku a uzdravuje oči, uši, ruce, nohy, ústa a srdce, mají dětem přiblížit svátost smíření. Podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci pak dětem vypráví o tom, „s jakou důvěrou se smíme k Otci vrátit. Zároveň slyšíme ujištění, že v Ježíši máme otcův dům otevřený a Otec nás trpělivě čeká, jde vstříc, obdarovává nás, zve na hostinu a život ve ‚světlém‘ domě nám přeje“.¹¹¹

¹⁰⁶ Tematické celky: I. podpora společenství a obnova křestního slibu; II. příprava na svátost smíření; III. příprava na oslavu svátosti eucharistie.

¹⁰⁷ Metodika obsahuje také dopisy pro rodiče a další přílohy.

¹⁰⁸ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 7.

¹⁰⁹ Tento celek nese název „Ježíš uzdravuje“ a skládá se z deseti setkání.

¹¹⁰ Jde o uzdravení slepého, ochrnuhlého a hluchoněmého. Dále je zde setkání Ježíše se Zacheem, které způsobilo Zacheovo obrácení.

¹¹¹ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 49.

První setkání dětí nese název „Podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci“.¹¹² Spolu s druhým setkáním „Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny“ se vztahuje přímo ke svátosti smíření. Podle metodických poznámek autorů přibližuje podobenství (Lk 15,11-32) srozumitelným způsobem skutečnosti, které „jsou nezbytné pro pochopení svátosti smíření jako oslavy radosti, že se Bůh smrtí a vzkříšením Syna jednou provždy smířil s člověkem. Je to povzbuzení v důvěře a naději, že pokud se člověk vzdálí Bohu a ‚oddálí se od domova‘, cesta vždy vede zpátky, pokud se člověk rozhodne vrátit.“¹¹³ Určité chvíle v jednání ztraceného syna jsou analogicky převedeny na prvky svátosti smíření: vědomí hříchu; pokání, lítost a obrácení; rozhřešení.¹¹⁴

Při setkání, ve kterém se děti s podobenstvím o marnotratném synu seznámí, hraje na začátku důležitou roli světlý dům – dům plný světla. Děti ho mají před sebou složený ze žlutého šátku a mají si představit, jak takový „světlý dům“ vypadá, jací lidé v něm bydlí, co prožívají. Další skutečností, kterou si mají děti představit, je dům tmavý, dům plný smutku, nedůvěry, pláče, neštěstí atd. Dům je opět znázorněn tmavým šátkem složeným ve tvaru domu. Mezi dvěma domy se udělá pomocí šátků cesta, která oba domy spojuje. Cestu z tmavého domu do světlého mohou děti znázornit také pantomimicky – postojem či gestem uzavřenosti k otevřenosti, výrazem smutku k radosti. Děti samy vzpomínají, zda šly někdy cestou ze světla do tmy či naopak. Vyprávění, sdílení zážitků i obraz dvou protikladných domů, které děti vidí před sebou (světlý a tmavý), vytvořily myšlenkový i faktický prostor, do něhož bude podobenství zasazeno.

Katecheta v další části setkání převypravuje podobenství o marnotratném synu jako příběh o cestě ze světla do tmy, který vypráví Ježíš. Není přítom řečeno, že se jedná o biblický příběh. Úvodní část začíná tím, že Ježíš chodil k lidem do „tmavých domů“.¹¹⁵ Hříšníci jsou přirovnáni k těm, kteří „jsou ve tmě“. Když spravedliví lidé reptali proti Ježíšovi, on sám jim začal vyprávět příběh jako odpověď na otázky: „Proč to dělá?“ a „Jaký je Bůh?“ Během vyprávění se dotváří obraz na podlaze, např. doplňuje se o předměty, zdobí se výkladovým materiálem apod.

¹¹² Název se sice liší od biblického názvu, vystihuje však charakteristiku otce. O synu se pak dále hovoří jako o ztraceném synu, ne marnotratném. Více se totiž zdůrazňuje vzdálenost od otce, než jeho provinění.

¹¹³ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 95.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 97. Dále: „Chodil k těm, kteří měli nouzi, trápila je samota, nemoc, závist a hněv. Pomáhal jim, uzdravoval, dělal zázraky a křísil mrtvé.“

Vlastní příběh na začátku zmiňuje jednoho otce a dva syny, kteří spolu bydleli „ve světlém domě plném radosti, pokoje a lásky“.¹¹⁶ Odchod syna z otcova domu je vysvětlen jako nápad, „že by přece jinde mohlo být lépe než tam, kde to (syn) zná“.¹¹⁷ Otec dal synovi, oč si řekl, protože podle autorů „znal“ svého syna. Detail, že (otec) „ve svém srdci a v myšlenkách s ním (synem) však zůstal a dělal si o něj starosti“,¹¹⁸ v biblickém textu nenajdeme. V daleké zemi si měl syn užívat „bezstarostného života“ s pocitem volnosti a možnosti svobodné volby. Autoři tento postoj vykreslili tak, že syn „neznal hranice a plnil si každé přání, všechno hned musel mít, všechno si musel koupit a všechno chtěl stihnout a vyzkoušet“.¹¹⁹ Syn se zastavil až ve chvíli, když zjistil, že o všechno, co chtěl, přišel. Podle autorů se syn netěšil ani svitem slunce, svět kolem něj šedivěl a tmavnul. Na tomto místě vyprávění hraje důležitou roli změna světla do tmy, která je dána autorskou licencí, ne biblickým podáním.

Když se syn octne na dně, rozhodne se: „Vezmu tu nejhorší a nejspinavější práci, kterou mi dají, jen abych mohl žít.“¹²⁰ Syn se jako pasák vepřů z bídy nevymanil a dál trpěl hladem. Podle autorů „sedl, zaplakal, vzpomněl si na dům, ze kterého odešel a vzpomínka na něj rozzářila jeho srdce“.¹²¹ V místě, kdy syn biblického podobenství říká „Jak mnoho nádeníků u mého otce má chleba nazbyt... Vstanu, půjdu k svému otci... (Lk 15,17-19)“, pomyslí si syn z vyprávění: „Tam je život, tam neumřu hladem a žízni, tam nebudu sám. Vrátil se zpátky, vrátím se k otci.“¹²² Tato slova vyjadřují nejen touhu po uspokojení základních potřeb, ale navíc touhu po společenství – „nebudu sám“. Otec shodně s podobenstvím syna vyhlížel, viděl ho už z dálky, šel mu vstříc a objal ho. Již ne v souladu s biblickým textem nechává otec donést synovi čisté šaty, prsten a nařizuje připravit hostinu, přinést jídlo, chléb a víno.¹²³ Vyprávění nezmiňuje jakoukoliv řeč syna při návratu, projev lítosti nebo prosby za odpuštění jako Lk 15,21. Jediná vyřčená slova patří jen otci, který vyjadřuje radost ze synova

¹¹⁶ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 97. Symbol světlého domu není biblický, je účelově přidán vzhledem k myšlenkové kompozici celé katecheze.

¹¹⁷ Tamtéž. Takový důvod rovněž není biblicky doložen. Navíc synova žádost ve vyprávění zní: „Odejdu od tebe a podívám se, jestli je někde ve světě lépe než tady. Dej mi peníze, abych mohl žít, jak chci.“ In tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

¹¹⁹ Tamtéž.

¹²⁰ Tamtéž, s. 98.

¹²¹ Tamtéž. Slovo „rozzářit“ souvisí se světlem (světlo versus tma), které hraje v pomůcce a konkrétně v tomto podobenství důležitou roli.

¹²² Tamtéž, s. 98.

¹²³ Tamtéž. Bible hovoří o „nejkrásnějším oděvu“, navíc otec rozkazuje přinést synovi i obuv na nohy (Lk 15,22). V biblickém textu není konkretizováno, co má být na hostině, jak odlišně uvádí text v meto-dice.

návratu, navíc jeho pobyt mimo rodný dům označuje za období „tmy“ a návrat syna za objevení „světla“.¹²⁴

Vyprávění pokračuje příběhem staršího syna, který se vrátil z pole, kde „oral, sel a těžce pracoval“.¹²⁵ Text metodiky uvádí, že starší bratr uslyšel hudbu, tanec a veselí, ale když uviděl svého bratra, neradoval se. V textu je přímo popsán pocit bratra a důvod jeho nespokojenosti: „Připadalo mu to nespravedlivé. Jeho bratr všechno utratil a všichni ho obdivují, on těžce pracuje a nikdo si ho nevšímá.“¹²⁶ Takové pocitové vyjádření je domněnkou autorů. Starší syn má mít při rozzlobení potměšlý obličej – opět zde dochází k hře světla a tmy – a otci vytýká, že od něho nedostal „nic“.¹²⁷ V žádném případě starší syn nemluví o mladším bratrovi, jen vyčítá otci jemu nepochopitelný postoj. Závěrečnými slovy otec vyzývá staršího syna: „Pojď, přidej se k nám, budeme slavit.“¹²⁸

Na závěr vyprávění katecheta položí otázku: Co se slaví? Odpověď je shrnutím poselství podobenství: „Že se Bůh raduje z každého, kdo vyjde z temnoty ke světlu, ze smrti do života a pro každého má nachystané místo v radostném, světlém domě.“¹²⁹

Po skončení vyprávění příběhu a dotvoření obrazu pomocí šátků, předmětů a výkladového materiálu katecheta příběh ještě jednou shrne. Spolu s dětmi znovu poukáže na světlý a tmavý dům a zopakuje, jak se v těch domech žije (např. radostně, mají štěstí × ve smutku a hněvu, lidé tam křičí). Dobrý Bůh nepřeje člověku, aby se mu žilo špatně. Období, kdy syn žil daleko z domu, je vykresleno jako život v temnotě, ztracenosti. Pak je stručně popsáno synovo obrácení a jeho návrat domů.¹³⁰ V následující pasáži katecheta naznačuje paralelu mezi podobenstvím a životem. Naše špatnosti nás vzdalují „ze světlého domu a z našeho srdce odchází pokoj, radost a světlo. Pak jsme jako ztracený syn, který bydlí v temném domě bez lásky a bez přátel“.¹³¹ Bůh je představen jako ten, který nám přeje radost, a protože autoři spojili radost se světlem, světlým

¹²⁴ Srov. BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 98. „Jezme a radujme se, neboť můj syn byl ztracen a vrátil se zpět, byl ve tmě a zase našel světlo, byl mrtev a zase žije!“ In tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž. Bible o konkrétní práci na poli nepíše, navíc podobenství není zasazeno do určitého ročního období, na což by orba a setba poukazovala. Podobenství není patrně záměrně spojeno s ročním obdobím, aby bylo nadčasové. Navíc určení doby a časových souvislostí nejsou v tomto podobenství podstatné.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Srov. Lk 15,29. V biblickém pojetí syn vytýká otci, že mu nedopřál „ani kůzle“.

¹²⁸ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 98.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ „Pak si vzpomněl na dům, odkud vyšel, a toužil se vrátit domů. Bylo mu to líto, že odešel, poznal, že udělal chybu, a rozhodl se, že se vrátí a svou chybu napraví. Vstal a vydal se na cestu domů.“ In BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 99. V tomto shrnutí se mluví o touze napravit chybu. Předcházející text však slova lítosti neobsahuje, ani není vyjádřena ochota napravit chybu.

¹³¹ Tamtéž.

domem, děti se dozví, že dobrý Bůh má pro nás místo ve svém „světlém domě“ a vyhlíží nás jako svého ztraceného syna.

Dětem je zdůrazněno, že po poznání viny, projevu lítosti a touze vrátit se do světlého domu, je třeba „vstát a jít“. V tom už začíná cesta, kdy přibývá světla a která končí hostinou, uspořádanou na oslavu nového setkání. „Je to oslava radosti z toho, že Bůh se smířil s člověkem a že člověk k němu má neustále otevřenou cestu.“¹³² Ježíš Kristus nám tuto cestu otevřel jednou provždy svou smrtí a vzkříšením. Svátost smíření má být oslavou smíření Boha s člověkem a člověka s Bohem. Na konci tohoto setkání se děti zamýšlejí, jaká je jejich cesta, kolik světla na ní je apod. V závěrečné modlitbě zazní slova vyjadřující Boží radost z našeho návratu a z toho, že jsme opět s ním.

Děti dostávají ze setkání dva pracovní listy. Na prvním listu s nadpisem „Ztracený syn a milosrdný otec“ je na obou stranách namalovaný dům s velkými vraty, od kterého vede cesta do dálky. Děti si mohou vybarvit cesty, které vedou pryč z domu a při návratu domů. Druhý list obsahuje přepis biblického textu podobenství včetně biblické citace a píseň. V textu jsou tučně zvýrazněny pasáže: „Vstanu, půjdu k svému otci...“ (Lk 15,18n); „Otče, zhřešil jsem proti nebi...“ (Lk 15,21) a „Synu, ty jsi stále se mnou...“ (Lk 15,31n).

Druhé setkání „Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny“ dětem přibližuje průběh svátosti smíření a představuje sociální rozměr této svátosti. Podobenstvím se přímo nezabývá. K výkladu či rychlému opakování lze použít pracovní list „Jdu ke svátosti smíření“. List popisuje jednotlivé části svátosti smíření a uvádí k nim analogie z podobenství o marnotratném synu. Prvky podobenství jsou tak instrumentálně použity ve všech částech svátosti smíření.¹³³ Na rozdíl od vyprávěného příběhu se zde objevuje i text projevu lítosti nad špatnými skutky, a to slovy „Otče, zhřešil jsem proti Bohu i proti tobě“ (Lk 15,21). Text tohoto pracovního listu je také součástí sešitku „Effatha. Otevři se!“.

Metodika „Dnes budu tvým hostem“ obsahuje dopis rodičům dětí s názvem „Podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci“. Dopis se na začátku zabývá odpuštěním – jak je těžké prosit za odpuštění a jak odpustit někomu není lehké. V podobenství o marnotratném synu, které děti při setkání slyšely, prý Ježíš hovoří o tom, „jak je těžké odpustit a jak je těžké přiznat si vinu“.¹³⁴ Při vyprávění podobenství dětem však skutečnosti přiznání viny a odpuštění akcentovány nebyly, více se zdůrazňovala cesta k domovu, velká radost z návratu

¹³² BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 99.

¹³³ Srov. pracovní list „Jdu ke svátosti smíření“. Podobenství je zmíněno v částech zpytování svědomí, lítost a předsevzetí, vyznání hříchů, odpuštění a pokání.

¹³⁴ In dopis rodičům „Podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci“.

syna a otcův otevřený světlý dům. Děti nerozebíraly vinu postav podobenství, ani obtížnost odpuštění. Nemusely se konfrontovat s konkrétní vlastní vinou. Poselství podobenství je pak v dopise stručně napsáno.¹³⁵ K dalším zmíněným prvkům podobenství, které byly řečeny dětem a v dopise jsou předloženy rodičům, patří: Bůh je dobrý; nechá nás odejít, když chceme, protože nás zná;¹³⁶ můžeme se k Bohu kdykoliv vrátit z lásky, ne ze strachu, a v přesvědčení, že patříme k Bohu.¹³⁷ Rodiče se také mohou dočíst, že podmínkou přijetí člověka Bohem není život bez viny, že „Bůh nás přijme kdykoli, když si s odvahou přiznáme skutečnost takovou, jaká je, a toužíme žít dál“.¹³⁸ V této pasáži se však opomíjí lítost a prosba za odpuštění, které jsou určitou branou k otci. Dopis obsahuje návod „Co můžeme společně dělat?“, kde jsou navrženy aktivity k prohlubování témat setkání v rodině. V navržené modlitbě je zdůrazněno místo u Boha pro každého; štěstí, radost a pokoj pro každého a Boží přijetí každého s velkou láskou, kdo k němu chce přijít. Tímto pohledem shrnuli autoři podobenství o Božím milosrdenství.

Metodika nabízí návrh na setkání rodičů s názvem „Vyjít a vrátit se“, kde je obsažena i úvaha o podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci. Podobenství je představeno jako odpověď na otázku „Jaký je Bůh?“.¹³⁹ Podobně jako děti si i rodiče nejprve představují světlý žlutý dům, a posléze dům tmavý černý. Domy symbolizují radosti a těžkosti, které se v životě střídají, takže to vypadá, jako bychom chodili po cestě od jednoho domu k druhému. Rodiče si po této úvodní části poslechnou evangelium Lk 15,11-32. Následně se rodiče rozdělí do menších skupin. Katecheta podle složení rodičů vybere jedno ze tří navrhovaných témat, kterým se budou rodiče ve skupinách zabývat. Témata jsou připravena podle vztahu rodičů k víře a jejich zralosti ve víře.¹⁴⁰ Každá skupina dostane biblický text podobenství s otázkami pro dané téma, na něž se snaží najít v textu společně odpovědi. Po určitou dobu probíhá nad otázkami ve skupinách diskuze, z níž jsou všem na konci sděleny závěry. „Cílem společné práce je

¹³⁵ „Syn, který celé dědictví promrhal a skončil v největší bídě, se vrací s lítostí a sebeopovržením domů ke svému otci. V jednání otce je vidět jednání Boha s člověkem a přináší nám naději: Člověče, i kdybys promrhal celý svůj život, celé své dědictví, Bůh tě k sobě přijme, budeš-li chtít, protože tě nikdy neopustil. Ztracený syn si i v největší bídě vzpomněl na otcovský dům a zatoužil se vrátit. Dostal sílu vstát a jít, protože chtěl žít.“ In dopis rodičům „Podobenství o ztraceném synu a milosrdném otci“.

¹³⁶ „Nechá tě odejít, když budeš chtít, protože tě zná a přeje ti, abys vyrostl a poznal svět.“ In tamtéž. Svobodný život daleko od otce ale není podmínkou lidského růstu a poznání světa. Z textu vyplývá, že jen mimo otcův dům lze něčeho dosáhnout, a to není zcela pravdivé, ani to není poselstvím podobenství.

¹³⁷ Srov. tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 109.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 111. Navržená témata k diskusi: 1. Podobenství plné pohybu – pro ty, kteří upřímně hledají víru; 2. Podobenství o Bohu a člověku – pro rodiče z tradičního křesťanského prostředí; 3. Podobenství o svátosti smíření – pro rodiče zakotvené ve víře, kteří „dokážou hledat souvislosti“.

nabídnout rodičům prostor k přemýšlení o svátosti smíření, aby potom sami mohli pomoci svým dětem.¹⁴¹

Výchova svědomí je přehledně shrnuta v sešitku „Effatha“. Na jeho začátku je opět převyprávěno Ježíšovo podobenství a je uvedena i citace – podle Lk 15,11-32. Příběh je zpracován podobně jako text vyprávění pro setkání s dětmi. I zde se však nachází odchylky – jak od textu vyprávěného dětem, tak od biblické verze. Autoři např. píše, že mladší syn vedl mimo otcův dům „napínavý a dobrodružný život a plnil si každé přání. ... Až jednoho dne zjistil, že nemá ani peníze, ani přátele, ani dům, ani postel – ale za to má velký hlad.“¹⁴² Sebereflexe a obrácení je zde také líčeno rozdílnými slovy: „Sedl si, zaplakal a vzpomněl si na dům, ze kterého odešel. „Služebnictvo tam mělo víc než já teď a já tady umírám hladu. Ale já chci žít, vrátím se k otci, řeknu mu, že jsem k ničemu a budu u něho sloužit.“ Tak vstal a vracel se zpátky.“¹⁴³ V tomto textu se více zdůrazňuje touha po životě; slova, že „nejsem k ničemu“ jsou silným výrazem sebeodsouzení a rozhodně nejsou biblická. Navíc ani v náznaku nevyjadřují lítost a prosbu za odpuštění. Zcela se zde popírá biblická verze. Otec podle autorů dal při návratu synovi nejkrásnější šaty, prsten, „nabídl mu chléb a víno, vystrojil mu hostinu a řekl: „Co bylo ztraceno, se vrací zpět, co bylo mrtvé, žije.“¹⁴⁴ Bible o chlebu a víně nic neříká, výskyt těchto symbolů je účelový ve vztahu k přípravě na přijetí eucharistie. Závažnější je odlišnost otcova biblického výroku „tento můj syn byl mrtev a zase žije, byl ztracen a je nalezen“ (Lk 15,24) od autorského textu „co bylo ztraceno, se vrací zpět, co bylo mrtvé, žije“. Nejenže jsou věty v opačném pořadí, ale Bible odkazuje na ztracenou osobu, konkrétního syna, převyprávěný text uvádí zájmeno „co“; ztracený syn „byl nalezen“ – slovesný tvar je v pasivu, kdežto „ztracené“ se samo „vrací zpět“, je aktivní, a na to je kladen důraz. Biblický text tak vyjadřuje skutečnost „nalezení“ syna Bohem, je to projev Božího milosrdenství a Boží aktivity. Pouhá schopnost člověka „vrátit se“ není důvodem otcova přijetí. Návrat marnotratného syna je spojen v podobě do určité míry s kajícíností, která není v převyprávěném textu obsažena.

2.1.1.2. Shrnutí

Pomůcka „Dnes budu tvým hostem“ nabízí velmi mnoho podnětů k přípravě na přijetí svátosti smíření a eucharistie. Kromě metodického materiálu pro katechetu obsahuje i pomoc pro rodiče (dopisy, návrhy na rodičovská setkání). Samotné podobenství o marnotratném synu můžeme v pomůcce jako celku najít hned

¹⁴¹ BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 112.

¹⁴² Effatha, s. 4.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

čtyřikrát: poprvé jako dětem převyprávěný Ježíšův příběh, podruhé jako stručně převyprávěný příběh v dopise rodičům, potřetí v převyprávěné verzi podobenství v sešitku „Effatha“ a počtvrté ve formě biblického textu v pracovním listě pro děti a pracovních listech dospělých pro práci ve skupinách. Všechny verze převyprávěného podobenství se od sebe v několika ohledech liší, takže děti i rodiče se seznamují s rozdílným pojetím podobenství. Je otázkou, proč i v sešitku „Effatha“ autoři uvedli převyprávěný text podobenství a nedali přednost biblickému textu. Na několika místech se autoři dopouštějí eisegeze a vypouštějí některé detaily podobenství, které zmiňuje Bible.¹⁴⁵ Děti i rodiče se dozvídají, že poselstvím tohoto podobenství je Boží radost z každého, kdo se vrátí „domů“ a že pro každého má Bůh místo (ve „světlém domě“). Proto se nemusíme k němu bát přijít, přijme nás a budeme slavit. Tak je však vyzdvižen pouze jeden z možných akcentů podobenství, který posouvá celé jeho vyznění do jiné polohy. Boží radost je spojena s Božím milosrdenstvím, které se projevuje přijetím hříšníka. Otec má co svému synu odpouštět, proto projevuje své milosrdenství a navrácí synovi důstojnost. Pocit provinění a projev lítosti, a o to větší velkorysost Božího odpuštění a přijetí, jsou při vyprávění poněkud upozaděny.¹⁴⁶ Důraz je položen na návrat, ke kterému se člověk může odhodlat čistě jen z utilitárních důvodů.

Převyprávěné podobenství obsahuje i část týkající se staršího syna. Význam jeho postavy je však potlačen, dětem není blíže vysvětlen jeho postoj k otci a mladšímu bratrovi. Minimální roli mu připisuje i název předkládaného podobenství „o ztraceném synu a milosrdném otci“, kde není jmenován. Rodiče se mohou zabývat postavou staršího syna na setkání při práci ve skupinách, kdy probírají biblické znění podobenství a diskutují nad ním. V dopise rodičům se píše o tom, jak bývá někdy těžké odpustit druhým. Tato skutečnost však není dána do souvislosti s případem staršího syna, a tak odvozena z podobenství.

Autoři podobenství o marnotratném synu zasadili do vlastního symbolického rámce – příběh člověka na cestě ze tmy ke světlu. Tma znamená smutek, těžkosti až hřích, světlo je připisováno radosti, štěstí, tedy Bohu jako nejvyšší mocnosti, která jimi disponuje. Světlo a tma, případně odstíny světla¹⁴⁷ hrají při vyprávění velkou roli, vyskytují se v příběhu na několika místech, a tak udržují děti v myšlenkové linii, do níž je podobenství autory zasazeno. Cesta ze

¹⁴⁵ Příklad eisegeze: Otec nařídil přinést navracenému synu chléb a víno; starší syn oral a sel na poli apod. Některá přímá řeč je zcela ve vyprávění autory vypuštěna, např. řeč marnotratného syna, který říká při návratu otci: „Otče, zhřešil jsem proti tobě...“.

¹⁴⁶ V dopise rodičům se píše: „...že Bůh nás přijme kdykoli, když si s odvahou přiznáme skutečnost takovou, jaká je, a zatoužíme žít dál“. „Přiznat si skutečnost“ ještě neznamená „lítovat jí“ a „zatoužit žít dál“ se nemusí rovnat ochotě změnit život a žít lépe.

¹⁴⁷ Př.: „Slunce svítilo, ale už ho netěšilo. Svět kolem něj zešerel a ztmavl.“ In BLECHSCHMIDT, M., a kol., s. 97.; „Obličej mu potemněl, rozzlobil se a řekl svému otci...“ In tamtéž, s. 98.

tmy ke světlu je sice pro děti názorná a ony mohou mít s podobnou cestou zkušenosti. Nabízí se však otázka, proč do této symbolické linie bylo zasazeno právě biblické podobenství, které nabízí ještě hlubší poselství, a ne jiný vhodný příběh např. ze života dětí.

2.1.2. BRTNÍK, Josef, NEČASOVÁ, Zdeňka. *Svátost smíření aneb Cesta hříšníka, kterému jde Bůh vstříc*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 1998, 16 s.

Tenká brožurka „Svátost smíření“ je přehlednou pomůckou pro děti, které se připravují na přijetí první svátosti smíření, i pro jejich rodiče, jež jim při přípravě pomáhají. Pomůcka začíná tématem světla, které je dětem přiblíženo v kontrastu tmy. Pro křesťany je Bůh světlem v našem životě. Vedle témat hříchu, Boží záchrany v Ježíši Kristu jeho smrtí na kříži, Boží pomoci, kterou nám dal Bůh svým slovem zapsaným v Bibli a svým zákonem v Desateru, se zde vyskytuje podobenství o ztraceném synu pro názornost a objasnění jednotlivých částí svátosti smíření.¹⁴⁸ Na závěr autoři nabízejí čtenáři možnosti, jak zůstat ve spojení s Bohem.¹⁴⁹

2.1.2.1. K Lk 15,11-32

Pomůcka pojednává o podobenství v kapitole s názvem „O ztraceném synu“.¹⁵⁰ Hned v první větě je řečeno, že se jedná o příběh z Bible.¹⁵¹ Otec je charakterizován jako „bohatý“. Přestože měl tedy syn u otce úplně všechno, řekl si o své peníze a odešel do světa. Jako důvod, proč syn odešel do světa, je uvedeno, „že přece on (syn) nejlépe ví, kde najde své štěstí. Už měl dost poslouchání otce a jeho rad“.¹⁵² Následně dochází k jistému předběhnutí děje na rozdíl od biblického podobenství a je popisováno chování otce.¹⁵³ Počinání syna mimo otcův dům je líčeno konkrétně: cestoval, objevoval krásné věci, nakupoval do sytosti, získával si penězi přátele, které v posledku ztratil, až musel prodat i šaty a prsten od otce.¹⁵⁴ Z počátečního štěstí a radovánek skončil syn nešťastně jako pasáček vepřů.

¹⁴⁸ Jednotlivé části svátosti smíření jsou rozebrány v těchto kapitolách: „Zpytování svědomí“, „Lítost a předsevzetí“, „Vyznání hříchů“, „Odpuštění“ a „Skutek pokání“. In BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., *Svátost smíření*, 1998, s. 9-15.

¹⁴⁹ Nadpis závěrečné kapitoly však zní „Ježíš se mnou“. In tamtéž, s. 16. Automaticky se tedy počítá s tím, že Ježíš je Bůh a nevysvětlují se zde souvislosti Božího synovství Ježíše Krista.

¹⁵⁰ BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., s. 7.

¹⁵¹ V ekumenické Bibli ani v liturgickém překladu Bible však toto podobenství nenese název „O ztraceném synu“. V textu brožury chybí biblická citace, proto je otázka, zda děti mohou podobenství podle zvoleného názvu snadno v Bibli vyhledat.

¹⁵² BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., s. 7.

¹⁵³ „Otec byl zarmoucen ztrátou syna, neboť ho miloval. Proto často stával před domem a vyhlížel ho.“ In BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., s. 7.

¹⁵⁴ Srov. tamtéž.

V následující pasáži dochází kompozičně k přerušení příběhu a autor-vypravěč vkládá svůj výklad – označuje tento příběh příběhem každého z nás a vysvětluje, co má znamenat.¹⁵⁵ Podobenství pak pokračuje dál: syn v zoufalství a opuštěnosti vzpomíná na otce a domov a rozhodne se vrátit se domů a odprosit otce. Nadějný nový začátek syna je naznačen větou: „Jeho duše ožívá.“¹⁵⁶ V dalších dvou odstavcích je převyprávěn návrat syna a jeho přijetí otcem. Navíc se zde objevuje prvek ztráty odvahy syna jít dál, když uvidí otcovský dům. Strach je však přemožen aktivitou otce, který běží synovi naproti, objímá ho a líbá. Hned svolává členy rodiny a vyzývá k hodování. Paradoxně se zde nemluví o symbolech synovství, které otec znovu v biblickém podobenství daruje marnotratnému synovi po jeho návratu, ačkoli v pasáži o životě syna mimo domov je zmíněna ztráta dvou symbolů – šatů a prstenu, které syn musel prodat.

Na závěr je čtenáři opět poskytnut výklad, který lásku otce k synovi z podobenství ztotožňuje s láskou nebeského otce ke každému z nás. Podobenství o ztraceném synu tak má být povzbuzením pro každého k návratu k Bohu, a to ve svátosti smíření.¹⁵⁷ Podobenství přechází plynule ve schéma částí svátosti smíření, kdy jednotlivé prvky a situace podobenství jsou s nimi analogicky spojeny.

Kapitola „O ztraceném synu“ je ilustrována třemi obrázky, kde významnou roli hraje tma a světlo.¹⁵⁸ Jedná se o tyto obrázky: zkroušený syn, který pase vepře (tmavé pozadí); syn, který pase vepře, ale odvrací se od nich ke světlu, když přemýšlí o návratu domů; syn se svěšenou hlavou, který se pomalu přibližuje k domovu a otec mu spěchá vstříc (světlé pozadí celého obrázku). Těmito obrázky je znázorněna cesta ze tmy ke světlu, z temnoty hříchu ke světlu Boží přítomnosti.

Příběh zcela vynechává druhou část biblického podobenství týkající se staršího syna. Ani v jeho úvodu není zmínka o tom, že by otec měl více synů. Navíc v dalších kapitolách, které rozebírají jednotlivé části svátosti smíření, není vůbec nic řečeno o tom, že součástí smíření s Bohem je také odpuštění všem, kteří se provinili proti nám,¹⁵⁹ že Bůh touží po tom, abychom se radovali, když můžeme být s ním, a abychom se nepovyšovali nad žádným, který se od Boha odvrací a není s ním spojen, ale bylo nám ho líto.

¹⁵⁵ Otec v podobenství je Bůh, od kterého se my, jeho děti, podobně jako syn v podobenství vzdalujeme, když ho nechceme poslouchat a hřešíme.

¹⁵⁶ BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., s. 7.

¹⁵⁷ V textu se dokonce píše: „I kdyby tvé hříchy byly velice těžké, v podobenství o ztraceném synu najdeš i ty cestu zpět ke svému Bohu. Bůh ti jde ve svátosti smíření vstříc s odpuštěním a láskou.“ In BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., s. 8.

¹⁵⁸ Tento výtvarný prvek souvisí s tématem světla ve tmě z první kapitoly této brožury.

¹⁵⁹ Je zde pouze otázka v rámci zpovědního zrcadla „Odpustil jsem bližnímu?“ In BRTNÍK, J., NEČASOVÁ, Z., s. 11.

2.1.2.2. Shrnutí

Pomůcka „Svátost smíření“ je velmi rozšířená. Neměla by se však stát jedinou, z níž se děti seznámí s podobenstvím o marnotratném synu. Absence druhé části podobenství významně ochuzuje a zkresluje poselství, které v sobě podobenství o milosrdném Bohu Otci nese. Převyprávěný příběh první části podobenství o marnotratném synu je zařazen v této pomůcce spíše pro názornost, díky níž si děti snadno zapamatují jednotlivé části svátosti smíření a odvodí jejich posloupnost. Zdá se, že je kladen větší důraz na aktivitu dítěte při přípravě na tuto svátost, než na aktivitu Boží. Je to pravděpodobně z praktických důvodů, kdy si dítě musí postup přípravy na svátost nejprve osvojit, a pak se nebát k ní přistoupit.

2.1.3. KAŇA, Jiří, SCHRÖTTEROVÁ, Pavla. *Odpust'*. Praha: Portál, 1994, 61 s.

Knížka „Odpust'“ byla schválena v roce 1994 jako katechetická pomůcka a je vhodná nejen pro první přípravu na přijetí svátosti smíření, ale také pro další zpovědní praxi v duchovním životě dítěte.¹⁶⁰ Kniha obsahuje úvodní kapitoly o odpuštění, svědomí a hříchu; dále postupuje podle fází svátosti smíření. Ke konci nabízí kniha dvojí zrcadlo pro zpytování svědomí (mladší a starší děti) a hlavní společné modlitby. Na úplném závěru stojí „Slovo pro rodiče“, které je povzbudivým a metodickým návodem, jak pomoci dětem prožívat svátost smíření a společně se z této slavnosti radovat. Kniha je bohatá na množství fotografií a obrázků, které mají vést k zamyšlení více než knihu pouze ilustrovat.

2.1.3.1. K Lk 15,11-32

Podobenství o marnotratném synu není uvedeno žádným nadpisem.¹⁶¹ Je zařazeno ve zkrácené formě (Lk 15,11-21),¹⁶² pasáž o starším synovi chybí. V textu je zvýrazněna tučně věta „Otče, zhřešil jsem proti Bohu i proti Tobě“ (Lk 15,18). Podobenství následuje bez bližšího uvedení a vysvětlení po velmi stručném textu o lítosti a předsevzetí (ke každému jeden odstavec) a modlitbě lítosti. Za biblickým textem podobenství bez dalšího komentáře následuje věta: „Jsi připraven přijmout svátost smíření“ a dále podrobný popis slavení svátosti smíření.

Tato pomůcka kromě podobenství o marnotratném synu obsahuje ještě další úryvky biblického textu: příběhy uzdravení ochrnutlého (Mt 9,1-8) a o Zacheovi

¹⁶⁰ KAŇA, J., SCHRÖTTEROVÁ, P. *Odpust'*. Praha: Portál, 1994. Na zadní straně knihy je věkové určení knihy pro děti od 7-11 let a jejich rodiče.

¹⁶¹ KAŇA, J., SCHRÖTTEROVÁ, P., s. 35.

¹⁶² Jde o liturgický překlad *Nového zákona*, Česká liturgická komise, Praha 1989.

(Lk 9,1-10), které analyzovanému podobenství předcházejí,¹⁶³ a dále podobenství o ztracené ovci (Lk 15,1-7), které je zařazeno později.¹⁶⁴ Součástí podobenství o ztracené ovci je i úvod (rámeček) ke všem třem podobenstvím týkajících se Božího milosrdenství a ztracených a nalezených věcí (Lk 15,1-32). Nabízí se otázka, z jakého důvodu je podobenství o ztracené ovci zařazeno až za podobenství o marnotratném synu. Možným vysvětlením je zvýrazněná věta, že bude v nebi větší radost nad jedním hříšníkem, který se obrátí... (Lk 15,7).¹⁶⁵ Je tím dán obecně důraz na obrácení a radost z něho, což se děje při a po svátosti smíření.

Podobenství o marnotratném synu je doplněno dvěma uměleckými ilustracemi. Na samostatné straně je zobrazen marnotratný syn, který je odvrácen od pasoucích se vepřů, z nichž jeden s chutí žere z koryta. Radostný výraz vepřů kontrastuje s velmi smutnou tváří syna, který je navíc otrhán a vypadá, jako by trpěl nevolností. Kombinace barev krajiny v dále působí ponurým dojmem. Druhá drobná ilustrace znázorňuje staršího muže–otce, který stojí s otevřenou náručí před otevřenými dveřmi domu.

2.1.3.2. Shrnutí

Přestože se v této pomůcce ke svátosti smíření podobenství o marnotratném synu jako podobenství o Božím milosrdenství vyskytuje, není zde komentováno podobně jako ostatní biblické texty v pomůcce. Nenajdeme zde podrobnější vysvětlení podobenství ani následné objasnění. Autor tak nechává na čtenáři, aby si domyslel, z jakého důvodu je podobenství v pomůcce zařazeno.

2.1.4. MUCHOVÁ, Ludmila. *A přece přinášejí štěstí... Metodika k výchově svědomí dětí mladšího školního věku a ke slavení první svátosti smíření*. České Budějovice: Sdružení sv. J. Neumanna, 1999, 54 s.

Pomůcka „A přece přinášejí štěstí...“ vyšla v edici Katechetické sešity nakladatelství Setkání v Českých Budějovicích jako metodika k přípravě a ke slavení první svátosti smíření. Autorka se snažila v této metodice o nový způsob práce při přípravě na tuto svátost. Hlavním cílem byl pokus představit svátost smíření tak, aby „vynikl její ozdravný charakter a její nasměrování na pravdivý a radostný život s lidmi a s Bohem“.¹⁶⁶ Inspirací autorky byly také dokumenty 2. vat. koncilu a nové poznatky z oblasti psychologie a náboženské pedagogiky.

¹⁶³ KAŇA, J., SCHRÖTTEROVÁ, P., s. 8 a 31.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 41.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ MUCHOVÁ, L. *A přece přinášejí štěstí... Metodika k výchově svědomí dětí mladšího školního věku a ke slavení první svátosti smíření*. České Budějovice: Sdružení sv. J. Neumanna, 1999, s. 5.

Důsledkem toho je absence některých tradičních témat.¹⁶⁷ Metodika kromě jednotlivých patnácti katechezí s přílohami obsahuje i kapitoly, které řeší spolupráci rodičů na přípravě dětí na první svatou zpověď a spolupráci celé farnosti, kde se příprava na přijetí prvních svátostí odehrává.

Jednotlivá setkání kromě rozumové stránky oslovují i citovou stránku dítěte. Tento poznatek vychází z psychologie, kdy spojení obou stránek psychického života má vést k vytváření postojů, které pak vyústí v jednání. Rozumové poznání je v katechezích podpořeno tzv. pamětní větou, která se píše na začátku, nebo po probrání tématu na velký arch papíru spolu s názvem hodiny.¹⁶⁸ Katecheta může po každé hodině pamětní věty připravené na lístečcích dětem rozdat k nalepení do sešitu, nebo na papíry do desek. Všechny pamětní věty lze najít v „Příloze č. 11“. Každá katecheze obsahuje: název, cíl, téma, pomůcky a navržený postup, který sestává vždy z několika bodů (počet bodů závisí na tématu).

2.1.4.1. K Lk 10,30-37

Podobenství o milosrdném Samaritánovi se věnuje katecheze č. 8 s názvem „Kdo je můj bližní?“ Autorka si stanovila tyto cíle katecheze: „1. Děti se mají přesvědčit, že mít rád druhého znamená umět pro něho něco udělat. 2. Mají pochopit, co je to vlastně hřích.“¹⁶⁹ Jako téma je uvedena přímo biblická citace úryvku Lk 10,30-35. Podle citace je zřejmé, že jde pouze o podobenství bez zasazení do dialogu zákoníka s Ježíšem.

Na začátku katecheze mají děti za úkol sednout si každý sám a chvíli přemýšlet, zda se dostaly někdy v životě do nesnází, do problému, a jestli se našel někdo, kdo by jim pomohl z té obtížné situace ven. K přemýšlení lze pustit tichou nerušivou hudbu. Po chvíli mohou děti povyprávět ostatním, na co si vzpomněly. Tato část aktivizuje děti k přemýšlení a uvědomění si zážitků spojených s tématem katecheze. Aktivitu uzavře katecheta slovy: „Když se vás někdo takhle zastal, pomohl vám, to jste hned poznaly, že vás má rád. Ani to nemusel říkat.“¹⁷⁰ Děti si tak mohou uvědomit, že každá pomoc druhému je výrazem lásky. Katecheta pokračuje vyprávěním, že lidé se Ježíše jednou ptali, koho mají mít ještě rádi. Tou otázkou spíš chtěli od Ježíše slyšet, koho už rádi mít nemusí, komu nemusí prokazovat lásku.¹⁷¹ Zeptali se však větou: „Kdo je

¹⁶⁷ Např. o prvním hříchu a dědičné vině.

¹⁶⁸ Srov. MUCHOVÁ, L., s. 11. Archy papíru mohou být postupně vyvěšovány v místnosti, kde katecheze probíhají.

¹⁶⁹ MUCHOVÁ, L., s. 26.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Srov. tamtéž.

můj bližní?“ (Lk 10,29). Tímto vysvětlením se katecheta vyhnul úvodnímu dialogu zákoníka s Ježíšem a přitom nezatajil proradnost položené otázky. Katecheta pak čte podobenství Lk 10,30-35 jako Ježíšovu odpověď na položenou otázku. Po přečtení úryvku katecheta sám doplní smysl veršů Lk 10,36-37 vysvětlením, že Ježíš otázku „Kdo je můj bližní?“ vlastně otočil. Nemáme se ptát, kdo je náš bližní, ale „jestli vy sami se umíte chovat k druhým s láskou, jestli jim chcete být blízko, jestli jim chcete pomáhat, jestli jim chcete být bližními.“¹⁷² Úlohou katechety tedy není blíže objasnit dětem postoje jednotlivých postav podobenství, historické aj. důvody jejich chování, ale předat hned to, co Ježíš chtěl podobenstvím říci. Autorka navrhuje převyprávět podobenství ještě jednou, a to za doprovodu Orffových nástrojů.

Následující bod se týká druhého cíle katecheze – pochopení hříchu. Katecheta shrne, co je vlastně hřích.¹⁷³ Typy hříchu jsou odvozeny z jednání postav podobenství o milosrdném Samaritánovi. Již od prvních katechezí přípravy jsou lidské nepravosti či hříchy symbolizovány hliněnými střepy.¹⁷⁴ Střep je představen jako symbol lidské viny, která patří k životu člověka. Autorka si pohrála s příslovím „střepy přinášejí štěstí“ a vysvětluje dětem, že stejně i nám mohou střepy hříchu přinést štěstí, protože Bůh nám svým odpuštěním hříchů dává mnohem víc, „otevívá nám cestu k lepšímu, novému světu, k Božímu království“.¹⁷⁵

Autorka navrhuje katechezi „Kdo je můj bližní?“ doplnit hrou s květinou – děti si předávají v kruhu květinu. Obdarovaný má vždy zavřené oči, takže neví, kdo mu „byl bližním“ a obdaroval ho vonící květinou. Důležité je dohlédnout na to, aby každé dítě bylo květinou obdarováno.

Jako zvláštní dovětek působí odstaveček na konci katecheze, který nesouvisí s navrhovanou hrou, ale je napsán bezprostředně za ní. Je nabídnut katechetovi pro doplnění a vysvětluje závažnost hříchu (kdy se jedná o hřích lehký a kdy těžký).¹⁷⁶ Je otázka, proč vysvětlení této látky (rozlišení těžkého a lehkého hříchu) se ocitá na konci katecheze a působí marginálním dojmem, když se jedná o jeden z cílů katecheze. Navíc těžké hříchy se prý týkají více

¹⁷² MUCHOVÁ, L., s. 26.

¹⁷³ „1. Když se zcela věnuji svým potřebám, zájmům a zálibám, přestávám si všimnout lidí kolem sebe a zapomenout na Boha. 2. Když využívám svých schopností jen ve svůj prospěch a nechci se stát „bližním“ pro druhé lidi. 3. Když jsem svým jednáním „oloupil“ lidi kolem sebe o radost, o naději, o šance.“ In MUCHOVÁ, L., s. 26.

¹⁷⁴ Srov. 1. katecheze: „Dej pozor, ať nic nerozbiješ!“ In tamtéž, s. 12.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 26.

¹⁷⁶ „...když ‚olupujeme‘ druhé o něco zvlášť cenného (život, majetek) a děláme to jen a jen ze zlé vůle, je to hřích těžký. Ten se týká světa dospělých. Děti většinou ‚loupí‘ jen malé věci, ale i tím můžeme narušovat Boží království a potřebujeme také Boží odpuštění (takovým hříchům říkáme lehké).“ In tamtéž, s. 27.

světa dospělých, dětem jsou připisovány většinou hříchy lehké. Definice hříchu, že „olupujeme“ někoho o něco ze zlé vůle bez toho, aniž by skutek byl dán do souvislosti s Božími příkázáními a proviněním se proti nim, je netradiční. Autorka však svou nezvyklou koncepcí přiznává již v úvodu brožury.¹⁷⁷ Z textu tak vyplývá, že podobenství o milosrdném Samaritánovi se může stát jedním z možných „zповědních zrcadel“, na kterém lze ukázat, co je to hřích a případně jak se proviňujeme proti druhým. Autorka se snaží dosáhnout cíle katecheze, že děti mají pochopit, co je hřích. Biblické podobenství o milosrdném Samaritánovi však předně nestanovuje, kdo zhřešil a kdo nikoliv, ale ukazuje na bezvýhradnou lásku Samaritána k bližnímu, která se projevila prokázáním milosrdenství. Jde tedy o vrcholné naplnění Zákona, ne o jeho překročení. Hřích by pak mohl být chápán jako něco, co „nevykonám“ – nepomohu, nevšimnu si, zavřu oči a jdu dál jako kněz či levita. Neuskutečnění dobra, neprokázání lásky je však jen jedním druhem hříchu. Téma milosrdenství autorka na podkladě podobenství dále nerozvíjí.

Pro zapamatování nacházíme v příloze větu: „Mít rád druhé lidi jako sám sebe znamená: Umět pro ně něco dobrého udělat. Ježíš nám říká, abychom nezjišťovali, kdo je náš bližní, ale abychom my sami byli bližními: dělali dobro pro druhé.“¹⁷⁸ Výraz „mít rád druhé jako sám sebe“ v katechezi probíran není, protože je vynechán jako součást úvodního dialogu Ježíše se zákoníkem (Lk 10,27). Další část pamětní věty vystihuje poselství probíraného podobenství. Pamětní věta nezohledňuje druhý cíl týkající se hříchu.

2.1.4.2. K Lk 15,11-32

V katechezi č. 5 s názvem „Obrátte se!“ je tématem podobenství o marnotratném synu. Cílem katecheze je: „1. Děti mají pochopit, že ti, kdo budují Boží království, často selhávají. 2. Mají zažít, jaký je Boží přístup k člověku, který něco ve svém životě ‚rozbil‘.“¹⁷⁹

Na začátku katecheze se připomíná průběh minulého setkání – vyprávění o drahocenné perle a Božím království. Katecheta opakuje, že touhou Ježíše je, aby nás Boží království přitahovalo a abychom se snažili je stále a opakovaně budovat. Z předešlých katechezí děti vědí, že člověk je křehký a slabý. Pro obrazné vyjádření je použita lidská náruč plná „střepů z hezkých vztahů, které jsme rozbili“.¹⁸⁰ Co s těmi „střepy“? Tahle otázka padla již v závěru katecheze č. 3, kde autorka píše, že Ježíš má pro nás „jedno důležité slovo, která nám pomůže

¹⁷⁷ MUCHOVÁ, L., s. 5.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž, Příloha č. 11.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 20.

¹⁸⁰ Tamtéž.

hledat, „kam se střepy“.¹⁸¹ Na odpověď této zásadní otázky však musí děti čekat dlouho, minimálně čtrnáct dní,¹⁸² protože následující katecheze se odpovědí na otázku nezabývá a nastoluje další téma. Tak dlouhé napětí děti patrně nevydrží, a na otázku do té doby zapomenou. Katecheta uvede, že otázku „Kam se střepy?“ si klademe nejen my, ale ptali se na ni i lidé v době Ježíšově. Ježíš nám říká, že Boží království je už tu na zemi, mezi námi. Pokud si tento fakt každý uvědomí, ví, že Bůh je nám blízko, a proto se můžeme k Bohu kdykoliv obrátit se „svými střepy“. Důležité je slovo „obrátit se“, které stojí i v rozkazovacím způsobu v názvu katecheze. Následně katecheta ukáže nápis: Přiblížilo se Boží království, obraťte se a věřte této dobré zprávě. Tato parafráze biblické věty není opatřena citací, ani není dána do biblického kontextu.

Autorka vnímá podobenství o marnotratném synu jako ukázkou toho, co Ježíš myslel slovem „obraťte se“. Katecheta podobenství nejprve vypráví podle Lk 15,11-32. Pak se děti zeptá, jestli zažily někdy něco podobného, že např. něco provedly a rodiče se na ně nezlobili – odpustili jim. Děti pak takové situace hledají ve vzpomínkách a říkají, jak se při tom cítily. Hledání analogických situací v životě pomáhá přiblížit dětem téma a dává ho do souvislostí s nimi samotnými. Důležitá jsou slova „já ti odpouštím“, nejsou však dále rozvedena, ani v souvislosti s podobenstvím. Nakonec katecheta uvede, že Ježíš nám v podobenství říká, že „Boží odpuštění je ještě hezčí událost, která ještě dokonaleji spraví náš špatný pocit z toho, že jsme se provinili“.¹⁸³ Bůh je v této větě bez bližšího vysvětlení ztotožněn s postavou otce z podobenství.

Autorka vede děti k uvědomění si, kam se obrátit se svými „střepy“, jak se jich zbavit. Obrácení ovšem nemá být vrcholem podobenství, tím je obraz odpuštějícího a milosrdného Boha. Tento aspekt není v katechezi příliš akcentován, důraz je na „obraťte se“. Navíc odpuštění podle autorky způsobí odstranění špatného pocitu z našeho provinění. Odpuštění hříchů by však nemělo vést jen ke změně pocitů záporných na kladné. Uvědomění si hříchu tváří v tvář Bohu nikdy nevyvolá dobrý pocit. Bůh nám odpouští hřích ze své milosrdné lásky, a to tak, že ho bere na sebe. Ve svátosti smíření nejde o spravení pocitů, ale o přiznání vin, hříchů a o Boží odpuštění, pokud člověk svých hříchů lituje. Navíc „střepy“ – viny jsou pořád prezentovány na sociální rovině jako provinění mezi lidmi, jako narušení mezilidských vztahů. Chybí zde souvislost hříchu proti člověku s hříchem proti Bohu.

¹⁸¹ MUCHOVÁ, L., s. 17.

¹⁸² Předpokládá se, že setkání přípravy na svátost se koná jednou týdně.

¹⁸³ MUCHOVÁ, L., s. 20.

Katecheze obsahuje v dalších bodech návrhy na upevnění probíraného tématu – děti mohou zahrát podobenství jako pantomimu, píšou na papíry důležitá slova z podobenství, při produkci používají Orffovy nástroje.

Když se vrátíme k cílům katecheze, které byly vytyčeny na začátku, tak je otázkou, z čeho mají děti pochopit časté selhání těch, kteří budují Boží království.¹⁸⁴ Tento cíl není podpořen ničím, kromě připomínky, že v minulých katechezích si děti vyprávěly o slabosti člověka. Právě tato lidská slabost, kterou žádný člověk nemůže přemoci sám, se odvozuje z hříchu prvních lidí. Není to tedy věc, kterou by člověk měl od počátku. Původ slabosti a následky prvotního hříchu však autorka nerozebírá, existenci hříchu a slabosti jen konstatuje a vyvozuje jako fakt a jako součást lidských vztahů. Postoj marnotratného syna, jeho provinění a návrat není ani slovem spojen s naším životem, natož zevšeobecněn na všechny lidi, „kteří budují Boží království“.

Dalším cílem má být „zažít, jaký je Boží přístup k člověku...“.¹⁸⁵ Zážitek je ovšem zprostředkován slyšením podobenství o marnotratném synu, které je navíc vysvětleno velmi zkratkovitě, jednání postav je opomenuto a jednotlivé prvky Božího přístupu nejsou podrobněji vysvětleny. Největší podíl je ponechán na slyšení Božího slova. Autorka se nevěnuje ani rozdílným přístupům obou synů a milosrdnému chování otce k nim. Vzpomínky, které mohou připomenout zážitek odpuštění rodiči, kamarády aj., nedosahují velikosti odpuštění Bohem, které člověk prožívá ve svátosti smíření. Název „obraťte se“ navíc nekoresponduje zcela s cíli katecheze.

V pamětní větě se píše, že Ježíš nám na otázku, kam s vinou, říká: „Obráťte se a prostě Boha o odpuštění.“¹⁸⁶ Katecheze se prosbou za odpuštění nezabývá, nedává na ni návod, ani o projevech lítosti se nezmiňuje. Akcentuje pouze obrácení a možnost zbavit se viny. Navíc Ježíš to má říci podobenstvím, které není podrobněji vysvětleno.

Katecheze č. 6, která následuje po podobenství o marnotratném synu, se nazývá „Byla jednou jedna ovečka... (Lk 15,4-7)“. Toto podobenství předchází textu Lk 15,11-32, a tak s ním tematicky souvisí. Cíle katecheze jsou tyto: „1. Děti mají pochopit, rozumově, ale i citově prožít, že Ježíš – člověk a Boží Syn – se sklání k lidem, pomáhá jim uzdravovat se a odpouští hříchy. 2. Mají pochopit, že se tak děje i dnes ve svátosti smíření.“¹⁸⁷ Odpovídající téma zní: „V Ježíši

¹⁸⁴ Srov. MUCHOVÁ, L., s. 20.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, Příloha č. 11.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 22.

Kristu se Boží milosrdná, odpouštějící láska bez hranic stala člověkem.¹⁸⁸ Pokud minulé téma souviselo do jisté míry s odpuštěním Bohem, zde má být ve středu katecheze osoba Ježíše Krista jako ztělesněním Boží odpouštějící lásky.

Podobenství o ztracené ovci je barvitě převyprávěno a na jeho konci je odhalen smysl tohoto podobenství: „Pastýř, to jsem vlastně já (Ježíš), a ovečky – hádejte děti, kdo jsou ovečky? (Děti pravděpodobně uhodnou, že to jsme my, lidé, ti, kdo budují Boží království.)“¹⁸⁹ Katecheta následně řekne dětem, že si dnes budou vyprávět ještě mnoho příběhů o Ježíšovi, aby se dozvěděli, jak nás má rád. Ježíšovu lásku tedy odvodí z toho, co pro lidi ve svém životě Ježíš vykonal. Děti se pak ve skupinách zabývají různými příběhy a podobenstvími z Ježíšova života. Jde jak o některá podobenství, tak o zázračné uzdravení nebo setkání vedoucí k obrácení člověka. V závěru katecheze píše katecheta na plakát s heslem „Jak nás má Ježíš rád“ shrnující slova či věty týkající se Ježíšova chování k lidem, jak měly děti možnost vyčíst z jednotlivých biblických úryvků. Katecheta shrne tuto aktivitu slovy shodnými s tématem katecheze, že „v Ježíši se Boží milosrdenství, odpouštějící láska bez hranic, nám ještě více přiblížila. Stala se člověkem.“¹⁹⁰ Z posledních slov této katecheze se děti dozví, že s touto odpouštějící láskou, kterou nám Ježíš nabízí, se setkáváme ve svátosti smíření.

Rozumové a citové prožití jednoho z cílů katecheze, že Ježíš se sklání k lidem a pomáhá jim uzdravovat se a odpouští hříchy, se děje v katechezi prostřednictvím setkání a seznámení s vybranými biblickými úryvky z Ježíšova života. Druhý cíl je už obtížně dosažitelný,¹⁹¹ když se děti ani nedozví, co to svátost smíření je, a jak se v dnešní době slaví. Podobenství, které je uvedeno v názvu katecheze, je jen jakýmsi úvodním příběhem k seznámení se s mnoha dalšími událostmi. V množství Ježíšových příběhů tak podobenství zaniká. Zcela se ztrácí význam podobenství, totiž touha pastýře hledat ztracenou ovci a udělat vše pro její nalezení, tak jako Bůh hledá hříšníka a nabízí mu své odpuštění.

2.1.4.3. Shrnutí

Autorka nechává v přípravě na svátost smíření zaznívat biblické texty podobenství, nebo jej živě převypráví. Bezprostředním setkáním s Božím slovem se pravděpodobně dosahuje cílů v citové oblasti prožitků. K opakování biblických příběhů se využívá různých metod – dramatických (pantomima), hudebních (použití Orffových nástrojů), výtvarných apod. Autorka nemá tendenci vysvětlovat podobenství do detailů, vybere vždy jen některou myšlenku,

¹⁸⁸ MUCHOVÁ, L., s. 22.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 23.

¹⁹¹ „Mají pochopit, že se tak děje ve svátosti smíření.“ In tamtéž, s. 22.

akcent a použije jej pro své téma – př.: v podobenství o marnotratném synu zdůrazňuje obrácení, pravděpodobně mladšího syna, nezabývá se ústředním milosrdným postojem otce. Biblické texty jsou použity k tématům v ne zcela tradičních souvislostech, např. podobenství o milosrdném Samaritánovi k tématu hřích. Podle autorčina záměru není dodržena biblická posloupnost podobenství,¹⁹² ze stejného důvodu pravděpodobně chybí zasazení do biblického kontextu. Zdá se, že není využito bohatství, které podobenství v sobě nabízí. Pohled je více upřen na lidskou aktivitu než na Boží působení.

2.1.5. NEUBAUER, Ferdinand. *Cestička k Bohu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, 195 s.

Knihy „Cestička k Bohu“ obsahuje základní modlitby, chce být průvodcem dítěte po celý den – nabízí modlitby k jednotlivým skutečnostem během dne. Dále provází děti svátostmi a předkládá modlitby vhodné k určitým situacím v životě dítěte a křížovou cestu. V úvodu autor oslovuje děti a snaží se je vybídnout k uvědomění si, že jsou Božími dětmi, a proto mají prokazovat vděčnost Bohu za velké dary, které jim Bůh dává skrze rodiče. Autor připodobňuje modlitbu k rozhovoru, všímá si také modlitby vnitřní a ústní a nabádá k nim. Závěrem vybízí: „Pamatuj dítě drahé: Kdo se umí dobře modlit, umí dobře žít. Modlitba je klíč do nebe.“¹⁹³ Úkolem knihy je pomoci dítěti dobře se modlit a být bezpečnou „cestičkou k Bohu“.

2.1.5.1. K Lk 15,11-32

Podobenství o marnotratném synu je zasazeno jako podobenství o Božím milosrdenství do kapitoly „Svátost smíření“ v části „Příprava ke svaté zpovědi“. Otec je charakterizován jako „dobrý a starostlivý“, který má nehodného syna, kterému se nechce pracovat s otcem a starším bratrem na polích.¹⁹⁴ Mladší syn podléhal „špatným kamarádům“, kteří povídali o vzdálených městech, „kde člověk může všeho užít, jen když má peníze“.¹⁹⁵ Touha vidět daleké kraje vedla syna k žádosti o vyplacení dědictví. Kniha cituje Lk 15,12. Otec se prý zarmoutil, a to proto, že tušil, co syn zamýšlí. Přesto udělal to, co syn žádal. Syn však se špatnými přáteli všechno prohýřil, a když o všechno přišel, stal se z něho „hladový a otrhaný žebrák“. Marnotratný syn se tak musel v krajíně, kde byl hlad, „spokojit se zaměstnáním, kterým každý pohrdal: stal se pasákem

¹⁹² Posloupnost podobenství: Lk 15,11-32; Lk 15,4-7; Lk 10,30-35.

¹⁹³ NEUBAUER, F. *Cestička k Bohu*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, s. 10.

¹⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 124.

¹⁹⁵ Tamtéž.

vepřů“.¹⁹⁶ Když seděl u vepřů, vzpomněl si na své vysoké postavení a záviděl vepřům lusky.

Pokračování příběhu je rozděleno na části, za nimiž jsou vždy dopsány názvy částí svátosti smíření. Jde o monolog marnotratného syna a případný komentář.¹⁹⁷ Po synově vzpomínání, jak se měl dobře u otce, následuje „zpytování svědomí“. Pasáž, která v biblickém pojetí chybí, se vztahuje podle autora k „lítosti hříchů“: „Co jsem to udělal?! Odešel jsem z domu, kde bylo tak dobře, opustil jsem otce, který byl na mě tak hodný. Jeho dědictví jsem promarnil hříšným životem. Jak jsem ho zarmoutil! Čím víc na to myslel, tím víc ho to mrzelo.“¹⁹⁸ Další odlišností od biblického textu je, že otci bylo líto syna pro to, že viděl, jak je zbědovaný. V Bibli nacházíme text, kde „otec byl hnut lítostí“ (Lk 15,20), není zde řečen důvod, takže ubohý vzhled syna může být jen jedním z důvodů pro otcův pocit lítosti. Syn „padá před otcem na kolena“, když říká: Otče, zhřešil jsem... (Lk 15,21) – tento detail je opět nadbytečný. Slova „Už si nezasloužím, abych byl tvým synem. Chci být posledním z tvých nádeníků, abych ti vše vynahradil,“¹⁹⁹ patří do části „Chtěl odčinit své viny“. Nejenže poslední věta není biblická, ale také není zcela v souladu s vyzněním podobenství. Syn se vrátil k otci, aby nemusel žít v hanbě a o hladu, neměl v úmyslu všechno vynahrazovat.²⁰⁰ Podobenství končí objetím syna a odpuštěním všeho, čím se syn otcí provinil. Navíc syn dostává krásné šaty, skvostný prsten a vystrojení hostiny. Obuv zde není zmíněna. Hostina je podle autora vystrojena „mu“ – ve smyslu „synovi“. Biblická hostina však vyznívá jako oslava pro všechny na znamení radosti, že se syn vrátil. Tento společný rozměr oslavy je zdůrazněn právě v druhé části podobenství, kdy je na ni zván i druhý syn, bratr marnotratného. Druhá část biblického znění podobenství o starším bratrovi je však vynechána, následuje pouze pasáž, která podobenství alegoricky vysvětluje.

Marnotratnému synu se podobá každý člověk, „někdo víc, někdo méně“.²⁰¹ Útěk od Boha znamená neuposlechnutí, nebo skutky proti jeho příkázání. Těžkými hříchy lze promarnit drahocenný poklad milosti posvěcující – pokladem je míněno pravděpodobně dědictví, protože podobenství se o pokladu vůbec nezmiňuje. Ztrátou „pokladu“ se pak ocitáme před Bohem jako „otrhaní žebráci“. V závěru vysvětlení je otec z podobenství přirovnán k Bohu Otci, který je

¹⁹⁶ NEUBAUER, F., s. 125.

¹⁹⁷ Jedná se o části: zpytoval svědomí; litoval svých hříchů; učinil pevné předsevzetí; vyznal se z hříchů; chtěl odčinit své viny. In tamtéž, s. 126-127.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 126.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 127.

²⁰⁰ Nabízí se otázka, zda by se mu za život vůbec povedlo vynahradit otcí způsobenou ztrátu.

²⁰¹ NEUBAUER, F., s. 127.

milosrdný, trpělivý, odpouští nám a uspořádá nám hostinu.²⁰² Šaty jsou tu symbolem milosti posvěcující, kterou dostává zpět hříšník po svátosti smíření.

Marnotratný syn je ještě zmíněn na začátku části „Zpytování svědomí“. Autor položil důraz na skutečnost, že marnotratný syn zpytoval svědomí, když byl sám. Těm, kteří se mají připravit na svátost smíření, doporučuje taktéž najít si místo, kde bude člověk sám a nebude ho nikdo rušit.²⁰³

Text pojednávající o podobenství o marnotratném synovi ve vztahu k svátosti smíření ilustrují dva jednobarevné obrázky. Na prvním je znázorněn syn, který je otrhaný, sedí na špalku pod stromem a pase vepře. Jednou rukou si podpírá hlavu, kterou hledí dolů do země, a přemýšlí, jeho tvář je zadumaná. Druhý obrázek uzavírá část „Příprava ke svaté zpovědi“. Je na něm zobrazen otec na venkovních schodech domu, jak se snaží obejmout otrhaného syna.

2.1.5.2. Shrnutí

Podobenství v této knize používá autor instrumentálně. Text obsahuje příliš mnoho autorských domněnek, vyjadřování pocitů, možná ve snaze přiblížit podobenství dětem. Podobenství však nezazní v celé své původní kompozici, chybí část o starším synu a některé důležité věty – citace podobenství, např. Lk 15,23-24. Navíc hostina, kterou otec uspořádal na oslavu synova návratu, je v závěru spojena s právem na „hostinu Božích dětí“ – svaté přijímání. Oslava – znamení radosti z otcova milosrdenství, z toho plynoucího odpuštění a ze znovuobnovení vztahu k Bohu není nutně vázána na další svátost eucharistie, protože patří ke svátosti smíření. Vzhledem k tomu, že text o podobenství postrádá biblickou citaci, není pro děti snadné dohledat pravé znění celého podobenství, a tak napravit některé nedostatky tohoto převyprávění.

2.1.6. PLHOŇ, Jiří. *Jsme tvé děti, Pane Ježíši. Příprava k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie*. Rosice u Brna: Gloria, 2003, 61 s.

Analyzovaná pomůcka je materiálem pro děti připravující se na přijetí svátosti smíření a eucharistie, jak už napovídá podtitul knihy. Děti mohou do publikace dopisovat a plnit úkoly, černobílé obrázky si mohou vymalovat. V „Předmluvě“ autor vysvětluje význam přípravy na svátosti, která má dopad i na rodiny a farní společenství. Podle J. Plhoně svátostná příprava sestává z následujících dimenzí: katechetické, liturgicko-mystagogické a sociálně-zkušenostní dimenze. Kate-

²⁰² „Ale nebeský Otec je milosrdný. Trpělivě čeká, až poznáme svou duchovní bídu a vrátíme se k němu. Odprosíme-li upřímně, všechno nám odpustí a opět nás přijme za své děti. Obleče nás do krásných šatů milosti posvěcující a dá nám právo na hostinu dětí Božích – svaté přijímání.“ In NEUBAUER, F., s. 127-128.

²⁰³ Srov. tamtéž, s. 129.

chetická dimenze této přípravy zahrnuje oživení základních věroučných informací týkajících se odpuštění hříchů a tajemství eucharistie.²⁰⁴ Tato příprava nenahrazuje chybějící náboženskou výuku, ale stručně shrnuje a opakuje učivo výuky náboženství, zvláště 3. třídy Základní školy. Vychází totiž z osnov bezprostřední svátostné přípravy dětí.²⁰⁵ Látka je rozvržena do osmi kapitol – čtyři kapitoly jsou věnovány tajemství hříchu a usmíření (svátost smíření), další čtyři kapitoly se týkají tajemství eucharistie. Obě svátosti jsou tedy proporcionálně v rovnováze.

2.1.6.1. K Lk 15,11-32

Podobenství o marnotratném synu je probíráno v třetí kapitole o „Svátosti smíření“. V jejím úvodu autor stručně popisuje hierarchickou službu, díky které můžeme dosáhnout odpuštění.²⁰⁶ Ježíšovo podobenství o marnotratném synu je zmíněno jako návod, „co máme dělat, aby nám Bůh mohl odpustit hříchy“.²⁰⁷ Následuje biblický text podobenství ve zkrácené formě.²⁰⁸ Není vynechán kontext uvádějící tři podobenství o ztracených a posléze nalezených věcech – ovci, minci a synu (Lk 15,1-3). Po něm následuje část podobenství, která končí radostí nad návratem marnotratného syna a vystrojením hostiny. Epizoda o druhém, starším synu zde chybí.

Za citovaným podobenstvím je přesná biblická citace úryvku, takže čtenář si může celé znění podobenství dohledat sám. Ihned po podobenství následuje nauková část, která není exegezí, ale instrumentalizací podobenství: „Podobenství o marnotratném synu a milosrdném otci nás učí, že k dosažení odpuštění hříchů vedou čtyři kroky: zpytování svědomí, lítost, předsevzetí, vyznání hříchů a pokání.“²⁰⁹ Za povšimnutí stojí, že otec je tu charakterizován jako „milosrdný“. Přestože jsou v textu zmiňovány čtyři kroky vedoucí k odpuštění, následuje pět číslovaných odstavců s nadpisy jednotlivých kroků.²¹⁰ Při objasňování, co je to zpytování svědomí, je pozornost zaměřena na marnotratného syna, který po té, co se stal žebrákem, „šel do sebe“²¹¹ a reflektoval své jednání před Bohem i před svým otcem (viz Lk 15,18n). Zpytování svědomí – přemýšlení nad tím, co jsme v našem životě udělali zlého, je podmínkou dosažení odpuštění. Jako pomůcka

²⁰⁴ Srov. PLHOŇ, J. *Jsme tvé děti, Pane Ježíši*. Příprava k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie. Rosice u Brna: Gloria, 2003, s. 5.

²⁰⁵ Tento materiál byl schválen ČBK v roce 1996.

²⁰⁶ Srov. PLHOŇ, J., s. 19. Jde o posloupnost: Ježíš, apoštolové, biskupové a kněží.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 20.

²⁰⁸ Jedná se o biblický text Lk 15,1-3.11-24. Text je převzat z *Nového zákona*, vydaného Karmelitánským nakladatelstvím, Kostelní Vydří, 1998, a je používán v liturgických knihách.

²⁰⁹ PLHOŇ, J., s. 21.

²¹⁰ Tamtéž, s. 21-23. Jde o tyto odstavce: 1. zpytování svědomí 2. lítost, 3. lítost, 4. předsevzetí, 5. pokání.

²¹¹ Tamtéž, s. 21. Slova „šel do sebe“ jsou vytištěna tučně.

pro zpytování svědomí je uvedeno Desatero Božích přikázání a různá zpovědní zrcadla. Autor doporučuje si hříchy zaznamenávat na papír. Výklad ostatních částí svátosti smíření v dalším textu už není spojen s podobenstvím o marnotratném synu, vyskytuje se tu jen narážka na čisté šaty z podobenství o svatebním šatě (srov. Mt 22,2.10-24).²¹²

Podobenství ilustruje jeden černobílý obrázek,²¹³ na němž je vyobrazen v popředí otec s otevřenou náručí, v dáli je postava běžícího otrhaného marnotratného syna s holí směrem k otci. Obrázek vyzdvihuje svou kompozicí a provedením aktivitu syna – běží z dálky k otci. Postava stojícího otce s otevřenou náručí působí celkem pasivně ve srovnání s biblickým textem, kde otec běží synovi naproti.

2.1.6.2. Shrnutí

Podobenství o marnotratném synu je sice na svém začátku zasazeno do kontextu, v této pomůcce však není úplné, je vypuštěna část o druhém synu. Důležitou roli tu hraje příběh mladšího bratra, který má pomoci zapamatovat si jednotlivé fáze svátosti smíření a přípravy na ní. V pomůcce se cituje biblický text velmi často. Podobenství se tu však vyskytuje pouze ve dvou případech – o marnotratném synu a o svatebním šatě. Ostatní úryvky z Bible se týkají událostí z Ježíšova života.

2.1.7. STUDENÝ, Jaroslav. *První svaté přijímání*. Olomouc: Vlastním nákladem, 1996, 80 s.

Brožurka „První svaté přijímání“ je určena dětem, které se připravují přijmout poprvé svátost smíření a eucharistii. Pomůcka je rozdělena na dvě části – „Příprava na první svatou zpověď“²¹⁴ a „Příprava na první svaté přijímání“²¹⁵. Před tímto vydáním byly obě části publikovány samostatně jako dva sešity. Jednotlivé kapitoly mají zpravidla dvě strany – vlevo je text a vpravo stylizovaný, barevně velmi jednoduše nakreslený obrázek s textem napsaným psacím písmem. Pomůcku může vlastnit a používat dítě samo, nebo ji využívá katecheta k vyprávění a kreslení na tabuli a děti si překreslují obrázky a k nim přepisují texty do sešitu.

²¹² Ekumenický překlad toto podobenství nazývá podobenství o svatebním šatě, liturgický překlad podobenstvím o svatební hostině. Čtenáři jsou seznámeni s tímto podobenstvím již v první kapitole této pomůcky (s. 11), a to v souvislosti s tématem milosti posvěcující.

²¹³ PLHOŇ, J., s. 21.

²¹⁴ STUDENÝ, J. *První svaté přijímání*. Olomouc: Vlastním nákladem, 1996, s. 1-43. Dnes se dává přednost názvu svátost smíření před svatou zpovědí. Brožura je však reprintem staršího materiálu, proto je název svátosti zachován tak, jak bylo zvykem v době prvního vydání.

²¹⁵ STUDENÝ, J., s. 45-80.

2.1.7.1. K Lk 10,30-37

Podobenství o milosrdném Samaritánovi je zakomponováno do zpovědního zrcadla. Stalo se součástí zpytování svědomí, které se týká pátého přikázání. Podobenství, jež ani není uvedeno jako podobenství, ani není vztaženo k Bibli, je uvedeno větou: „Dobré srdce potřebné pro nebe.“²¹⁶ V jednom odstavci je popsán příběh pocestného, kterého přepadli a skoro zabili na pustině loupežníci.²¹⁷ V takovém stavu ho našel Samaritán. Přestože je Samaritán označen autorem za „nepřítele“, raněnému neublížil, ale pomohl mu a pečoval o něj. Příběh uzavírá věta: „Milosrdný Samaritán měl dobré srdce.“²¹⁸ Následující text rozvíjí a konkretizuje, jaký je a co dělá ten, kdo má „dobré srdce“.

Z hlediska kompozice chybí tomuto podobenství uvozující dialog týkající se největšího přikázání a otázky „Kdo je můj bližní?“ Dále zde nejsou zmíněny postavy, které raněného viděly, ale obešly ho a pokračovaly vlastní cestou. Samaritán je tu označen rovnou jako „nepřítel“ a tento fakt je zesílen větou: „Neublížil raněnému“ – jak by se pravděpodobně od nepřítele očekávalo. Autor zde nevyjmenovává, o jakou pomoc šlo, co všechno musel Samaritán pro raněného vykonat. Závěrečná věta nemá zdaleka takovou působnost a důraznost jako biblické „Jdi a jednej také tak“. „Dobré srdce“, jak je psáno v dalším textu, se totiž netýká pouze pomoci nepříteli, a to ještě v nouzi. Příklad milosrdného Samaritána je tak velmi zredukován a autor ho instrumentalizuje.

2.1.7.2. K Lk 15,11-32

Podobenství o marnotratném synu je zmíněno v této pomůcce jen okrajově a náznakem na dvou místech, v celé své šíři se zde nevyskytuje. Hned na druhé straně první části je obrázek postavy se svatozáří a otevřenou náručí a malým dítětem, které do náruče míří. Tento obrázek je doprovázen textem: „Vstanu a půjdu k svému otci“ a „Otče, zhřešil jsem proti tobě.“²¹⁹ Tato slova pronáší marnotratný syn z podobenství. V celém textu pomůcky se však tato slova již nevyskytují, není objasněno, kdo slova říká, při jaké příležitosti a za jakým účelem. Je tedy otázkou, zda se předpokládá, že již před probíráním této pomůcky jsou její čtenáři s podobenstvím o marnotratném synu seznámeni.

Druhá narážka na toto podobenství je naopak v závěru části „Příprava na první svatou zpověď“ v kapitole „Díky za odpuštění“.²²⁰ Text je vlastně návodnou modlitbou, kterou může pronášet dítě po přijetí svátosti smíření. Téma

²¹⁶ STUDENÝ, J., s. 26.

²¹⁷ Srov. tamtéž. Označení „loupežníci“ zní dětem poněkud pohádkově, biblický text uvádí „lupiči“.

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ Tamtéž, s. 2.

²²⁰ Tamtéž, s. 40. Tato kapitola je poslední kapitolou týkající se částí svátosti smíření.

podobenství se objevuje v této části modlitby: „Prokázal jsi mi veliké milosrdenství a přijal jsi mne s takovou láskou, s jakou přijal otec svého marnotratného syna. S čistou duší se mohu vrátit domů.“²²¹ Tento text přirovnává skutečnost stavu po svátosti smíření se situací v podobenství o marnotratném synu. Pokud čtenář není obeznámen s podobenstvím a jejím příběhem a jednotlivými postavami, nemůže rozumět ani velikosti prokazovaného milosrdenství, ani láskyplnému přijetí otcem, ani nehodnosti marnotratného syna. Jak bylo již výše řečeno, podobenství v této pomůcce však nenajdeme. Větu, že „s čistou duší se mohu vrátit domů“, lze potom chápat i bez ohledu na podobenství, protože od svátosti smíření se většinou každý odebere do svého domova. Z věty není patrné, že čistá duše je jako znovu nabyté postavení syna, který se opět stal synem v otcově domě a může se tam cítit jako doma.

Ještě jedna narážka na podobenství související s podobenstvím o marnotratném synu se objevuje v části „Příprava na první svaté přijímání“.²²² Jde o podobenství o ztracené ovci. V modlitbě před svatým přijímáním čteme: „Pro mne jsi trpěl, umučit se dal, abys mě, ztracenou ovci, jako dobrý pastýř, opět našel a od věčné smrti uchránil.“²²³ Podobenství o ztracené ovci a dobrém pastýři však zde rovněž není vysvětleno.

Pokud v pomůcce k přijetí svátosti smíření a eucharistie chybí podobenství o marnotratném synu, můžeme se ptát, čím je téma milosrdenství a odpuštění nahrazeno, jakými prostředky a příběhy. Autor v části o svátosti smíření využívá těchto biblických událostí: Ježíš uzdravuje ochrnutého spuštěného ze střechy; Ježíš odpouští hříšnici v domě Šimona farizeje; Petr lituje toho, že zapřel Ježíše, a ten mu to odpouští; Ježíš odpouští lotrovi na kříži; Ježíš po svém zmrtvýchvstání dává apoštolům moc odpouštět hříchy. Ve všech případech jde o jednání samotného Ježíše Krista, který odpouští a projevuje své milosrdenství hříšníkům. Boží milosrdenství tak není odvozováno z podobenství, ale přímo z jednání Božího Syna.

2.2. Pomůcky k biblické katechezi

2.2.1. *Bůh mluví ke svým dětem. Texty z Bible.* 4. vydání. Estella: Kirche in Not, 2001, 96 s.

Pomůcka „Bůh mluví ke svým dětem“ je stručnou formou převyprávěná Bible. Obsahuje dvě části: „Z knih Starého zákona“ a „Z knih Nového zákona“. Text je dělen do krátkých kapitol, které jsou nadepsány názvy shrnujícími jejich obsah.

²²¹ STUDENÝ, J., s. 40.

²²² Tamtéž, s. 72.

²²³ Tamtéž.

2.2.1.1. K Lk 10,30-37

Nadpis k podobenství o milosrdném Samaritánovi je otázkou: „Komu dá Bůh věčný život?“ Je to vlastně otázka učitele Zákona, která uvádí celé podobenství. Z hlediska kompozice je toto podobenství úplné a nechybí u něj žádný základní rys. Text je plně v souladu s Písmem, včetně zarámování podobenství dialogem mezi učitelem Zákona a Ježíšem. Oproti biblickému textu je zde vysvětleno, kdo to byl Samaritán: „Konečně přišel muž – ze Samaří – byl to cizinec.“²²⁴ Text zde nerozebírá nepřátelství mezi Židy a Samaritány, které zvyšovalo kontrast chování jednotlivých postav v podobenství. Není zde zmínka o oleji a víně, kterými by Samaritán čistil a hojil rány přepadenému. Barevný ilustrační obrázek k textu zobrazuje pouze Samaritána obvazujícího raněného.

2.2.1.2. K Lk 15,11-32

Nadpis k podobenství o marnotratném synu zní: „O otci a jeho dvou synech“. Lépe tak vystihuje obsah podobenství – uvádí všechny důležité postavy. Nechybí tu žádná z částí tohoto podobenství, není tu však zmínka o symbolech, které dostává marnotratný syn od otce zpět na znamení navráceného synovství. Po synově vyznání otec řekne: „Budeme oslavovat a radovat se. Můj syn byl mrtvý, nyní znovu žije. Byl ztracený, nyní se vrátil domů.“²²⁵ Z pasáže, kdy marnotratný syn přemýšlí o návratu, vyznívá, že syn se vracel spíše z utilitárních důvodů: „Tu začal přemýšlet a rozvažoval.: Můj otec má mnoho nádeníků. Mají dostatek jídla. Než tady hladovět, raději se vrátím a půjdu k svému otci.“²²⁶

Barevný ilustrační obrázek k tomuto podobenství není zařazen bezprostředně za text, ale je titulním obrázkem přebalu pomůcky. Zobrazuje otce, který objímá na cestě vedoucí k velkému domu klečícího syna v šatech se záplami. Na cestě vedle syna leží raneček s holí, což může symbolizovat putování syna zdaleka zpět domů. Titulní obrázek nebyl jistě vybrán náhodně, zvláště když v textu pomůcky chybí. Část podobenství, které obrázek zachycuje, totiž věrně vypovídá o Bohu Otci, k němuž se vztahuje celé Písmo svaté. Obraz milosrdného a láskyplného Boha Otce je tedy částečně zástupným vyjádřením obsahu, který chce pomůcka sdělit. Vzhledem k tomu, že titulní obrázek se v textu knihy již neopakuje, může ve čtenářích vzbuzovat otázku, ke kterému textu patří a co je na něm zobrazeno.

²²⁴ *Bůh mluví ke svým dětem. Texty z bible.* 4. vydání. Estella: Kirche in Not, 2001, s. 66.

²²⁵ Tamtéž, s. 71.

²²⁶ Tamtéž.

2.2.1.3. K Lk 16,19-31

Kapitola podobenství o boháči a Lazarovi je nazvána „O žebrákovi a boháči“. Na první místě je tedy jmenován žebrák, ne boháč jako v Písmu svatém, a je použito obecného výrazu „žebrák“, přestože v tomto podobenství má konkrétní jméno. V následujícím textu je Lazar již jmenován, ovšem jako „chudák“, ne „žebrák“.

Kompozičně je podobenství úplné a v souladu s Písmem. V textu se píše, že boháč viděl Lazara skrytého v Abrahámově lůně. Lůno je výraz méně známý než náruč, která je v liturgickém překladu Bible, a též „skrytost v lůně“ je pro děti obtížně pochopitelná. Toto podobenství není doplněno obrázkem, podobně jako některé další kapitoly této pomůcky.

2.2.1.4. Shrnutí

Pořadí analyzovaných podobenství v této pomůcce odpovídá pořadí, jak je uvádí Lukášovo evangelium. Všechna tři podobenství jsou součástí oddílu „Ježíš učí o životě s Bohem a lidmi“.²²⁷ Důležitost těchto podobenství může doložit právě fakt, že se ocitla ve výběru mezi tolika podobenstvími a jsou v pomůcce obsažena. Ostatní oddíly druhé části „Z knih Nového zákona“ popisují již události ze života Pána Ježíše, nebo prvotní církve, netýkají se tedy Ježíšova poučování a bezprostředního hlásání. U všech podobenství jsou uvedeny biblické citace pro snadné vyhledání v Písmu svatém.

2.2.2. KAMMELBERGER, K., BLEDL, H. *Obrázková Bible k církevnímu roku. Pro děti, mládež, rodiče a vychovatele*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 129 s.

Obrázková Bible k církevnímu roku je knihou barevných ilustrací k jednotlivým nedělním evangelním textům církevního roku všech tří cyklů a vybraným slavnostem a významným dnům liturgického roku. U neděle je vždy uveden název neděle, dále jsou tu obrázky označené písmenem cyklu a krátké shrnující texty evangelií. Námi hledaná podobenství se vyskytují v těchto částech liturgického roku: o milosrdném Samaritánovi – 15. neděle v mezidobí (C); o boháči a Lazarovi – 26. neděle v mezidobí (C); o marnotratném synu – 4. neděle postní (C). Texty jednotlivých nedělních perikop neobsahují stručné názvy nebo nadpisy, ani biblické citace.

²²⁷ V tomto oddílu jsou zařazena ještě tato podobenství: o posledním soudu (Mt 25,31-45), o boháči a stodolách (Lk 12,15-21), o ztracené ovci (Lk 15,1-7), o dobrém pastýři (Jan 10,11-14;19-21), o farizeji a celníkovi (Lk 18,9-14); dále jsou tu zařazeny ještě dvě události z Ježíšova působení, která najdeme v Lukášově evangeliu: uzdravení slepého u Jericha (Lk 18,35-43) a příběh o Zacheovi (Lk 19,1-10). Jiná podobenství se v ostatních oddílech již neobjevují.

2.2.2.1. K Lk 10,30-37

Doprovodný text k podobenství o milosrdném Samaritánovi uvádí věta: „Ježíš říká každému křesťanu: Miluj Pána svého Boha... a svého bližního jako sám sebe!“²²⁸ Je zde vypuštěn dialog mezi Ježíšem a učitelem Zákona, který je rámcem pro podobenství o milosrdném Samaritánovi. Základní přikázání je tak vloženo do úst Ježíšovi, a ne zákoníkovi, jenž cituje Zákon. Následuje otázka „Kdo je můj bližní?“ Jako odpověď shrnující zároveň poselství podobenství je uvedeno: „Je to každý člověk, který potřebuje naši pomoc. Máme na něho být hodní... Tak učiníme radost i Bohu.“²²⁹ Vynechávka v předposlední citované větě může vybídnout čtenáře k doplnění, ke konkretizaci toho, co to znamená a jak se může projevit „být hodní“. Poslední věta citace se vrací k začátku podobenství a k základnímu přikázání. Dává do souvislosti prokazování milosrdenství druhému a vztah k Bohu.

V textu nenajdeme jakoukoliv zmínku o postavách či ději podobenství. Obsah podobenství je paradoxně znázorněn až ilustračním obrázkem, který je v tomto případě pro vyznění podobenství nepostradatelný. V popředí se Samaritán sklání nad přepadeným a zbitým člověkem, za ním je vidět osel a v dále tři za sebou odcházející postavy. Nabízí se otázka, koho znázorňují tři postavy, když podobenství zmiňuje pouze kněze a levitu, kteří potřebného viděli, ale přešli ho. Žádná z postav přitom nevykazuje rysy lupiče, který by mohl být jednou ze tří postav, pravděpodobně první podle chronologického výskytu v evangelním textu.

2.2.2.2. K Lk 15,11-32

Stručný popis podobenství o marnotratném synu obsahuje informaci o otci a dvou synech. Mladší syn je charakterizován tím, že „chce jít do světa, opustí otce a brzy docela zchudne“.²³⁰ Nouze ho přiměje k rozhodnutí vrátit se domů – ne tedy k otci, ale domů. Otec vyjadřuje radost, už když ho spatří. Bez sebemenšího objasňování je zde zmíněno, že otec říká staršímu synu: „Tento tvůj bratr byl mrtev, a zase žije.“ Z textu to nevyznívá jako obhajoba bratra, spíše jen jako informace o synově návratu.

Z ilustračního obrázku lze opět vyčíst více než ze stručného textu – vidíme stát otce, u jehož nohou klečí kající bratr, a proti němu stojí v dynamickém postoji starší syn. Otec gestem ruky jako by brání či hájí poníženého bratra před starším, který má ve tváři výraz nepochopení. Druhá část podobenství týkající se

²²⁸ KAMMELBERGER, K., BLEDL, H. *Obrázková Bible k církevnímu roku. Pro děti, mládež, rodiče a vychovatele*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 87.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Tamtéž, s. 39.

staršího bratra a jeho vztahu k otci (v souvislosti s návratem bratra) je tedy zachycena až obrázkem, ne textem. Ilustrace tak zde hraje důležitou funkci, protože doplňuje velmi stručný text a objasňuje důležité detaily podobenství.

2.2.2.3. K Lk 16,19-31

Lazar je v textu označen za ubohého, který po smrti přichází do Božího království – není zde označení nebe, nebo Abrahámová náruč. Když umře boháč (bez další charakteristiky), přijde do pekel a prosí Abraháma o pomoc. Ten mu ale odpovídá: „Synu, ty ses měl dobře už zaživa, Lazar naproti tomu špatně. A nyní se on raduje, a ty zakoušíš muka...“²³¹ Spravedlnost je tedy zde zmíněna zavádějícím způsobem – je-li ti dobře na zemi, přijdeš do pekla; nedaří-li se ti na zemi, budeš se radovat v nebi. Spravedlnost se tak nezakládá na chování, na prokázaných skutcích. Chybí výzva k jakémukoliv konkrétnímu jednání, založeném na milosrdenství.

Na obrázku odpovídajícím podobenství klečí v popředí u dveří Lazar a pravou ruku vztahuje směrem k člověku, jenž hoduje u bohatě prostřeného stolu. Teprve z obrázku je patrné, že Lazar s boháčem byli osobami, které se znaly, nebo znát mohly, protože otevřené dveře jen dokazují, že boháč Lazara nemohl přehlédnout. Tento fakt však nevyplývá z textu, není zde zmínka o tom, že by mezi nimi byla nějaká souvislost. Boháč má na obrázku zavřené oči, což jen dokresluje boháčovu zaslepenost a neschopnost vidět potřebného, který je mu tak blízko, je v nouzi a prosí. Přestože text nevybízí k prokazování milosrdenství a už vůbec ne ve vztahu k posmrtnému životu, kontrast postavení osob na obrázku jednoznačně vybízí k zamyšlení nad jejich chováním.

2.2.2.4. Shrnutí

Pořadí podobenství v této pomůcce je dáno zařazením biblické perikopy v liturgickém roce. Tato pomůcka nutně vyžaduje jisté doplnění, např. slovní doprovod katechety, vychovatele nebo rodičů. Vzhledem k chybějícím biblickým citacím lze obtížně dohledat bez dalších materiálů biblické texty v plném znění. Pomůcka je jistě použitelná pro děti mladšího školního věku, a to jak pro rodinnou katechezi, tak např. pro náboženskou výchovu.²³² Podtitul knihy zahrnul mezi čtenáře i mládež, pro niž se tato pomůcka jeví jako méně vhodná. Velmi stručné texty nejsou pro informovanost mládeže dostatečné, jak dokládá i analýza podobenství. Navíc velké množství stylizovaného obrazového materiálu není pro

²³¹ KAMMELBERGER, K., BLEDL, H., s. 109.

²³² Např. obrázek lze využít prostřednictvím názorné metody při probírání konkrétního biblického textu, nebo pomocí obrázku lze zopakovat obsah a smysl nedělního evangelia.

děti staršího školního věku a mládež lákavé. Při práci s biblickým textem v rámci názorných metod je vhodné využít jiný typ ilustrací.

2.2.3. MASTRANDREA, Tommaso, PEREGO, Giacomo. *Katedrála moudrého písaře. Biblické příběhy pro malé i větší děti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 124 s.

Knihy „Katedrála moudrého písaře“ přibližuje dětem biblické příběhy. V podtitulu knihy je uvedeno, že kniha předkládá biblické příběhy pro malé a větší děti; zadní strana knihy specifikuje, že kniha je určena dětem ve věku od 5 do 11 let. Biblické příběhy jsou zářmovány dobrodružným vyprávěním o dvou dětech – Matějovi a Veronice, které se dostanou tajemným způsobem do katedrály, kde vitrážová okna zachycují vždy jeden z příběhů Bible. Průvodcem v katedrále se jim stává moudrý písař, jenž jim vysvětluje zobrazené výjevy oken.

Knihy obsahuje celkem padesát devět kapitol – příběhů, které jdou chronologicky podle Bible za sebou, a to od „Stvoření světa“ po „Nebeský Jeruzalém“. Každá kapitola zabírá dvojstranu, kde kromě textu příběhu a obrázků najdeme na jedné ze stran dole slovníček méně známých pojmů (v textu příběhu jsou pojmy vyznačeny tučně) a na druhé straně též ve spodní části podrobnější výklad k heslu, jež se vztahuje k tématu kapitoly. Na konci každé kapitoly je shrnuto hlavní poselství biblického příběhu. Knihy je opatřena „Rejstříkem jmen“, kde u každého jména je psán nejen odkaz na stranu, ale také stav nebo vztah k jiným biblickým postavám.²³³ Bohužel chybí seznam vysvětlených pojmů a hesel, který by umožnil jejich snadné vyhledání v knize.

Každou kapitolu ilustruje velký a malý obrázek vitrážového okna. U některých kapitol jsou navíc vyobrazeny děti, někdy i s průvodcem moudrým písařem. Vždy se objevuje svitek s biblickým úryvkem a citací, která odkazuje na původní text převyprávěného příběhu.

2.2.3.1. K Lk 10,30-37

Podobenství o milosrdném Samaritánovi najdeme v kapitole „Největší přikázání“. Tento název poukazuje na dialog Ježíše se zákoníkem, který se ptal, jak dosáhnout věčného života. V úvodu kapitoly pronáší písař v modlitbě nad jídlem: „Dej, ať jsme citliví i k bližním, kteří jsou nejchudší. Amen.“²³⁴ Matěj pak pokládá písaři otázku podobně jako zákoník Ježíšovi: Kdo je ten náš bližní? Matěj se na rozdíl od zákoníka ptá z nevědomosti a ze zájmu, a ne ze snahy

²³³ MASTRANDREA, T., PEREGO, G. *Katedrála moudrého písaře. Biblické příběhy pro malé i větší děti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 124. Např. Goliáš (vojevůdce); Zachariáš (otec Jana Křtitele).

²³⁴ Tamtéž, s. 84.

Ježíše zahanbit. Písař pak odpovídá Matějovi převyprávěným Ježíšovým podobenstvím. Nutno dodat, že toto podobenství je převedeno do moderní reality, takže některá slova v biblickém textu nenajdeme.

Vyprávění začíná podobně jako podobenství – jeden člověk se vrací z důležité cesty a padne do rukou lupičů. Okradeného, zbitého a polomrtvého jej nachází kněz, který se mu vyhne „druhou stranou silnice“. Druhým kolemjdoucím, který se též zraněnému vyhne, není levita, ale policista, strážce pořádku. Třetí osobou jdoucí kolem je cizinec. Ten přistoupil k raněnému, vyčistil mu rány, obvázal jej a naložil do „svého starého a trochu zrezivělého auta, přivezl ho na nejbližší stanici první pomoci a udělal všechno potřebné, aby mu pomohl.“²³⁵ Podobně jako Samaritán zůstal v podobenství u přepadeného celou noc, tak i cizinec po těžké operaci raněného bdí celou noc vedle něho. Písař pak pokládá dětem otázku podobnou otázce Ježíšově: „Kdo z těchto tří lidí vám připadá jako opravdový bližní toho člověka, co padl do rukou lupičů?“²³⁶ Děti souhlasně odpoví, že cizinec, ale Matěje správně napadne, že jeho původní otázka zněla jinak. Písař pak svou odpověď vysvětlí dětem poselství Ježíšova podobenství o milosrdném Samaritánovi: „To, na čem opravdu záleží, není vědět, kdo je tvůj bližní, ale stát se sám bližním komukoli, kdo žije kolem tebe...“²³⁷

Kapitola vysvětluje pojmy „kněz, policista a cizinec“. Jsou to vlastně tři postavy z podobenství. „Kněz“ je charakterizován svou službou v chrámě, kvůli které musí být rituálně čistý tělesně i v srdci. Tato čistota je obhajobou, proč přehlédl zraněného, protože by pak nemohl vykonávat svou službu. „Policista“ nahrazuje v příběhu levitu. Slovníček pojmů tuto záměnu uvádí na pravou míru a doplňuje ji výkladem o tom, kdo to byli levité.²³⁸ U pojmu „cizinec“ je uvedeno, že podobenství hovoří o Samaritánovi. Židé měli Samaritány za cizince ve své vlasti, vzájemně se vyhýbali a „schválně se někdy velmi odpudivým způsobem pomlouvali a očerňovali“.²³⁹ Tak se čtenářům dostává objasnění chování jednotlivých postav a také správnému pojetí biblického textu. Způsobem, jakým je čtenářům podobenství vysvětleno, lze připustit i aktualizaci převyprávěného příběhu.

Heslem, které se tematicky váže k podobenství o milosrdném Samaritánovi je „Zákon“. Hned na začátku je vysvětlen jasný cíl Ježíšova podobenství: „chce

²³⁵ MASTRANDREA, T., PEREGO, G., s. 84.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž, s. 85.

²³⁸ Pojem policista byl pro přiblížení pravděpodobně použit proto, že levité pracovali v chrámu jako dozorcí podobně jako policisté chrání veřejný pořádek. Podobně jako kněz i levita měl obavu ze znečištění, proto se též zraněnému vyhnul, aby mohl asistovat při bohoslužebných úkonech v chrámě.

²³⁹ MASTRANDREA, T., PEREGO, G., s. 84.

ukázat, že nejdůležitějším přikázáním Zákona není přehnaná pozornost k dodržování norem ‚čistoty‘, ale láska k Bohu a k bližnímu. V tom je naplnění celého Zákona.²⁴⁰ Dále je vysvětleno, že Ježíš nepopírá důležitost zachování předpisů, ale středem přátelství mezi člověkem a Bohem je láska. Otevřenost k bližnímu a láska v každodenních vztazích je tak důkazem opravdového vztahu k Bohu.²⁴¹

Kapitolu „Největší přikázání“ ilustrují čtyři barevné obrázky. Dva z nich jsou koncipovány jako vitráže. Na větším obrázku se na cestě sklání k zraněnému Samaritán a dává mu pít. Nedaleko stojí oslík a v pozadí je zobrazeno město. Obrázek není aktualizovaný jako příběh, takže zobrazuje Samaritána s oslíkem, a ne cizince s autem. Na menším obrázku vidíme postavu kněze, který obětuje v chrámě zápalnou oběť, a levitu, který knězi přisluhuje. Třetí obrázek tvoří dvě děti s písárem, jenž poukazuje na jednu z vitráží. Čtvrtým obrázkem je svitek, na němž je napsána biblická věta s otázkou „A kdo je můj bližní? Lk 10“. Citace neuvádí přesný verš podobně jako ostatní svitky v knize, kde jsou citovány pouze kapitoly biblických knih. Citace Lk 10,29 byla patrně vybrána z důvodu, že podobenství o milosrdném Samaritánovi je vlastně Ježíšovou odpovědí na tuto otázku.

2.2.3.2. K Lk 15,11-32

Kapitola, v níž se čtenáři seznamují s podobenstvím o marnotratném synu, nese název „Ztracený syn“. Do příběhu, který rámuje biblické příběhy, vstoupí postava, která se představí jako „hlavní hrdina nejkrásnějšího podobenství, které kdy Ježíš vyprávěl“,²⁴² a vypráví podobenství v JÁ-formě. Začátkem svého vyprávění uvádí, že má „skvělého otce a bezvadného staršího bratra“,²⁴³ ale trvalo mu nějaký čas, než tuto skutečnost pochopil. Měl všechno, avšak touha po svobodě ho vedla k tomu, že opustil otcův dům. Sám syn přiznal, že jeho rozhodnutí nesl otec tak těžce, jako by mu probodli srdce. Tento detail pocitu otce je přidán a v biblickém textu ho nenajdeme. Jako důvod svého odchodu uvedl syn poznání světa, vzrušení a radovánek. Zhýralý život ho nakonec donutil pracovat jako chovatel prasat. Syn se vnímal jako „usmoleneček“ a „podezřelý pobuda“. Uprostřed povídání příběhu hlavním hrdinou dochází k přerušení, kdy zmínky o pasení vepřů uvedou písáře do rozpaků a „schovává si tvář do dlaní“. Tento literární prvek je zde využit pro zdůraznění něčeho důležitého, v tomto případě nepříjemného – jak se to mohlo stát, že tento syn takto bíděně dopadl? Příběh pak pokračuje dál. Synovo obrácení začíná pohledem do zrcadla, v němž

²⁴⁰ MASTRANDREA, T., PEREGO, G., s. 85.

²⁴¹ Srov. tamtéž.

²⁴² Tamtéž, s. 86.

²⁴³ Tamtéž.

uvidí svou tvář a rozpláče se nad svou bídou. Ve vyprávěném příběhu měl syn na mysli skutečné zrcadlo, může to však být i narážka na zrcadlo zpovědní, ve kterém se odrážejí naše hříchy a nedokonalosti, či schopnost jakékoliv reflexe svědomí.

Cestu zpátky domů popisuje syn jako dlouhou a namáhavou. Jedinou aktualizací tohoto podobenství do dnešní doby je, že během cesty se syn živil žebráním v nádražních barech a občerstveních. Podle slov cítil stud a vypadal jako „otrhaný strašák“. V líčení otce nenajdeme nějaké výrazné odlišnosti od biblického textu: otec syna vyhlížel, běžel k němu, laskavě ho objal a nenechal ho ani domluvit. Synovo subjektivní vyjádření pocitů naopak v Bibli nenajdeme: „nechal se nést jako malé dítě v mamčině náručí“ a „pocítil v tu chvíli, jak se v něm rodí nový člověk“.²⁴⁴ Dojemnost chvíle umocňují slzy v očích mladíka a věta, že na ten okamžik se nedá nikdy zapomenout.

Pojmy, které se staly součástí této kapitoly, jsou tyto: „Otec, prasata, objetí a podobenství“. „Otec“ je označen za centrální osobu podobenství, která je pozorná a respektuje bezvýhradně své syny. Za „marnotratného“ ve smyslu velkodušnosti a štědrosti je označen ne syn, ale milující otec, „jehož marnotratná láska nezná hranice...“²⁴⁵ „Prasata“ patří ke zvířatům, jimž se Židé vyhýbají. V podobenství poukazují na synovo opravdu bídné postavení a ponižující podmínky, ve kterých žil mimo otcův dům. „Objetí“ je definováno jako projev lásky, vyjádření odpuštění a bezpodmínečného přijetí.

Heslo „Podobenství“ je literárně zařazeno mezi vyprávění, které Ježíš používal pro snadnou srozumitelnost. Chtěl, aby posluchači (čtenáři) pochopili, „kdo je, jaké je jeho poslání a co je nebeské království“.²⁴⁶ Využíval k tomu působivé obrazy a pestrý děj. Jak vyplývá z názvu „podobenství“, Ježíš využíval srovnání s některými událostmi z každodenního života. Tak se mu dařilo vyjádřit složité věci jednoduchými a jasnými pojmy.

Dvojstrana kapitoly obsahuje opět čtyři barevné obrázky. Na největším vitrážovém je ústřední výjev, kdy starý otec vybíhá vstříc svému otrhanému synu, jenž se opírá o hůl a za nímž běží pes. Na menším vitrážovém okně je syn jako pasáček vepřů – sedí zamyšlen a je opřen o strom uprostřed louky s vepří. Na tento obraz poukazuje z dalšího obrázku Veronika, která jako by vysvětlovala něco Matějovi. Biblický citát na listině – čtvrtý obrázek – je komentářem k největšímu obrázku vitráže (Lk 15,20).

²⁴⁴ MASTRANDREA, T., PEREGO, G., s. 87.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 86.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 87.

2.2.3.3. Shrnutí

V kapitole „Ježíš z Nazareta“ se v hesle „Ježíšovo evangelium“ píše, že Ježíšovým cílem „nebylo činit zázraky, ale zvěstovat Boží království, odpuštění hříchů, obrácení srdcí, vzájemnou lásku a budoucí život“.²⁴⁷ Evangelium, to však nejsou jen Ježíšova slova, ale On sám je tím evangeliem, radostnou zprávou; „plně se v něm zjevuje Boží milosrdenství ke každému člověku“.²⁴⁸ Podobenství o milosrdném Samaritánovi a marnotratném synu jsou jedinými Ježíšovými podobenstvími, které kniha zmiňuje, a každému je věnována samostatná kapitola. Jsou uvedeny ve správném pořadí. Názvy kapitol se liší od názvů podobenství, ale souvisejí s tématy. Kapitola „Ztracený syn“ vypráví jen první část podobenství o mladším synu, přestože vypravěč zmiňuje i staršího syna jako „bezvadného bratra“. V příběhu o něm není další zmínka. Za zvláštnost lze považovat, že vysvětlení hesla „podobenství“ je zařazeno až za podobenstvím o milosrdném Samaritánovi.

Příběhy jsou psány tak, aby byly maximálně přiblíženy dětem a jejich pochopení. To dokládá i slovníček – vysvětlení méně známých pojmů. Právě tento encyklopedický ráz činí knihu zajímavou a lépe využitelnou pro katechezi, než kdyby šlo pouze o převyprávěné biblické příběhy. Jednoduchá dějová linie rámcového příběhu a dialogy dětí s písařem knihu ožívují a aktualizují. Biblické odkazy v listinách mohou pomoci dohledat celý autentický text. To, že jde v případě analyzovaných podobenství o podobenství důležitá, až výjimečná, dokazují slova: „Toto podobenství se Matějovi a Veronice zapsalo hluboce do srdce,“²⁴⁹ a „Jsem si jistá, že na tento příběh už nikdy nezapomeneme.“²⁵⁰

2.2.4. ZEHNALOVÁ, Jana. *Nebraňte dětem přicházet. Katecheze dětí při bohoslužbě. Nedělní cyklus C (od začátku školního roku), celý nedělní cyklus A*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2006, 148 s.

Brožura „Nebraňte dětem přicházet“ je sbírkou podnětů a katechezí pro děti při bohoslužbě, jak uvádí název. Obsahuje návrhy promluv, katechezí, které vycházejí vždy z nedělního čtení a evangelia, a to od začátku do konce školního roku, dále přes prázdniny a od nového školního roku do slavnosti Krista Krále.²⁵¹

²⁴⁷ MASTRANDREA, T., PEREGO, G., s. 73.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 85.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 87.

²⁵¹ Pomůcku tedy lze využít buď na celý školní rok, nebo liturgický rok.

Promluvy jsou určeny dětem středního školního věku, ale lze je přizpůsobit i dětem mladším.²⁵² Kromě promluv v brožůře najdeme obsah katechezí seřazených chronologicky podle názvů nedělí a přehledný rejstřík evangelních úryvků. Každá promluva obsahuje shodný název s názvem neděle, biblické citace perikop, seznam pomůcek, návrh promluvy a heslo ke kázání, které lze napsat dětem předem nebo na závěr bohoslužby na nástěnku, tabuli či na lístek, který si děti odnesou domů.

2.2.4.1. K Lk 15,11-32

Promluva, která se zabývá tématem ztracení a nalezení, připadá na 24. neděli v mezidobí cyklu C. Evangelní úryvek této neděle obsahuje tři podobenství (Lk 15,1-32), jejichž společným tématem je „radost z nalezení“ – toto sousloví je zvýrazněno tučně. Autorka se v promluvě ptá dětí, zda někdo zažil už podobnou radost, čímž aktualizuje toto téma.²⁵³ V promluvě je vytvořen prostor pro odpovědi dětí. Po té autorka připomene, že se nemusíme radovat jen z nalezení ztracené věci, ale též z obnovení vztahu. Následně vypráví příběh o dvou kamarádkách, které se pohádaly a nějakou dobu se nepřátelily. Ostatním kamarádům však bylo líto, že se děvčata už spolu nebaví, protože i oni prožívali radost a jisté výhody z jejich přátelství. Kamarádi nakonec pomohli děvčatům se usmířit. Již od začátku autorka nerozvádí biblický text, ani se k němu nevrací, necituje ho, ale rovnou rozvíjí témata, která podobenství umožňují.

Autorka dále připomene, že za podobenstvími o ztracené ovci a ztracené minci, které mohly děti slyšet v nedělním evangeliu, je ještě jedno podobenství, jehož název ovšem vůbec nezmiňuje. Charakterizuje jej jako podobenství „o radosti, kterou má Pán Bůh, když si nedobrý člověk uvědomí svou vinu a změní se v lepšího“.²⁵⁴ Tím akcentuje pouze část příběhu o mladším marnotratném synu, ne část o starším bratrovi. Navíc změna k lepšímu není zcela v rukou a možnostech hříšníka, jak by mohlo vyplývat z věty promluvy. Důraz na milosrdenství otce, které je ústředním motivem podobenství, přichází až později. Děti si mají všimnout, jak to většinou ve světě chodí: když je někdo špatný, často se mu lidé vyhnou, ať už jde o spolužáky ve škole, nebo vztahy mezi dospělými.²⁵⁵ Toto rozdělení na špatné a dobré lidi působí černobíle a není zcela na místě. Autorka

²⁵² Jak autorka v úvodu píše, je vhodné zakomponovat pro mladší věk více přímé řeči, či využít další pomůcky, nebo část zdramatizovat a předvést jako scénku. In ZEHNALOVÁ, J. *Nebraňte dětem přicházet. Katecheze dětí při bohoslužbě. Nedělní cyklus C (od začátku školního roku), celý nedělní cyklus A*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2006, s. 3-4.

²⁵³ „Stalo se vám už někdy, že jste našli něco, co jste těžko hledali, konečně našli a měli z toho velkou radost?“ In ZEHNALOVÁ, J., s. 7.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 8.

²⁵⁵ „S nedobrym člověkem nechťejí mít nic společného.“ In tamtéž, s. 8.

pak poukazuje na Boží jednání, které se liší od lidského – Bůh hříšníka neopouští, stále ho má rád a čeká na jeho obrácení. Boží vlastností je dávat novou šanci k návratu.²⁵⁶

Podle autorky může někdo namítnout, že Bůh je dobrý, a tak přijímá hříšníky. Jak si ale může člověk dovolit chodit za nedobrymi lidmi, aby se od nich „nenakazil“, nebo alespoň se nedostal do řeči, že je také špatný? Podobenství však primárně nepoukazuje na to, jak pomoci někomu k obrácení, ani neřeší, jak se zachovat „čistým“, „neposvrženým“ ve světě, kde existuje a útočí hřích. Autorka pokládá otázku: „Existuje tedy vůbec nějaký způsob, abychom tomu člověku (hříšníkovi) pomohli, aby se obrátil k Bohu a stal se lepším? Můžeme mít nějakou zásluhu na jeho obrácení?“²⁵⁷ Pokud nelze upozornit hříšníka na špatné jednání, je zde prý ještě modlitba, kterou můžeme Boha prosit za hříšníkovo obrácení. Takové „vymodlené“ obrácení pak dle autorky nebude jen radostí Boží, ale také naší. Vzhledem k podobenství lze tento úsek vysvětlit snad jen souvislostí se starším bratrem, o kterém v promluvě také není zmínka, navíc jeho postoj je odmítavý, takže není nakloněn návratu marnotratného syna a neřeší snahu o bratrovo obrácení. Jak tato úvaha souvisí s podobenstvím o marnotratném synu, není z textu promluvy zcela zřejmé. Podobenství se modlitbou za hříšníka nezaobírá, slova podobné modlitby nenajdeme ani u otce, ani u staršího bratra. Marnotratný syn vyjadřuje svými slovy jen lítost. Pro téma modlitby – prosby, přimluvy za jiného, potřebného člověka, třeba i hříšníka – by byl patrně vhodnější jiný biblický text.

Předchozí téma pak autorka rozvíjí dál. Někdo by si prý mohl myslet, že podobenství se ho netýká, protože není „špatný“.²⁵⁸ Autorka říká, že si nemůžeme myslet, že jsme tak dobří, aby se za nás někdo jiný nemodlil. Opět zde není ani narážka na postoj staršího syna, který je v podobenství přesvědčen o své spravedlnosti a zásluhách. Stejně jako každý potřebuje modlitbu, tak každý potřebuje milosrdenství. Modlitba ale není zcela totožná s milosrdenstvím, proto není zcela jasné, proč je modlitba (a to ještě za obrácení) právě v promluvě tolik zdůrazněna, když tématem podobenství je Boží milosrdenství, přesněji milosrdné přijetí marnotratného syna a nabídka milosrdného přijetí starším bratrem po vzoru milosrdného otce.

Závěrem se zopakuje téma promluvy, kterou měla být „radost z obrácení“. Toto heslo, které se pak píše na nástěnku, není společným tématem všech tří podobenství, ale vztahuje se k podobenství o marnotratném synu. Na začátku

²⁵⁶ Srov. ZEHNALOVÁ, J., s. 8.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Je otázka, které ze tří podobenství je myšleno, jestli opravdu jen Lk 15,11-32.

bylo předloženo jiné téma: „radost z nalezení“. Navíc „radost z obrácení“ je součástí milosrdného postoje, taková radost totiž z milosrdenství vyvěrá. Heslo tak působí poněkud redukovane a nevystihuje zcela význam všech tří podobenství Lk 15,1-32. „A tu radost nemusí mít jen Bůh, ale také ten, kdo nedobrému člověku obrácení vymodlil. Protože každého člověka má Bůh rád jako ten největší poklad.“²⁵⁹ V podobenství se nevyskytuje osoba, která by vyprošovala někomu obrácení, chybí tedy propojení, souvislost mezi částí promluvy a podobenstvími.²⁶⁰ Předmět, který má dětem připomínat téma promluvy, je truhlička s pokladem. Poklad je však další symbol, který figuruje v jiných podobenstvích a nabývá dalších významů. Předmět „truhlička s pokladem“ tak odvádí pozornost, stává se nadbytečným a je otázkou, jak souvisí poklad s tématem a heslem „radost z obrácení“.²⁶¹

2.2.4.2. K Lk 16,19-31

Biblický úryvek s podobenstvím o boháči a Lazarovi je čten 26. neděli v mezidobí cyklu C. Přestože tato neděle připadá na podzimní měsíce, autorka nabízí na začátku promluvy příběh odehrávající se v zimě. Příběh pojednává o dvou chlapcích – Lukášovi a Tomášovi, kteří rádi lyžovali. Lukášův tatínek zakázal klukům kvůli bezpečnosti lyžování v úvoze. Ti ovšem neposlechli a místo na stráň šli lyžovat do úvozu. Varování však bylo na místě, Tomáš se ošklivě zranil a skončil v nemocnici. Lukáš si pak jen smutně vyčítal: „Kdybych byl věděl, co se stane, tak bych uposlechl tátu...“²⁶²

Autorka po skončení příběhu navazuje otázkou, kolikrát si i my říkáme „Kdybych byl věděl...“ a uvádí příklady. Věta „Kdybych byl věděl...“, zvýrazněná tučně, zní jako nekonečná výmluva. Autorka nabádá dělat „všechno hned a pořádně“²⁶³ což ušetří spoustu starostí a nepříjemností. Podobenství, které posluchači slyšeli, prý také hovoří o starostech a nepříjemnostech, které se však týkají naší duše a jsou prý mnohem horší. Následuje stručné shrnutí podobenství o boháči a Lazarovi.²⁶⁴ Autorka zdůraznila sobeckost boháče a nemožnost změnit jeho postavení po smrti, které bylo horší než Lazarovo. Neříká,

²⁵⁹ ZEHNALOVÁ, J., s. 8.

²⁶⁰ Viz poslední věta promluvy, kdy „Bůh má rád každého člověka jako ten největší poklad“.

²⁶¹ Poklad se hodí více k tématu ztrát a nálezů, které by souviselo s podobenstvími. Poklad může přinést i radost, ale již ne „radost z obrácení“, což bylo předloženo jako heslo promluvy. Jako předmět či symbol se truhlička s pokladem pro tuto příležitost jeví jako nevhodný.

²⁶² ZEHNALOVÁ, J., s. 10.

²⁶³ Tamtéž.

²⁶⁴ „...Bohatý člověk si dopřával nadmíru všeho, co měl. Že by se třeba mohl rozdělit s ubohým Lazarem, který ležal u jeho domu, ho ani nenapadlo. Když oba zemřeli, situace se obrátila. Lazar se měl mnohem lépe než sobecký člověk. Ale už to nešlo změnit. Bylo pozdě na výmluvu: kdybych to byl věděl...“ In tamtéž, s. 10.

o jaké postavení a situaci šlo, ale to je pravděpodobně patrné z předem slyšeného evangelia. Výklad zakončuje slovy: Bylo pozdě na výmluvu.

Jako poučení si děti mají připomínat „příběh“, až se zase budou vymlouvat, že by jednaly jinak, kdyby věděly, jak situace dopadne. Autorka však nespecifikuje, jaký příběh si děti mají uchovat v paměti, zda ten o naruživých lyžařích Lukášovi a Tomášovi, nebo příběh z podobenství o boháči a Lazarovi. Doporučením autorky je jednat hned podle nejlepšího svědomí, plnit si pečlivě zadané úkoly, aby člověk nemusel litovat. Předmětem, který má symbolizovat promluvu, je kapesník, do něhož utíráme slzy na znamení lítosti.²⁶⁵ Heslem je věta: „Kdybych byl věděl, tak bych...“

Příběh o chlapcích, kterým autorka navazuje na evangelní perikopu, se zdá být spíše příběhem o nedodržování pravidel, o překročení zákazu a neposlušnosti. Tomášovo zranění je důsledkem neuposlechnutí tátova zákazu. Následné uvědomění si špatného chování a lítost nepřekračuje hranice smrti jako v podobenství o boháči a Lazarovi. Proto by příběh byl vhodnější jako analogie k jinému biblickému úryvku. Ježíšovo podobenství sice klade důraz na poctivé konání a dodržování přikázání v životě na zemi, k čemuž autorka na závěr promluvy vybízí, ale nelze shrnout pouze do věty „Kdybych byl věděl...“. Výklad podobenství nás totiž vede k eschatologického rozměru, to znamená, že naše konání na zemi má dosah na věčnost, na náš život po smrti. Tento důraz je v promluvě opomenut.²⁶⁶

Další téma, které podobenství nabízí, je bohatství a chudoba, zvláště pro kontrast jednání obou hlavních postav podobenství. Nerovnost postavení se v příběhu o chlapcích vůbec nevyskytuje, jde tam tedy o jinou myšlenkovou rovinu, která téma od podobenství vzdaluje. Podobenství nás má vyburcovat k uvědomění si: „Kde je můj Lazar?“ Kde mohu já ze svého dostatku poskytnout pomoc, kde mohu projevit dobrou vůli? Tragické následky boháčovy zaslepenosti mají probudit v posluchačích snahu po prokazování milosrdenství. Pokud jde o katechezi pro děti, je vhodné jim nabídnout v rámci promluvy nějaké návrhy, nebo samy děti se mohou snažit přijít na to, jak by mohly prokázat milosrdenství – pomoci, pozdravit, udělat radost atd. někomu, koho mají blízko sebe.

Kapesník jako symbol lítosti nad tím, co jsem nevykonal, spletl, zapomněl aj. naplňuje do určité míry výzvu: Snaž se konat dobro a žít dobře, dokud je čas, abys nemusel na konci života litovat. Heslo pak upozorňuje na lítost, která

²⁶⁵ Srov. ZEHNALOVÁ, J., s. 11.

²⁶⁶ Autorka jen píše: „...dělejme poctivě úkoly a nemusíme později litovat...“ In tamtéž, s. 11. Slovo „později“ nemusí znamenat na věčnosti, napořád.

nemusí být plodná, pokud z ní člověk-dítě nevyvodí v dalším životě důsledky. Prostor, abychom se dozvěděli, jak nedopadnout jako boháč, však není plně využit.

2.2.4.3. Shrnutí

Z analyzovaných promluv, které navazují na podobenství z liturgických čtení, je patrné, že autorka si vybírá vždy některý z možných pohledů na biblický text. Téma podobenství autorsky transformuje a využívá k tomu vlastních příběhů, které se jí zdají vhodnější pro aktualizaci, přiblížení dětem. Sporadicky se vrací k biblickému textu, předpokládá, že jedno zaznění při četbě evangelia stačí. Přidáváním nových příběhů a dalších symbolů se důraz na podobenství ne vždy posílí. Právě příběh v případě podobenství o boháči a Lazarovi zastínil hlavní myšlenku biblického podobenství a posunul téma do jiné roviny. Je otázkou, zda na nástěnku by se nehodila spíše citace, či zkrácená formulace přímo z textu podobenství.

Autorka Jana Zehnalová vydala již dvě brožury katechezí.²⁶⁷ Promluvy k podobenství o milosrdném Samaritánovi a samostatně k podobenství o marnotratném synu však ještě nebyly oficiálně vydány. Brožura promluv k liturgickému období cyklu C, jehož součástí jsou tato podobenství, se teprve připravuje.

2.3. Další pomůcky

2.3.1. BUTTERWORTH, Nick, INKPEN, Mick. *Ježíšova podobenství. Oblíbené biblické příběhy*. Praha: Kalich, 2005, 210 s. (nečíslováno).

Knihy „Ježíšova podobenství“ je určena nejmenším dětem. Obsahuje osm podobenství ze synoptických evangelií řazených volně za sebou. Na začátku je vždy přepis biblického textu podobenství s odkazem, za nímž následuje stručně převyprávěné podobenství bohatě ilustrované. Text je psán velmi jednoduše a přitom zábavně. Více než text však promlouvají v knize obrázky, které působí na čtenáře velmi pozitivně a vybízejí k dialogu nad nimi. Kniha je mezi pomůckami ojedinělá právě tím, že se zabývá jenom podobenstvími. Podle autorů chce čtenáři Ježíš v podobenstvích ukázat, „jak nás Bůh miluje a o nás stojí“. Této radostné zvěsti jsou nejvíce přizpůsobeny pastelové ilustrace.

²⁶⁷ Na knižním trhu jsou zatím tyto publikace: ZEHNALOVÁ, J. *Nebráňte dětem přicházet. Katecheze dětí při bohoslužbě. Nedělní cyklus C (od začátku školního roku), celý nedělní cyklus A*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2006; ZEHNALOVÁ, J. *Nebráňte dětem přicházet. Podněty pro dětské katecheze při bohoslužbě. Nedělní cyklus A (od začátku školního roku), dále celý nedělní cyklus B*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008.

2.3.1.1. K Lk 10,30-37

Podobenství o milosrdném Samaritánovi je v knize řazeno na předposledním místě a nese název „Milosrdný cizinec“. Biblický příběh je aktualizací, takže začíná povídáním, jak se jeden člověk vydal na cestu a „zabalil si pár chlebů s marmeládou a termosku s čajem“. Jede na oslu k vysokým skalám, do temného místa, plného stínů. Člověku se to tam nelíbí, „má divný pocit, jako by ho někdo sledoval“. Cestující je okraden a zraněn lupiči. „Z hlavy mu teče krev a nemůže hnout nohama“. Posléze kolem něj prochází biskup „s pěknými šaty“. Protože ho však honí důležité povinnosti, odchází. Autoři říkají, že má možná strach. Dalším kolemjdoucím je soudce. Raněný volá o pomoc, ale soudce dělá, že neslyší a kráčí dál. Jiné důvody nepovšimnutí si potřebného zde autoři neuvádí.

Třetím kolemjdoucím v příběhu není Samaritán, ale „nějaký neznámý člověk z cizí země“. Je bez přátel a autor se diví, proč právě on by měl zastavit a pomoci. Cizinec se zastaví, laskavě k raněnému promluví, omyje mu rány a ováže hlavu. Na svém oslu jej pak odveze do nejbližšího hostince, kde uloží raněného a zaplatí za něj. Na konci příběhu Ježíš říká: „Kdo z těch lidí byl milosrdným bližním? Biskup, soudce nebo ten cizinec?“

Toto podobenství ilustruje celkem dvanáct obrázků – výjevů. Na posledním obrázku jsou vedle Ježíšovy otázky tři postavy: biskupa, soudce a cizince s oslem. Z nich mohou děti vybrat, kdo byl bližním. Aktualizace postav chce dětem přiblížit smysl podobenství. Chybí tu však výzva k následování cizincova příkladu. Biblický text je v knize spíše uveden pro dospělé či větší děti-čtenáře. V případě malých dětí slouží kniha spíše k prvnímu seznámení s několika Ježíšovými podobenstvími a jejich příběhy.

Podobenství o marnotratném synu kniha sice neobsahuje, za to v ní najdeme podobenství o ztracené ovci („Ztracená ovce“ na prvním místě v knize) a o ztracené minci („Deset stříbrných mincí“, mezi podobenstvími na místě pátém). Kniha „Ježíšova podobenství“ je tak jednou z mála knih, která může seznámit nejmenší čtenáře s tímto literárním žánrem.

2.3.2. *Marnotratný syn*. Praha: Biblická společnost ČSFR, 1990, 36. s. (nečíslováno).

Brožovaná publikace „Marnotratný syn“ vyšla v ediční řadě „Co nám Bible vypráví“. Pomůcka má tuto strukturu: ilustrované dvoustrany s jednoduchým textem pro malé čtenáře, v závěru „Doslov pro dospělé“ a přepis textu podobenství opatřený biblickou citací. Brožura chybí čísla stran.

2.3.2.1. K Lk 15,11-32

Na úvod podobenství se v textu píše: „Bůh nás miluje. Můžeme k Bohu přijít. Radujeme se z toho.“ Tyto věty jsou rámcem podobenství, objeví se znovu na jeho konci.²⁶⁸ Podobenství, které Ježíš vypráví, má být potvrzením počátečních vět. Jeden muž má dva syny – staršího Martina a mladšího Jana. Jména jsou doplněna pravděpodobně kvůli dětem, které mají rádi konkrétní věci, i hračky si pojmenovávají jmény. Navíc u malých dětí je obtížné pracovat s pojmy „starší a mladší“. Biblické verše Lk 15,12-13 jsou pro názornost převyprávěny takto: „Jan říká otci: Už jsem dospělý. Chci odejít. Dej mi peníze. Otec mu dá mnoho peněz.“ Příběh je v jednoduchých větách vyprávěn dále v duchu podobenství. Jan se u sedláka, kde sehnal v době hladu práci, rozhodne, že se vrátí domů. Otec mu jde naproti. Když se setkají, Jan říká: „Otče, odešel jsem. Způsobil jsem ti mnoho starostí. Už nemohu být tvým synem.“ Otec mu a to odpovídá: „Ty jsi můj syn. Jsi zase doma. Mám velkou radost.“ A zve všechny na oslavu, kde se budou radovat z Janova návratu. Když se Martin vrací z pole, nechce jít na slavnost. Otec ho zve slovy: Pojd'! Raduj se s námi.“

Hlavní prvky kompozice jsou zachovány, nechybí tu žádná z hlavních postav. Je zredukován dialog otce se starším synem, který je patrně méně srozumitelný pro menší děti, jimž je brožurka určena. V plném znění najdeme podobenství na konci brožurky. Ježíš v uvozujících větách lásku Boha k nám ztotožňuje s láskou otce z podobenství k oběma synům. Výzva k radosti je plodem otcova milosrdenství, lásky k oběma synům a odpuštění.

V „Doslovu pro dospělé“ se píše, že Ježíšově příběhu může porozumět každé dítě: „Jak jedná otec v podobenství se svým synem, tak jedná Bůh s lidmi.“²⁶⁹ Podobenství by se mohlo nazývat „Milující otec a jeho dva nesnadní synové“. „Doslov“ připouští, že důležitá část příběhu, týkající se druhého syna, je v brožuře zachycena jen krátce, přitom má též velkou důležitost jako část první. Starší bratr totiž uvažuje podobně jako farizeové, kteří vyčítali Ježíšovi, s kým se stýká, a sám bratrem pohrdá. Ježíš nás zve podobenstvím k tomu, „aby v druhých objevovali bratra a radovali se s Otcem, namísto aby se povýšeně spoléhali na své vlastní zásluhy“. Následuje přepis biblického textu (Lk 15,1-32).

Ilustrace podobenství jsou velmi pestré. Na některých obrázcích jsou výmluvně zachyceny tváře lidí. Barevnost či pozadí má svou významovou

²⁶⁸ Na závěr podobenství: „Tak nás miluje Bůh. Můžeme k němu přijít. Raduje se z toho.“

²⁶⁹ Srov.: Nedrží nás při sobě násilím, dává nám svobodu jít svou vlastní cestou, čeká nás, přinutí-li nás nouze jít do sebe, dveře otcovského domu má pro nás otevřené.

funkci.²⁷⁰ Na titulní straně kráčí se svěšenou hlavou po cestě mladší syn v otrhaných kostkovaných šatech. S otevřenou náručí ho vítá otec před svým domem. Kolem cesty rostou malé bílé kvítky, které mohou být výrazem radosti. Zelená tráva a květiny totiž kontrastují s ostatními obrázky, kde i pole jsou šedá až černá a bez jakékoliv rostliny.

2.3.3. *Milosrdný Samaritán*. Praha: Biblická společnost ČSFR, 1990, 36. s. (nečíslováno).

Malá čtvercová brožura s názvem *Milosrdný Samaritán* vyšla v ediční řadě „Co nám Bible vypráví“. Formát a velké množství ilustrací brožuru předurčuje k četbě mladším dětem, nebo i dětem, které číst ještě neumí a jimž text přečtou dospělí. Na dvoustraně je ilustrace buď přes celou šířku a dole většími písmeny psaný stručný text (maximálně čtyři řádky), nebo obrázek zabírá jednu stránku a příslušný text je na protější straně. Poslední dvoustrana je věnována „Doslovu pro dospělé“ a biblickému znění podobenství, opatřenému citací. Právě „Doslov pro dospělé“ psaný velmi drobným písmem je výkladem podobenství a činí z brožury pomůcku vhodnou např. pro rodinnou katechezi, katechezi malých dětí. Strany v brožuře nejsou číslovány.

2.3.3.1. K Lk 10,30-37

Podobenství zachovává rámcový dialog, je však pozměněn na rozhovor Ježíše s „nějakým“ mužem – ne zákoníkem. Rozhovoru jsou přítomni i lidé kolem. Slova „Miluj Boha a své bližní“ jsou dána do úst Ježíšovi, muž se ptá: „Kdo je můj bližní?“ Jako odpověď vypráví Ježíš podobenství. Vyznění textu je věrné biblickému podání, jen je text velmi zjednodušen a upraven do jednoduchých vět, slovesa jsou v přítomném čase. Nechybí ani vysvětlení některých pojmů, kterým by děti nemusely porozumět.²⁷¹ Když na scénu přichází muž ze Samaří – Samaritán, je psáno, že lidé z Jeruzaléma a Samaritáni jsou nepřátelé. Když skončí příběh podobenství, Ježíš svými slovy shrnuje jeho význam: „Samaritán věděl, kdo je jeho bližní. Dělej to také jako on.“

Text „Doslovu“ přiznává, že příběh je vyprávěn „tak prostě, jak je to jen možné“. Uvádí odlišnosti od biblického textu. Zákoník je mužem hovořícím s Ježíšem, vyzná se v Zákoně, který obsahuje mj. Desatero Božích přikázání. Zmiňuje, jak zákoník zkouší Ježíše, a ten ho uvede do rozpaků. Zákoník se „cítí

²⁷⁰ Např. když otec předává synovi dědictví v penězích, pozadí je černé, když Jan zpytuje svědomí, je fialové, hosté na slavnosti jsou do červena a růžova, protože červená je barvou radosti.

²⁷¹ Např. pasáž parafrázující Lk 10,31n: „Přichází jiný muž. Byl v chrámě v Jeruzalémě. Sloužit Bohu je jeho povolání. Je to kněz. Vidí zraněného muže. Ale dívá se pryč a vyhne se mu.“ „Přichází další muž z Jeruzaléma. I on byl v chrámě. Pomáhal při bohoslužbě. Vidí zraněného muže a také se mu vyhne.“

napaden a chce se bránit. Přirozeně, Boha miluje, je to tak říkajíc jeho povolání; denně studuje Boží Zákon! Ale bližní? Kdo to je? Nemůže přece milovat všechny lidi!“

V dalším odstavci je vysvětlen pojem „Samaritán“ – původně šlo o jméno národa, dnes se toto označení pojí „s představou člověka, který ochotně pomáhá druhým“. Ježíš podobenstvím podle „Doslovu“ říká: Vezmi si z něho příklad! „Bližní je každý člověk, který v této chvíli potřebuje tvou pomoc – bez ohledu na to, zda ho znáš, či neznáš, zda ho máš rád, či ne.“ Úvodní otázku Ježíš podobenstvím nápadně obrátil: „Kdo jednal s přepadeným jako bližní?“ Proto i my se máme ptát: „Kdo mne jako bližního potřebuje? Komu jsem já bližním?“ Na velmi malém prostoru tak dochází ke správnému vysvětlení podobenství.

Pastelové ilustrace v brožurce nemají kontury. Tmavé pozadí u většiny obrázků bohužel působí velmi smutným dojmem. V ilustracích lze najít vnitřní řád. Začáteční a poslední ilustrace k rozhovoru Ježíše s mužem jsou kresleny teplými a pestrými barvami. Fáze příběhu, kde vystupují jednotlivé postavy podobenství, jsou charakterizovány vždy jinou barvou pozadí. Ty pak vytváří jakési „výstupy na scénu“.²⁷² Titulní strana zobrazuje hlavní postavu Samaritána, jenž jde vedle osla, a na něm veze a přidržuje raněného.

Podobenství je v pomůcce sice upraveno s ohledem na mladší čtenáře, přesto je v „Doslovu“ uvedeno celé s citací a interpretováno věrně biblickému textu. Brožurka je tak vhodná nejen pro děti, ale i rodiče či dospělé, kteří je katechizují.

2.3.4. MED, Oldřich. *Katolický katechismus Dějiny spásy*. Praha: Česká katolická Charita, 1985, 79 s.

Brožurka „Dějiny spásy“ je prostřední díl ze tří částí katolického katechismu.²⁷³ Obsahuje převyprávění vybraných úryvků Starého a Nového zákona, rozdělených do kapitol. Na konci kapitoly jsou vždy jedna až dvě věty k zapamatování, které shrnují obsah textu či vystihují jeho smysl. Věty jsou číslovány. V „Dodatku“²⁷⁴ knihy lze najít otázky a odpovědi, kde číslo otázky se shoduje s číslem věty k zapamatování za každou kapitolou. Tak si mohou čtenáři pomoci

²⁷² Tak např. muž, který se vydává z Jeruzaléma na cestu, má zelenomodré pozadí; jeho přepadení je zelenošedé; kněz má pozadí tmavošedé; levita zelenošedé; Samaritán modré.

²⁷³ V 80. letech 20. století byly vydány tři díly katolického katechismu s názvy: „První učení o Bohu“, „Dějiny spásy“ a „Život z víry“. Všechny díly zpracoval Oldřich Med za spolupráce Františka kardinála Tomáška a členů katechetické komise z pověření Sboru ordinářů ČSR. S církevním schválením je vydala Česká katolická Charita.

²⁷⁴ Část knihy „Dodatek“ obsahuje kapitoly „Otázky a odpovědi“ (kap. 57), „Přijímání svátostí“ (kap. 58) a „Hlavní modlitby s hlavními pravdami“ (kap. 59). In MED, O. *Katolický katechismus Dějiny spásy*. Praha: Česká katolická Charita, 1985, s. 57-76.

otázek zkontrolovat, zda si shrnující věty správně zapamatovali, nebo zjistit, zda pochopili hlavní smysl textu. Tento typ katechismu odpovídá ještě předkoncilním katechismům, které byly založeny na principu otázka – odpověď.

2.3.4.1. K Lk 10,30-37

Nadpis kapitoly zní „O milosrdném Samaritánovi“ a podobenství je převyprávěno věrně. Nechybí žádná část kompozice, ani dialogy zákoníka s Ježíšem. Věta shrnující podobenství na konci kapitoly zní: „Náš bližní je každý člověk.“²⁷⁵ – Tak je vystiženo hlavní poselství podobenství. Další věta konkretizuje větu předcházející: „Ke každému člověku, ať je to kdokoli, máme se chovat laskavě.“²⁷⁶ Pojem „bližní“ tak nikoho nevyklučuje, „laskavé chování“ však není zcela dostačující vysvětlení, zvláště když nám podobenství ukazuje na konkrétní pomoc Samaritána.

Kapitolu ilustruje černobílý obrázek muže-Samaritána sklánějícího se nad polonahým ležícím tělem přepadeného.

2.3.4.2. K Lk 15,11-32

Podobenství o marnotratném synu je nazváno „O zbloudilém synu“. Věrně je zachován biblický text, zcela je však vypuštěna druhá část pojednávající o starším synovi. Podobenství tedy není úplné, končí radostí otce z návratu ztraceného syna. Podobenství je zde instrumentalizováno, jak je patrné ze shrnující věty: „Bůh je ochoten odpustit každému, kdo hříchů lituje, chce se polepšit, vyzná své hříchy a snaží se vše napravit.“²⁷⁷ Otázka týkající se tohoto podobenství „Komu je Bůh ochoten odpustit?“²⁷⁸ může vést k domněnce, že podobenství je pouze návodem, jak dosáhnout odpuštění.

2.3.4.3. K Lk 16,19-31

Název podobenství je v souladu s biblickou verzí. Z hlediska kompozice je vynechána pasáž o boháčově prosbě, aby Abrahám poslal Lazara k bratrům, aby je varoval před posmrtnými mukami. Schází tu tedy aspekt toho, čím se má člověk řídit, aby dosáhl věčného života v nebi. Z takto převyprávěného podobenství by tak vyplývalo, že kdo se má dobře už za živa, nemá nárok na nebe po smrti.²⁷⁹ Když boháč zahlédne z pekla Lazara, vidí ho stát po

²⁷⁵ MED, O., s. 38. Otázka na konci knihy zní: „Kdo je můj bližní?“ In tamtéž, s. 62.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 62. Otázka k této větě zní: „Jak se máme chovat ke každému člověku?“

²⁷⁷ Tamtéž, s. 40.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 62.

²⁷⁹ Abraháмова odpověď na boháčovu prosbu ovlázení jazyka zní: „Synu, uvědom si, že ty ses měl dobře už za živa, Lazar naproti tomu špatně. A k tomu ke všemu zeje mezi námi a vámi veliká propast, takže nemůže přejít odtud nikdo k vám, ani se dostat od vás k nám.“ In tamtéž, s. 39.

Abrahámově boku, ne v jeho náručí, jak uvádí biblický text. Shrnující věty hovoří o spravedlnosti,²⁸⁰ ale nevysvětlují, co se spravedlností míní. Z textu nevyplývá, čím si Lazar spravedlnost zasloužil. Bylo to pouze tím, že trpěl, že byl plný vředů? Z tohoto podobenství je patrné velmi zkratkovitě, jakým způsobem si Lazar a boháč zapříčinili svůj posmrtný osud. Navíc kontrolní otázka: „Kam přijdou spravedliví a nespravedliví po smrti?“²⁸¹ vychází jen částečně z poselství podobenství, protože text se nezmiňuje o prokazování milosrdenství, o aktivní lásce k bližnímu jako základu spravedlivého jednání, za něž „spravedliví přijdou po smrti do nebe“. Shrnující věty na závěr kapitoly též nic nehovoří o tom, že spása (život v nebi) není pouze zásluhou za spravedlivý život, ale je darem milosrdného Boha.

2.3.4.4. Shrnutí

Pořadí podobenství se neshoduje s pořadím v evangeliu,²⁸² biblické citace v celém textu knihy zcela chybí. Čtenář je tedy ochuzen o možnost snadno najít v Bibli odpovídající text v celém a nepozměněném rozsahu. Kromě analyzovaných podobenství jsou v textu knihy obsažena ještě další dvě, a to o svatebním šatě a ztracené ovci.²⁸³ Jiná podobenství pomůcka „Dějiny spásy“ nepředkládá, proto lze považovat vybraná podobenství za velmi důležitá.

2.3.5. ROCKOVÁ, Lois. *Ježíš. Encyklopedie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 128 s.

Knihy „Ježíš“ patří k encyklopediím pro děti, ale zpracování hesel, informace, souvislosti a obrazový materiál jistě zaujmou i dospělého čtenáře. Encyklopedie obsahuje padesát osm tematických celků (kapitol), každému je vyhrazena dvojstrana. Na konci knihy je rejstřík hesel, tabulka „Klíčové události v Ježíšově životě“ s biblickými odkazy čtyř evangelií, tabulka „Ježíšova podobenství“ (vyznačena jsou ta, která se objevují v knize) a „Ježíšovy zázraky“, obě též doplněny biblickými citacemi. Encyklopedie je bohatě ilustrována, najdeme zde obrázky, mapy i fotografie reálií. Každý tematický celek obsahuje několik hesel, která jsou v textu vysvětlena. Rubrika „Vyhledejte si“ odkazuje na biblický zdroj informací a umožňuje tak další studium Bible.

²⁸⁰ „Spravedliví přijdou po smrti do nebe a budou věčně šťastní. Nespravedliví přijdou po smrti do pekla a budou věčně nešťastní.“ In tamtéž, s. 39.

²⁸¹ MED, O., s. 62.

²⁸² Podobenství se nachází v textu v tomto pořadí: „O milosrdném Samaritánovi“ (kap. 34), „O boháči a Lazarovi“ (kap. 36), „O zbloudilém synu“ (kap. 39).

²⁸³ MED, O., s. 39.

V kapitole „Ježíš a jeho učení“ autorka vysvětluje, co je to podobenství,²⁸⁴ a zasazuje podobenství do Ježíšova učení a jeho hlásání o nebeském království.

2.3.5.1. K Lk 10,30-37

Podobenství o milosrdném Samaritánovi je součástí kapitoly „Kdo je můj bližní“.²⁸⁵ Již v předcházející kapitole s názvem „Jak správně žít“ se píše, že „jádnem Ježíšova učení je dobrá zpráva o tom, že Bůh je milosrdný,“ a že Ježíš „jasně učil, jak mají lidé žít“.²⁸⁶ Jedním z doporučení je i milovat své nepřátele (Mt 5; Lk 6).

Text kapitoly „Kdo je můj bližní“ začíná uvedením do situace, ve které Ježíš vyprávěl podobenství o milosrdném Samaritánovi. Učitelé zákona byli prý „znepokojeni a udiveni tím, co Ježíš říkal“ a „podezřivali ho, že nemá úctu k Zákonu“.²⁸⁷ Otázka zákoníka je označena za „promyšlenou lstivou otázku s úmyslem usvědčit Ježíše“,²⁸⁸ když správně neodpoví. Biblický text uvádí tento postoj zákoníka pouze slovy, že chtěl Ježíše přivést „do úzkých“ (Lk 10,25). V encyklopedii pak následuje citace celého podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,25-37).

K podobenství jsou připojeny tři doplňující texty: 1. Ježíšovo podobenství o milosrdném Samaritánovi je příběhem zasazeným do konkrétního prostředí cesty z Jeruzaléma do Jericha. Proto je připojena i fotografie zájezdního hostince z tohoto místa, který prý poutníci často navštěvují, aby si podobenství připomněli. 2. Autorka objasňuje možný důvod zdánlivé bezcitnosti kněze a levity, kteří zraněného na cestě viděli a obešli, rituální čistotou.²⁸⁹ Důležité je vysvětlení významu předkládaného podobenství: „Ježíš tímto příběhem poukazuje na to, že láska k člověku je důležitější.“²⁹⁰ Čtenář z kontextu této poznámky musí vyčíst, že láska k člověku je důležitější než obřadnost či předpisy, litera, protože ve větě chybí srovnávací prvek. 3. Heslem, které je součástí této kapitoly, je „Nejdůležitější přikázání“. Vztahuje se k otázce zákoníka, co má dělat, aby získal věčný život. Zákoník si nakonec sám odpoví, že je to dodržování přikázání zákona, které považuje za nejdůležitější. Obě přikázání jsou zde citována (Dt 6,5; Lv 19,18). K nim je připojeno „jiné velmi

²⁸⁴ Podobenství jsou označeny jako hádanky, které Ježíš příliš nevysvětloval. „Ve skutečnosti řekl, že jenom ti, kdo ho následují, budou schopni pochopit, co tato podobenství znamenají...“ In ROCKOVÁ, L. *Ježíš. Encyklopedie*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 52.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 66 a 67.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 64.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 66 a 67.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 66.

²⁸⁹ „Podle Starého zákona se ten, kdo se dotkl mrtvolu, stával ‚nečistým‘ a nemohl se zúčastnit bohoslužeb, dokud neprovedl očišťovací obřady.“ In tamtéž.

²⁹⁰ Tamtéž.

známé shrnutí přikázání, jehož těžištěm je také láska k Bohu a láska k bližnímu²⁹¹ – Desatero. Autorka zde zvolila převyprávěnou formu Desatera, bezprostřední citace chybí.²⁹²

Kromě již zmíněné fotografie hostince je dvojstrana ilustrována menším obrázkem kamenných desek, na kterých měl Mojžíš vytesáno Desatero. Třetí barevnou ilustrací, která zasahuje pás dvoustrany, je obraz cesty z pohledu shora. Dva muži s dřevěnými palicemi, pravděpodobně lupiči, leží na zemi na okraji srázu a dívají se dolů na cestu. Na začátku cesty jde vzpřímeně a hrdým krokem zákoník v plášti. Zhruba uprostřed jde o hůl opírající se levita. Na posledním úseku cesty leží skoro přes celou její délku polomrtvý muž. Nad ním se sklání Samaritán, který zraněnému právě ošetřuje ruku. Nedaleko stojí oslík plně naložený cestovním materiálem. Obrázek tak na jednom výjevu zobrazuje kromě hostinského všechny aktéry a značnou část příběhu.

2.3.5.2. K Lk 15,11-32

Ústředním textem kapitoly „Bůh přijímá každého člověka“ je převyprávěné podobenství o marnotratném synu. V rubrice „Vyhledejte si“ jsou zmíněny i předcházející podobenství z trojice podobenství o ztracených a nalezených věcech, a to s názvy „Ztracená mince“ (Lk 15) a „Ztracená ovce“ (Lk 15; Mt 18).²⁹³ Analyzované podobenství má název „Milující otec a dva synové“ (Lk 15). Přestože se název neshoduje s biblickým, zmiňuje hlavní postavy, o kterých podobenství pojednává, a vystihuje charakteristiku otce. Už z názvu je patrné, že bude zachována kompozice biblického textu.

Podobenství o marnotratném synu je koncipováno takto: úvodní odstavec a dvě části s podnadpisy „Milující otec“ a „Starší bratr“. V úvodu je zmíněno, jak se Ježíš rád setkává se všemi lidmi. Ježíšova pozornost všem, včetně cizinců a lidí na okraji společnosti, se přičila farizeům a učitelům zákona. Na tuto jejich nelibost reagoval Ježíš tím, že často mluvil v podobenstvích „o Boží radosti z návratu nebo nalezení každého, kdo už byl ztracený“.²⁹⁴ Část o „Milujícím otci“ pojednává o příběhu mladšího syna. Je zde zmíněno, že jeden otec měl dva syny, kteří s ním pracovali na polích. V tomto místě biblický text jakoukoliv činnost nebo práci otce neupřesňuje, jen o starším synu je zmíněno, že v době příchodu mladšího „marnotratného“ syna byl na poli (Lk 15,25). Slova, kterými si syn říká o svůj podíl, jsou též rozvedena šířeji než biblický text: „Dej mi teď hned můj

²⁹¹ ROCKOVÁ, L., s. 67.

²⁹² Odkaz na Desatero (Ex 20 a Dt 5) se sice objevil v rubrice „Vyhledej si“, ale bez podrobnějšího určení veršů a pod názvem „Nejdůležitější přikázání“.

²⁹³ Tato podobenství jsou stručně převyprávěna. In ROCKOVÁ, L., s. 72 a 73.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 72.

podíl na majetku. Nechci čekat až do chvíle, až zemřeš.“²⁹⁵ Autorka tak do této řeči zahrnula židovský zvyk, jakým syn mohl k dědictví přijít – většinou se totiž majetek dělil a vyplácel až po smrti otce. „Rozmařilý život“, kvůli kterému měl syn ztratit majetek a i svou důstojnost, je v textu nahrazen „různými radovánkami“, které nejsou specifikovány. Biblický text popisuje synovo obrácení tak, že „šel do sebe“ (Lk 15,17), autorka na rozdíl od toho říká, že „synovi to došlo“. Přestože obě pojmenování se snaží vyjádřit totéž, překlad biblického textu lépe vystihuje snahu syna o hlubší reflexi. Jistou utilitárnost rozhodnutí vrátit se k otci naznačují i další věty synova monologu: „Vrátím se k svému otci, uznám, že jsem udělal chybu, a požádám ho, aby mě najal jako nádeníka.“²⁹⁶ Nejsou zde bezprostředně zmíněna slova přiznání viny,²⁹⁷ ta se objevují až při setkání s otcem. V tomto podobenství zaznívají tedy pouze jednou, na rozdíl od biblického textu, kde se vyskytují dvakrát (Lk 15,18.21). Když otec přijímá s radostí svého syna, nařizuje služebníkům přinést nejlepší šaty a připravit velkou hostinu. Není zde zmínka ještě o dalších symbolech nově nabytého postavení synovství (prstenu a obuvi).

V pasáži o starším synovi je mladší syn nazván „tulákem“. Starší syn se vrací domů z pole. Detail, že byl velmi unaven celodenní prací, je rovněž přidán. Synovy výčitky otci jsou pojmenovány jako stížnost, že „takhle hezky s ním otec nikdy nezacházel“.²⁹⁸ Jako by se stavěl do pozice pouhého nástroje, který čeká na to, až bude použit a pochválen, a závidí, když si otec vybere někoho jiného. Část o starším synu končí vysvětlením otce, že všechno, co patří otci, patří i jemu (synovi). Příběh tak není dotažen k myšlence přijetí mladšího bratra, nápodoby velkorysosti a vzájemného odpuštění. Závěrečný odstavec shrnuje poselství podobenství, kterým chtěl Ježíš poukázat na to, „že lidé, kteří se snaží žít zbožným životem, by měli být rádi, že Bůh velkoryse odpouští i velkým hříšníkům, kteří se chtějí napravit“.²⁹⁹ Tyto poslední věty tak nahrazují slova otce pronesená v závěru biblického podobenství.³⁰⁰ Je však otázka, zda správně objasňují význam podobenství. Text převyprávěného podobenství totiž o zbožném životě nic neříká – zbožný život není vysloveně spojen s poslušností otci či poctivou prací na poli. Ani zde nevyznívá apel na to, abychom my sami se snažili

²⁹⁵ ROCKOVÁ, L., s. 72.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 73.

²⁹⁷ Jde o slova: „Otče, zhřešil jsem proti Bohu i proti tobě. Už si nezasloužím, abych se nazýval tvým synem.“ Je to parafráze Lk 15,18. In Tamtéž, s. 73.

²⁹⁸ ROCKOVÁ, L., s. 73.

²⁹⁹ Tamtéž.

³⁰⁰ „Ale máme proč se veselit a radovat, poněvadž tento tvůj bratr byl mrtev a zase žije, ztratil se, a je nalezen“ (Lk 15,32).

přijímat „marnotratné syny“ po otcově vzoru. Text říká, že zbožní mají být rádi, že Bůh odpouští. Zda odpouštíme i my, to z toho nevyplývá jako důležité.

Obraz ilustrující toto podobenství je rozdělen na dvě části. Na jedné straně je obraz otce stojícího na střeše a vyhlížejícího svého syna. K obrázku je připojena vysvětlivka, že z ploché střechy svého domu mohl otec vidět syna, jak se vrací ze vzdálených zemí. Na druhé části obrázku kráčí po cestě syn o holi v roztrhaných šatech. Cesta se vine kolem pole, na němž pracují lidé (žnou obilí a svazují je do snopů). Lidé se ohlížejí za marnotratným synem. Jeden muž stojí vzpřímeně s rukama v bok a zdálky se dívá na syna. Jeho postoj vyjadřuje nadřazenost. Čtenáře by mohlo napadnout, zda tato postava nepatří staršímu synovi. Kdyby ten ovšem věděl o návratu mladšího syna k otci, vylučovalo by to jeho velký údiv, když se vrátil z pole domů.

Název kapitoly říká, že „Bůh přijímá každého člověka“. Ve světle podobenství o „milujícím otci a dvou synech“ je tedy patrné, že Bůh přijímá jak hříšníky – „marnotratné syny“, tak ty, kteří se snaží žít s ním a podle jeho vůle. Je tak zdůrazněna Boží velkorysost a přijetí všech, kdo se k němu obrací. Vypuštění věty v úplném závěru biblického podobenství (Lk 15,32) snižuje apel na naši radost z obrácení a návratu bratří a námi projevované milosrdenství.

2.3.5.3. K Lk 16,19-31

V encyklopedii Ježíš se nevyskytuje podobenství o boháči a Lazarovi, přestože v knize najdeme kapitolu „Boháči a království“. Kapitola se zabývá otázkou, zda boháč může patřit do Božího království,³⁰¹ a co o tom říká Ježíš. Text připomíná Ježíšovo setkání s bohatým mladíkem (Mk 10,17-25) a podobenství o boháči a jeho bohaté úrodě (Lk 12,13-34), včetně napomenutí k větší důvěře v Boha. Rubrika „Vyhledej si“ odkazuje i na Ježíšovy bohaté přátele. V „Podobenstvích o boháčích“ však autorka zmiňuje pouze Lk 12, zcela tady chybí zmínka o boháči a Lazarovi, přestože výraz „boháč“ je přímo v evangelním textu. Z toho vyplývá, že podobenství o boháči a Lazarovi řadí autorka do jiné kategorie, přestože by alespoň podle názvu a v souvislosti s bohatstvím zde zmíněno být mohlo.

2.3.5.4. Shrnutí

Encyklopedie často uvádí biblický text. Pokud je text převyprávěn, a ne citován, chybí odkaz, podle kterého by se dal v Bibli dohledat, nebo je uvedena pouze kapitola knihy bez přesného určení veršů.

³⁰¹ Srov. ROCKOVÁ, L., s. 58.

Heslo „milosrdenství“ se v encyklopedii Ježíš nevyskytuje. Téma odpuštění, které souvisí s milosrdenstvím, je součástí kapitoly „Všechno o modlitbě“. Důvodem je propojení s modlitbou Otče náš, kde Ježíš učil své učedníky „... a odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům...“ Bůh Otec chce, „abychom ho v tomto velkorysém každodenním odpouštění i my následovali“.³⁰² V kapitole je pak dán prostor celému „podobnosti o nemilosrdném služebníkovi“ včetně úvodních slov o odpuštění (Mt 18,21-32) s nadpisem „Význam odpuštění“.

Podobenství o marnotratném synu a milosrdném Samaritánovi patří ke dvěma ze čtyř podobenství, kterým jsou věnovány celé kapitoly.³⁰³ Ostatním zmiňovaným podobenstvím je věnován menší prostor, nebo jen poznámka. Z toho plyne velká důležitost analyzovaných podobenství. Encyklopedie též dodržela správnou posloupnost podobenství, jak ji podává Bible.

³⁰² ROCKOVÁ, L., s. 61.

³⁰³ Dalšími dvěma podobenstvími jsou podobenství o rozséváči (Mt, 13; Mk 4 a Lk 8) a podobenství o farizeji a celníkovi (Lk 18,10-14).

3. Zhodnocení

Následující kapitola se pokusí shrnout a zhodnotit analýzu tří podobenství o milosrdenství ve vybraných katechetických pomůčkách. Nejčastěji se v pomůčkách objevilo podobenství o marnotratném synu (Lk 10,30-37), o trochu méně podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 15,11-32) a nejmenší výskyt zaznamenalo podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19-31).³⁰⁴ Sedmkrát se vyskytla dvě podobenství (Lk 10,30-37 a Lk 15,11-32) společně v jedné pomůcce, pouze tři pomůcky obsahovaly všechna tři hledaná podobenství společně.

Podobenství o milosrdném Samaritánovi ve dvou třetinách případů reagovalo na otázku „Kdo je můj bližní?“, jednou bylo odpovědí na otázku „Komu dá Bůh věčný život?“ a dvakrát se snažilo přispět k tématu „hřích“. Autoři, kteří zpracovávali toto podobenství v pomůčkách, se dopouštěli eisegeze minimálně. Někdy šlo pouze o jednotlivý výraz, závažnější však byla redukce smyslu podobenství, která tak umenšila sílu jeho poselství.³⁰⁵ Ve dvou pomůčkách nacházíme aktualizaci tohoto podobenství,³⁰⁶ která však nezabraňuje původnímu vyznění smyslu podobenství. U třetiny podobenství o milosrdném Samaritánovi chybí úvodní dialog Ježíše se zákoníkem, který končí otázkou „Kdo je můj bližní?“ V některých případech chybí určité prvky podobenství, např. není přesně zmíněno, jak ošetřil Samaritán raněného, co k tomu použil apod. Dvě třetiny výskytů podobenství vyzývají k milosrdenství, k nápodobě Samaritána. V sedmi případech z devíti je podobenství v pomůčkách převyprávěno jako příběh. Některé pomůcky obsahují i náměty, jak biblický příběh zopakovat, a tak si ho lépe zapamatovat. Žádná pomůcka však neobsahuje návod či příklady, jak prokázat milosrdenství dnes. Zmíněné aktualizace mohou dětem pomoci uvědomit si, v jakém postavení byl Samaritán a jaký dosah jeho milosrdný skutek měl. Nedochozí však k vytvoření příkladu z dnešní doby, k předložení situace, která by dětem objasnila výjimečnost Samaritánova jednání. V sedmi pomůčkách je podobenství doplněno ilustrací.

Podobenství o marnotratném synu se objevuje ve všech pomůčkách pro přípravu na přijetí svátosti smíření, v jedné z nich jen náznakem. Čtyři pomůcky využívají tohoto podobenství instrumentálně k představení a snadnějšímu

³⁰⁴ Bylo analyzováno celkem 16 pomůcek: o marnotratném synu – 14 výskytů; o milosrdném Samaritánovi – 9 výskytů; o boháči a Lazarovi – 4 výskyty.

³⁰⁵ Např. in KAMMELBERGER, K., BLEDL, H. *Obrázková Bible k církevnímu roku. Pro děti, mládež, rodiče a vychovatele*, 1995; MED, O. *Katolický katechismus Dějiny spásy*, 1985.

³⁰⁶ Srov. MASTRANDREA, Tommaso, PEREGO, Giacomo. *Katedrála moudrého písaře. Biblické příběhy pro malé i větší děti*, 2006; BUTTERWORTH, Nick, INKPEN, Mick. *Ježíšova podobenství. Oblíbené biblické příběhy*, 2005.

naučení jednotlivých fází svátosti smíření. Ve dvou případech je toto podobenství zasazeno do vlastního symbolického rámce.³⁰⁷ Nejvíce se u podobenství zdůrazňuje radost z návratu marnotratného syna, o něco méně často možnost vrátit se k otci, která je daná všem (s odlišnou mírou kajícínosti v jednotlivých pomůckách). Polovina pomůcek vynechává druhou část podobenství – příběh staršího syna. Tam, kde se o něm podobenství zmiňuje, bývá navíc význam této části příběhu umenšen, a nedochází tak k celému vyznění původního biblického textu. Ve třech pomůckách je kladen větší důraz na návrat marnotratného syna k otci (resp. člověka k Bohu) než na otcovo-Boží milosrdenství, jež má stát v čele podobenství. Žádná pomůcka nemluví o obou částech podobenství tak vyrovnaně, aby byl dán rovnocenně prostor oběma synům, a tak vyzněla i pobídka napodobit otcovo milosrdné jednání vůči marnotratnému bratrovi. Ilustrace tohoto podobenství chybí jen v jedné čtvrtině vybraných podobenství.

V podobenství o marnotratném synu se objevuje nejvíce eisegezí ve srovnání s ostatními hledanými podobenstvími. Ty se vyskytují na několika místech podobenství: charakteristika postav („líný“ mladší syn, „bohatý“ otec, „pracovali všichni na poli“); vyjmenování důvodů, proč syn odchází z otcova domu, a jak si říká o majetek; popis života mladšího syna mimo domov; monology syna, když přemýšlí na návratem zpět. Některé pomůcky vynechávají projev lítosti marnotratného syna, nezmiňují všechny symboly vráceného postavení synovství,³⁰⁸ navíc se objevují i alegorizace – majetek od otce je poklad, dary, které nám Bůh svěřil; navrácené šaty jsou milostí posvěcující; hostina na oslavu je eucharistickou obětí.

Podobenství o boháči a Lazarovi je ve vybraných pomůckách přítomno nejméně (jen v jedné čtvrtině). Je zasazeno do kontextu učení Ježíše Krista. Ve dvou případech je smysl podobenství zredukován na spravedlnost, která ovšem není na základě tohoto podobenství vysvětlena,³⁰⁹ jednou se podobenství představuje jako varování před výčitkami³¹⁰ a jednou není podobenství objasněno vůbec. U poloviny hledaných podobenství není zachována kompozice v celé šíři, u dalších chybí např. některé detaily. Pouze v jedné pomůcce najdeme ilustraci k tomuto podobenství. Tento fakt je možná dán tím, že delší část podobenství se

³⁰⁷ Srov. BLECHSCHMIDT, M. a kol. *Dnes budu tvým hostem*. Metodika, 2007; MUCHOVÁ, Ludmila. *A přece přinášejí štěstí... Metodika k výchově svědomí dětí mladšího školního věku a ke slavení první svátosti smíření*, 1999.

³⁰⁸ Někteří autoři symboly dokonce přidali. Srov. in BLECHSCHMIDT, M. a kol., *Dnes budu tvým hostem*. Metodika. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007.

³⁰⁹ Srov. KAMMELBERGER, K., BLEDL, H. *Obrázková Bible k církevnímu roku. Pro děti, mládež, rodiče a vychovatele*, 1995; MED, O. *Katolický katechismus Dějiny spásy*, 1985.

³¹⁰ Srov. ZEHNALOVÁ, J. *Nebráňte dětem přicházet. Katecheze dětí při bohoslužbě. Nedělní cyklus C (od začátku školního roku), celý nedělní cyklus A*, 2006.

odehrává v dialogu boháče a praotce Abraháma po smrti a zobrazení této skutečnosti pro dětského čtenáře by mohlo být zavádějící.

Velké množství výskytu neúplného znění podobenství a jejich redukované podoby poukazují na nedokonalé naslouchání Božímu slovu. Podobenství je v několika případech účelově využíváno a autoři je svou úpravou do určité míry deformují. Podobenství o milosrdenství neztrácejí v průběhu dějin svou výpovědní hodnotu. Autoři představují podobenství nejčastěji v jejich obecně platné rovině, nevyhledávají aktuální souvislosti z „hlediska přítomné situace“.³¹¹ Ve většině případů jsou podobenství předložena v pomůcce formou vyprávění příběhu, velkou pestrost a originalitu metod tedy v pomůckách nenajdeme. Je to dáno již tím, že v první řadě jde o seznámení dětí s podobenstvím, teprve později o opakování (metody převyprávění – pantomimické znázornění, fázování příběhu) a uvědomění, prohloubení smyslu podobenství (pomocí dialogu, diskuze, formou hry).

Pro dobrou službu Božímu slovu potřebuje autor-katecheta kompetenci exegetickou, duchovní a komunikativní.³¹² Následující text obsahuje několik poznámek k jednotlivým kompetencím ve vztahu k hledaným podobenstvím o milosrdenství. Pro exegetickou kompetenci je klíčové porozumět literárnímu smyslu a významu či významům podobenství. Tato kompetence umožňuje katechetovi varovat se eisegeze a nespoléhat jen na prosté čtení biblického textu s myšlenkou, že všechny důležité informace jsou zjevné po prvním čtení. Jak potvrdila analýza, existuje tendence osamostatňovat podobenství, vytrhávat je z biblického kontextu. V případě podobenství o milosrdném Samaritánovi dochází k zásadní chybě. Úvodní dialog zákoníka s Ježíšem neposkytuje jen otázku „Kdo je můj bližní?“, na niž podobenství reaguje, ale staví lásku k bližnímu do roviny lásky k Bohu. Ježíš nám podobenstvím neříká, „o koho máme pečovat, ale že máme projevit soucit vůči každému, kdo nám přijde do cesty – vůči člověku sebevíc odpornému, vzdálenému, nahému či bezbrannému: „Jdi a stejně jednej i ty!“³¹³ Exegetická kompetence by tedy neměla katechetu dovést pouze k poznání, že Ježíš říká, že je dobré si všimnout potřebných. Křesťanství tímto podobenstvím nastavuje „vysokou laťku“, před kterou bychom se neměli sklánět a snižovat ji.

Pro podobenství o marnotratném synu je velmi důležité vnímat obě části podobenství jako jeden celek. Redukce příběhu pouze na první část o mladším

³¹¹ *Výklad Bible v církvi: dokument Papežské biblické komise z 15. dubna 1993*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 97.

³¹² Srov. DŘÍMAL, L. Přístupy k Božímu slovu v Bibli v oblasti katecheze. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 110-115.

³¹³ JOHNSON, L. T., s. 196.

marnotratném synu deformuje obraz a velikost Božího milosrdenství. Někteří autoři mohou namítnout, že přístup staršího syna děti zatím nepoznaly, není jim blízký v jejich věku, a proto není nutné se touto částí podobenství zabývat. Jisté nebezpečí lze spatřit v tom, že děti si zafixují zkrácený příběh a myšlenkově v něm ustrnou. Jediný akcent na skutečnost, že Bůh nám odpustí, když se k Němu obrátíme, může zastínit další smysl podobenství, kterým nám Ježíš říká, že Bůh chce, abychom i my měli milosrdné srdce jako On, a tím byli Jeho obrazem. Tento postoj vyvádí z farizejství, do kterého lze upadnout a které je nebezpečím pro praktikující věřící.

Exegeze podobenství o boháči a Lazarovi zbavuje černobílého vidění a oprostí je od myšlenkového nánosu, že bohatství je přímou cestou do pekla. Je potřeba vidět postavu boháče jako člověka, kterému bohatství a marnotratnost zaslepily oči a způsobily tvrdost jeho srdce. Boháčovo odmítnutí Zákona a Proroků, o němž podobenství též hovoří, má každého posluchače varovat před odmítáním Božího slova, které má moc proměňovat lidská srdce.

Duchovní kompetence uschopňuje katechetu naslouchat Božímu slovu, věřit mu a nechávat se jím proměňovat ve víře, že Duch Svátý sám v Božím slově působí. Tento postoj vede k tomu, že katecheta umožní dětem, aby též vstoupily do biblického příběhu, podobenství a nechaly se Bohem oslovit, podobně jako za časů, kdy Ježíš vyprávěl podobenství svým posluchačům. Subjektivním vstupováním do biblického textu, vytvářením eisegezí ve snaze zpřístupnit text dětem mohou katecheté vytvořit určité konstrukty, které si děti zapamatují a na kterých budou později stavět svůj obraz o Bohu.³¹⁴

Komunikativní kompetence katechety souvisí s dvěma předešlými kompetencemi. Snaží se „spříbuznit“ biblický text současným posluchačům, aktualizovat jeho životné poselství.³¹⁵ V uplatnění této kompetence je zásadní uvědomění si, kdo je katechizován, kdo je ve víře doprovázen. Pouze se znalostí jednotlivce či skupiny posluchačů mohou vytvořit odpovídající „most“, na kterém se uskuteční setkání člověka s Božím slovem, konkrétně s Ježíšovým podobenstvím. Vzhledem k obtížnosti aktualizace, rozmanitosti a rozdílnosti posluchačů je náročné vytvářet jednoduché návody, „jak na to“. Každá pomůcka pak musí být před použitím kriticky zhodnocena a přizpůsobena, aby odpovídala dané katechetické situaci.

³¹⁴ Srov. vytěsnění druhého syna z podobenství o marnotratném synu; zjednodušený pohled na boháče, který se pro své bohatství dostane po smrti do pekla aj.

³¹⁵ Srov. DRÍMAL, L. Přístupy k Božímu slovu v Bibli v oblasti katecheze. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté*, s. 113.

Závěr

Diplomová práce se pokusila analyzovat Ježíšova podobenství o milosrdenství – podobenství o milosrdném Samaritánovi, podobenství o marnotratném synu a podobenství o boháči a Lazarovi – v tištěných katechetických pomůčkách pro katechezi dětí. Analýza prokázala důležitost těchto podobenství již svým výskytem³¹⁶ vzhledem k jiným podobenstvím. Ze shrnutí vyplývá, že některé pomůcky podobenství instrumentalizují, redukují, jejich autoři se dopouštějí eisegeze. To vše zkresluje smysl podobenství a umenšuje jejich působnost.

Podobenství o milosrdném Samaritánovi vybízí k prokazování milosrdenství. V dnešní době má však označení „milosrdný Samaritán“ někdy pejorativní význam. Samaritán je dětem mnohdy předkládán jako nepřítel, nebo cizinec. Bez bližšího vysvětlení pozadí nenávislných vztahů postav podobenství nelze vyniknout skutku lásky, který Samaritán prokázal. Dnešní postoj např. k cizincům nenese v sobě tolik odporu a mnohé vztahy jsou upravovány mezinárodními aj. právy. Záleží na tom, jak podobenství o milosrdenství vedou ke konkrétním projevům milosrdenství, k odvaze prokazovat lásku. Zde lze najít jisté rezervy, jak propojit biblický příběh s realitou dětí, protože tímto aspektem se pomůcky většinou nezabývají.

V podobenství o marnotratném synu se výrazně objevila absence druhé části podobenství týkající se staršího syna. Tato jednostrannost výkladu o odpuštění hříšníkovi Bohem může podporovat námitky nevěřící společnosti, která poukazuje na snadné řešení křesťanů, kteří vědí, kam si přijít pro odpuštění. Podobenství ve své celistvosti však ukazuje i další tvář – odpuštění druhým, bratrům po vzoru našeho společného Otce. Tento důraz na milosrdenství vůči bratrům, sobě navzájem se absencí části o starším synu ztrácí. Eisegeze tohoto podobenství zbytečně pokrývají obraz milosrdného otce, který podobenství nese. Zacílení na ústřední postavu otce z podobenství může pomoci ve vztahu k Bohu Otci, který jako jediný má moc proměňovat srdce člověka.

Podobenství o boháči a Lazarovi se v pomůčkách vyskytovalo ve velmi malé míře. Toto podobenství nabízí poselství: uvědom si, jak důležité je prokazovat milosrdenství již na zemi, protože na tom závisí tvůj život po smrti. Přestože je důležité a dobré cvičit se v prokazování milosrdenství od útlého věku, katechetické pomůcky toto poselství zásadně nezaznamenaly.

Analýza prokázala nesourodost některých pomůcek – různé výklady v rámci jednoho materiálu, zavádění smyslu podobenství k neadekvátnímu

³¹⁶ Zvlášť podobenství o marnotratném synu, dále také podobenství o milosrdném Samaritánovi.

tématu, hromadění významů a materiálu na úkor jasného porozumění biblickému textu.

Milosrdenství je jedním z pilířů křesťanství, a proto by nemělo v katechezi chybět. Nejčastěji byla podobenství spojována se svátostí smíření, a tudíž s odpuštěním jako projevem milosrdenství. Odpuštění by však nemělo být prezentováno izolovaně, ale jako plod lásky. Milosrdenství vyžaduje cvik, praxi. Proto je dobré seznamovat děti s podobenstvími a názornými příběhy v nich, aby již od samého dětství byly schopny se učit milosrdenství a byly vychovávány ke službě.³¹⁷ Dnešní doba potřebuje milosrdenství, a to nejen mezi blízkými, v rodinách, farnostech, společenstvích, školách apod., ale i za hranicemi států, národností. Prokazování milosrdenství nás pak činí svědky evangelia, protože křesťané se poznají po lásce (srov. J 13,35).³¹⁸ Výchova k milosrdenství založeném na vztahu k Bohu vede k apoštolátu, který je podstatným rysem dění v církvi. Ve světle těchto poznatků je nutné některé pomůcky doplnit o praktickou stránku a vyvarovat se mylným výkladům.

³¹⁷ 2. VAT. KONCIL, dekret *Apostolicam actuositatem* čl. 30-31.

³¹⁸ AA čl. 8.

Seznam použitých pramenů a literatury

1. Text Bible

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Český ekumenický překlad. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

2. Dokumenty magisteria

Dokumenty II. vatikánského koncilu. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 603 s. ISBN 80-7192-438-5. (Z této knihy jsou v diplomové práci citovány jednotlivé dokumenty).

BENEDIKT XVI. *Deus caritas est* (25. prosince 2005). 3. revidované vydání. Praha: Paulínky, 2006, 63 s. ISBN 80-86949-03-6.

BENEDIKT XVI. *Spe salvi* (30. listopadu 2007). 1. vydání. Praha: Paulínky, 2008, 63 s. ISBN 978-80-86949-41-3.

JAN PAVEL II. *Catechesi tradendae* (16. října 1979). V češtině publikováno pod titulem *Katecheze v církvi*. Řím-Velehrad: Křesťanská akademie. 1982. (Cat. trad.).

JAN PAVEL II. *Dives in misericordia* (30. listopadu 1980). 1. vydání v reedici. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2008, 58 s. ISBN 978-80-86953-21-2.

Výklad Bible v církvi: dokument Papežské biblické komise z 15. dubna 1993. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 111 s. ISBN 978-80-7195-133-9.

3. Prameny

BLECHSCHMIDT, Meinulf, KAUFMANN, Esther, FACKLER, Marianne, MUROŇOVÁ, Eva, HAVEL, Tomáš Cyril, MARKOVÁ, Karolína. *Dnes budu tvým hostem*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2007. (Materiál sestává z „Metodiky pro přípravu dětí mladšího školního věku ke svátosti smíření a svátosti eucharistie“ – 222 s., ISBN 80-86-953-08-4; „Pracovních listů“ – 34 listů, ISBN 80-86953-07-6; sešitku „Effatha“ – 32 s., ISBN 80-86953-09-2 a „Marana tha“, 39 s., ISBN 80-86953-10-6.)

BRTNÍK, Josef, NEČASOVÁ, Zdeňka. *Svátost smíření aneb Cesta hříšníka, kterému jde Bůh vstříc*. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 1998, 16 s. ISBN 80-901943-5-4.

Bůh mluví ke svým dětem. Texty z bible. 4. vydání. Estella: Kirche in Not, 2001, 96 s. ISBN 84-7151-744-2.

BUTTERWORTH, Nick, INKPEN, Mick. *Ježíšova podobenství. Oblíbené biblické příběhy.* Praha: Kalich, 2005, 210 s. ISBN 80-7017-016-6.

KAMMELBERGER, K., BLEDL, H. *Obrázková Bible k církevnímu roku. Pro děti, mládež, rodiče a vychovatele.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 129 s. ISBN 80-7192-000-2.

KAŇA, Jiří, SCHRÖTTEROVÁ, Pavla. *Odpust'.* Praha: Portál, 1994, 61 s. ISBN 80-85282-97-6.

Marnotratný syn. Praha: Biblická společnost ČSFR, 1990, 36. s. ISBN 80-7113-017-6.

MASTRANDREA, Tommaso, PEREGO, Giacomo. *Katedrála moudrého písaře. Biblické příběhy pro malé i větší děti.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 124 s. ISBN 80-7195-048-3.

MED, Oldřich. *Katolický katechismus Dějiny spásy.* Praha: Česká katolická Charita, 1985, 79 s.

Milosrdný Samaritán. Praha: Biblická společnost ČSFR, 1990, 36. s. ISBN 80-7113-016-8.

MUCHOVÁ, Ludmila. *A přece přinášejí štěstí... Metodika k výchově svědomí dětí mladšího školního věku a ke slavení první svátosti smíření.* České Budějovice: Sdružení sv. J. Neumanna, 1999, 54 s. ISBN 80-86074-13-7.

NEUBAUER, Ferdinand. *Cestička k Bohu.* (4. revidované vydání). Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, 195 s. ISBN 80-7266-113-2.

PLHOŇ, Jiří. *J sme tvé děti, Pane Ježíši. Příprava k prvnímu přijetí svátosti smíření a eucharistie.* Rosice u Brna: Gloria, 2003, 61 s. ISBN 80-86200-89-2.

ROCKOVÁ, Lois. *Encyklopedie Ježíš.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 128 s. ISBN 80-7192-980-8

STUDENÝ, Jaroslav. *První svaté přijímání.* Olomouc: Vlastním nákladem, 1996, 80 s.

ZEHNALOVÁ, Jana. *Nebráňte dětem přicházet. Katecheze dětí při bohoslužbě. Nedělní cyklus C (od začátku školního roku), celý nedělní cyklus A.* Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2006, 148 s.

4. Ostatní literatura

ALBERICH, Emilio, DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*. Praha: Portál, 2008, 216 s. ISBN 978-80-7367-382-6.

AMBROS, Pavel. Slovo Boží v životě a poslání církve. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté. Sborník příspěvků z vědeckého semináře Katedry pastorální a spirituální teologie CMTF UP (12. – 13. května 2008) v souvislosti s přípravou 12. řádného zasedání biskupské synody v Římě ve dnech 5. – 26. října 2008 s názvem Slovo Boží v životě a poslání církve*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 7-12. ISBN 978-80-7412-002-2.

DOUGLAS, J. D. (ed.). *Nový biblický slovník*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 1996, 1 243 str. ISBN 80-85495-65-1.

DŘÍMAL, Ludvík. Přístupy k Božímu slovu v bibli v oblasti katecheze. In *Fórum pastorálních teologů VII. Jak vykládat Písmo svaté. Sborník příspěvků z vědeckého semináře Katedry pastorální a spirituální teologie CMTF UP (12. – 13. května 2008) v souvislosti s přípravou 12. řádného zasedání biskupské synody v Římě ve dnech 5. – 26. října 2008 s názvem Slovo Boží v životě a poslání církve*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 105-118. ISBN 978-80-7412-002-2.

FITZMEYER, Joseph A. *Co říká Nový zákon o Kristu. Otázky a odpovědi*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 167 s. ISBN 80-7192-454-7.

GRÜN, Anselm. *50× Ježíš*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 195 s. ISBN 80-7192-482-2.

JOHNSON, Luke Timothy. *Sacra pagina. Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, 458 s. ISBN 80-7192-560-8.

LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.). *Slovník biblické teologie*. Řím: Velehrad – Křesťanská akademie, 1991, 658 s.

MÁNEK, Jindřich. *Ježíšova podobenství*. Praha: Blahoslav, 1972, 204 s.

MAREČEK, Petr. Láska jako požadavek spásy. Podobenství o milosrdném Samaritánovi (Lk 10,25-37), *Studia theologica*, Olomouc: UP, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, roč. VI., č. 3, s. 14-28. ISSN 1212-8570.

MAREČEK, Petr. Společenství s Otcem. Výklad podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11-32). *Studia theologica*, Olomouc: UP, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, roč. VI., č. 4, s. 1-18. ISSN 1212-8570.

MERRILL, C. Tenney. *O Novém zákoně*. 376 s.

RATZINGER, Joseph – BENEDIKT XVI. *Ježíš Nazaretský*. 1. vydání. Brno: Barrister&Principal, 2007. 269 s. ISBN 978-80-87029-20-6.

SOKOL, Jan. *Zůstat na zemi. Rozhlasové rozhovory o biblických textech vedl s autorem Petr Vaďura*. Praha: Vyšehrad, 2008, 304 s. ISBN 978-80-7021-900-3.

TICHÝ, Ladislav. Co je to podobenství? *Studia theologica*, Olomouc: UP, Cyrilometodějská teologická fakulta, 2004, roč VI., č. 1, s. 1-9.

von ALLMEN, Jean.-Jacques a kol. *Biblický slovník*. 2. vydání. Praha: Kalich, 1991, 360 s. ISBN 8017-180-4.